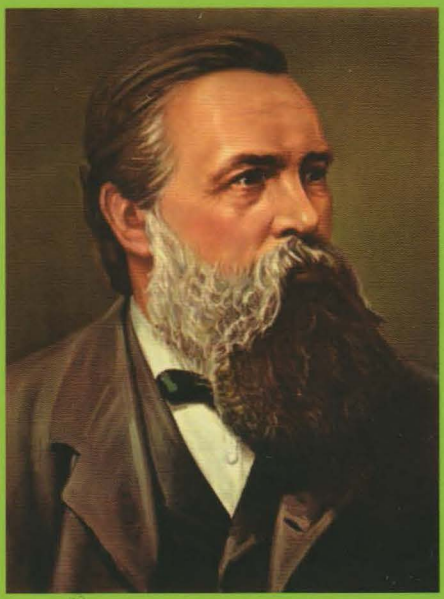
KONUT SORUNU

Friedrich ENGELS

alter

FRIEDRICH ENGELS

KONUT SORUNU

ISBN: 978-605-4745-54-8
©Alter Yay. Rek. Org. Tic. Ltd. Şti.
Yayıncı Sertifika No: 11483

KİTABIN YAZARI: Friedrich ENGELS
KİTABIN ADI: KONUT SORUNU
ÇEVİREN: Tekin GENÇ
BASKI ADEDİ: 1000

Alter Yay. Rek. Org.Tic. Ltd.Şti
1.Cd. Elif Sk. No:7/165
İskitler / ANKARA
www.alteryayincilik.com
alter@alteryayincilik.com

BASKI: Bil Ofset Tesviyeci Cad.
Simtes İş Hanı No: 5/7
İskitler /Ankara
Sertifika No: 23261

DİZGİ&KAPAK TASARIM: Özlem ŞENTÜRKLÜ

BASIM TARİHİ: 2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....5

BİRİNCİ KISIM

Proudhon Konut Sorununu Nasıl Çözüyor?.....19

İKİNCİ KISIM

Burjuvazi Konut Sorununu Nasıl Çözüyor?.....44

I.....44

II.....61

III.....79

ÜÇÜNCÜ KISIM

Proudhon Konut Sorunu Üzerine Ek.....83

I.....83

II.....90

III.....101

IV.....107

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ
FRIEDRICH ENGELS[1]

Aşağıda okuyacağınız metin, 1872'de Leipzig Volksstaat[2] için yazmış olduğum üç makalenin yeni bir baskısıdır. Tam o dönemde Fransız milyarları Almanya'ya akıyordu: kamu borçları ödeniyor, kaleler ve kışlalar inşa ediliyor, silah ve savaş malzemesi stokları yenileniyordu: dolaşımdaki para miktarından daha az olmayan mevcut sermaye birdenbire önemli ölçüde artırılmıştı ve bütün bunlar, Almanya'nın dünya arenasına yalnızca bir "birleşik imparatorluk" olarak değil, ama ayrıca büyük bir sanayi hamlesi yaptığı ve sanayileşmiş ülkeler arasına katıldığı zaman oluyordu. Bu milyarlar, onun emekleme dönemini geride bırakmış oldukça büyük çaptaki sanayisine ciddi bir ivme kazandırmıştır; savaşı izleyen, yıllarda yaşanan nisbi refah dönemi yanıltıcıydı ve ardından patlayan ve dünyayı sarsan 1873-74 büyük ekonomik krizi sırasında, Almanya dünya pazarlarında sahip olduğu yeri koruyabilecek ve rekabet edebilecek güçte bir sanayi ülkesi olduğunu kanıtlamıştır, bu da bu milyarlar sayesinde olmuştur.

Eski kültüre sahip bir ülkenin elle üretim yapan küçük-ölçekli işletmeleri yerini son derece elverişli koşullarda hızlı üretim yapan büyük işletmelere dönüşmüştü. Bu arada kırsal alandan büyük işletmelere çalışmak için gelen işçi sayısının giderek artması ileri düzeyde bir "konut sorununu" ortaya çıkardı. Sanayi merkezlerine dönen şehirler, kırlardan gelen

---

[1] 15 ve 22 Ocak 1887 tarihli Der Sozialdemokrat n° 3 ve 4'te, ve F. Engels, Zur Wohnungsfragen, Hotingen-Zürich, 1887'de yayınlanmıştır

[2] LeVolksstaat: L'organe central du parti social-démocrate allemand (de-Eisenach); ilparutàLeipzigde1869à1876.(N.R.).]. Volksstaat, Alman sosyal demokrat partisinin yayın organıdır. 1869-1876 yılları arasında Leipzig'de yayımlanmıştır.

işçileri hızla kendine çekiyordu; ikinci olarak ta, bu eski şehirlerin her tarafı yükselen yeni binalara, yeni sanayi tesislerine ve bunun gereği olan trafik akışına uymamaktaydı. Bu nedenle sokaklar genişletildi, yenileri daha geniş bir şekilde açıldı; trafiği rahatlatmak için demiryolları yapıldı. Bu arada işçiler akın akın o sırada eski işçi evlerinin yıkılmaya başlandığı şehirlere geliyordu. İşçiler, küçük tüccarlar ve müşterileri ve ustalar için aniden ortaya çıkan yeterince konut olmamasından kaynaklanan sorun böyle ortaya çıkmıştır. Başlangıcında sanayi merkezi olan şehirlerde bu sorun yaşanmamıştır; örneğin, Manchester, Leeds, Bradford, Barmen-Elberfeld. Öte yandan, konut sorunu, o sıralarda, Londra, Paris, Berlin, Viyana'da kronik krize dönüşmüş, ve diğer pek çok kentte akut ve daha çok kronik olarak varlığını sürdürmüştür.

O yılların basınını "konut sorunu" üzerine yazılar yazınaya yönelten ve giderek sosyal krize dönüşen bu konut sıkıntısı, Almanya'da ortaya çıkan sanayi devriminin belirtisidir. Bu tür bir dizi makale, Volksstaat'da da yayımlanmıştır. Daha sonra kendisini Würtemberg'den tıp doktoru A. Mülberger olarak tanıtan imzasız yazar, Alman işçilerini, bu sorun aracılığı ile, Proudhon'un toplumsal her derde deva ilacının mucizevi etkileriyle tanıştırmak için bunu uygun bir fırsat olarak görmüştür. Yazıkuruluna, bu makalelerin kabul edilmesinin benim için sürpriz olduğunu belirttiğim zaman, düşüncelerimi açıklamak üzere oraya çağrıldım; hemen oraya gittim. (Bkz: Birinci Bölüm: Proudhon Konut Sorununu Nasıl Çözüyor.) Bu makale seerisini, kısa bir süre sonra, Dr. Emil Sax'm çalışmalarına dayanarak, sorun üzerine burjuva hayırsever (philanthropic) anlayışı analiz ettiğim bir ikinci makale serisi izledi. (Bkz: İkinci Bölüm: Burjuvazi Konut Sorununu Nasıl Çözüyor.) Oldukça uzun bir sessizlik sonrası, Dr. Mülberger, makalelerimi

yanıtlayarak beni onurlandırdı, ve bu, beni, bir karşı yanıt vermeye zorladı (Bkz: Üçüncü Bölüm: Proudhon ve Konut Sorunu Üzerine Ek); böylelikle, hem bu polemik, hem de benim bu soruna yönelik özel ilgim son buldu. Broşür biçiminde bir ayrı basım olarak da çıkmış olan bu üç seri makalenin tarihi böyledir. Şimdi yeni bir baskı gereksinimini, hiç kuşku yok, yapıtı yasaklayarak, satışını, her zamanki gibi olağanüstü artıran Alman hükümetin borçluyum, ve burada bu olanaktan yararlanarak ona teşekkürlerimi bildiririm.

Bu yeni baskı için metni gözden geçirdim, birkaç ekleme yaptım ve birinci bölümde, Dr. Mülberger'in ne yazık ki keşfedemediği küçük bir ekonomik hatayı düzelttim. Bu metni revize ederken uluslararası işçi sınıfı hareketinin son ondört yıl içinde nasıl muazzam bir ilerleme kaydettiğini farkettim. O sıralarda, "Latin dilleri konuşan işçilerin, yirmi yıldır, Proudhon'un yapıtlarından" ve en iyi durumda, Proudhon'u "herkesin öğretmeni"[3], , olarak gören, "anarşizm"in babası Bakunin tarafından sunulan prudonculuğun daha da tekyanlı kaleme alınan bir baskısından "başka kaynakları olmayışı" hâlâ bir gerçektir. Her ne kadar Fransa'da prudoncular, işçiler arasında küçük kapalı bir topluluk olsalar da, kesinlikle disiplinli hareket eden ve belli bir programı olan, Komünde ekonomik alanda liderliği ele geçirmeyi başaranlar da onlardı. Belçika'da prudonculuk Walloon işçileri arasında rakip tanımıyordu, ve İspanya ve İtalya'da, birkaç tecrit edilmiş grubu saymazsak, işçi sınıfı hareketi içinde anarşist olmayan her şey prudoncu idi. Oysa günümüz Fransa'sında Proudhon, işçiler arasından tamamıyla tasfiye edilmiştir ve yalnızca prudoncular gibi kendilerini sosyalistler diye de adlandıran, ama sosyalist işçilerin kendilerine karşı savaş verdiği radikal bur-

[3] Notre maître à nous tous. (Fr.) Hepimizin ustası..

juvazi ve küçük-burjuvazi arasında taraftar bulmaktadırlar. Belçika'da Flemenkler, Walloon'ları hareketin liderliğinden atmış, prudonculuğu devirmiş ve hareketin düzeyini büyük ölçüde yükseltmişlerdir. Prudonculuk güçlü ve yüksek düzeyde bulunduğu İspanya ve İtalya'da, büyük bir anarşist gelgit dönemi sonrası 1870-1880 yıllarında son kalıntılarını bırakarak kaldırıldı

İtalya'da yeni parti hâlâ durulaşma ve oluşma süreci içindeyken, İspanya'da Nueva Federacin Madrilea gibi Enternasyonalin Genel Konseyine sadık kalan küçük bir grup, burjuva cumhuriyetçilerin işçiler üzerindeki etkisini gürültücü anarşist haleflerinin yapabildiğinden (bizzat cumhuriyetçi basından görülebileceği gibi) çok daha etkin biçimde yokeden güçlü bir parti durumuna gelmiştir. Latin işçiler arasında Proudhon'un unutulan yapıtlarının yerini Kapital, Komünist Manifesto, ve marksist okulun diğer bazı yapıtları almış ve Marx'ın gösterdiği hedef (üretim araçlarına toplum adına tek siyasal güç haline gelen proletarya tarafından elkonması) şimdi Latin ülkelerindeki tüm devrimci işçi sınıfının da hedefidir.

Artık bundan sonra prudonculuk Latin ülkelerinin işçileri arasından da sökülüp atılmıştır, Şimdi o gerçek hedefine uygun olarak yalnızca Fransız, İspanyol, İtalyan ve Belçikalı burjuva radikallerine, burjuva ve küçük-burjuva emellerinin bir ifadesi olarak hizmet etmektedir. O halde, bugün ona neden geri dönelim? Bu makaleleri yeniden basarak ölü bir rakibe karşı polemiğe neden girelim?

İlk olarak, bu makaleler, Proudhon'a ve onun Alman temsilcisine karşı yalnızca kuru bir polemik değildir. Marx ve benim aramdaki işbölümünün bir sonucu olarak, süreli basında, ve dolayısıyla özellikle karşıt görüşlere karşı mücadelede görüşlerimizi açıklamak, ve böylece Marx'ın büyük yapıtını

hazırlayabilecek zaman bulabilmesi için, bana düşmüştü. Bu, görüşlerimizi, diğer görüşler karşısında çoğu zaman bir polemik biçiminde sunmam gerekti. Burada da aynısını yapmaktayım. Birinci ve Üçüncü Bölüm, yalnızca soruna prudoncu yaklaşımın bir eleştirisini değil, aynı zamanda olaya kendi yaklaşımımızı da göstermektedir.

İkinci olarak, Proudhon, Avrupa işçi sınıfı hareketinin tarihinde, sessiz sedasız unutulamayacak kadar önemli bir rol oynamıştır. Teorik olarak çürütülmüş, pratik olarak bir kenara itilmiş olsa da, tarihsel önemini hâlâ korumaktadır. Modern sosyalizmle az ya da çok ilgilenen herkesin, hareketin "yaşanmış şeylerin bakış açılarını" da öğrenmesi gerekir. Marx'ın "Felsefenin Sefaleti," adlı çalışması Proudhon'un toplumsal reform için pratik önerilerini açıklamasından birkaç yıl önce yayımlandı. Marx, burada, Proudhon'un değişim bankasını ancak çekirdek halinde keşfedip eleştirebiliyordu. Bu bakış açısından bakıldığında, benim bu çalışmam Marx'ın çalışmasını, ne yazık ki eksik olarak tamamlamaktadır. Marx bütün bunları çok daha iyi ve son derece inandırıcı kanıtlarla başarabilirdi.

Ve son olarak, burjuva ve küçük-burjuva sosyalizmi şu ana kadar Almanya'da güçlü bir biçimde temsil edilmektedir. Bir yandan sandalye sosyalistleri[4] ve her türden hayırseverler işçileri kendi konutlarının sahipleri yapma taleplerine ilişkin olarak büyük bir rol oynamaya devam etmektedir. Bu nedenle bu çalışma bu anlamıyla, onlara karşı geçerliliğini korumaya devam etmektedir. Ayrıca, Sosyal-Demokrat Parti içinde ve hatta Reichstag grubu saflarında bile temsil edilen belirli bir küçük-burjuva sosyalizmi tarafından, modern sosyalizmin temel görüşleri ve bütün üretim araçlarının toplumsal mülk ha-

[4] Salon sosyalistleri.

line dönüştürülmesi istemi haklı olarak kabul edilirken, bunun gerçekleşmesinin ancak uzak gelecekte, bütün pratik amaçlar için görünmeyecek kadar uzak bir gelecekte mümkün olduğu ileri sürülmektedir. Bu durumda, günümüz koşulları için, ancak sosyal yamalara başvurulabilir, ve koşullar uyarınca, sözde "emekçi sınıfların çıkarları" için en gerici girişimlere dahi prim verilebilir. Böylesine bir eğilimin varlığı bağnazlığın (philistinism) harika ülkesinde, Almanya'da özellikle sanayi devriminin şiddetle ve geniş çapta bu eski ve köklü bağnazlığı söküp attığı bir sırada, kaçınılmazdı. Bu eğilim, Sosyalistlere karşı çıkarılan yasalara, polise ve mahkemelere karşı, tam da son sekiz yıl içersinde verilen mücadelede işçilerimizin hayranlık verici biçimde sergilemiş olduğu, o büyük mücadele gözönüne alındığında, harekete pek zararlı olmamaktadır. Ancak, böyle bir eğilimin varlığının göz ardı edilmemesi gerekir. Ve, daha ilerde bu eğilim gerektiği ve hatta istenildiği gibi, daha kesin ve daha açıkça tanımlanmış bir biçim alırsa, programının formülasyonu için ardıllarına geri dönmek zorunda kalacaktır, ve bunu yaparken de Proudhon'dan kaçmaları mümkün değildir.

"Konut sorunu"nun hem büyük burjuva, hem de küçükburjuva çözümlerinin esası, işçinin kendi konutuna sahip olmasıdır. Ancak bu olgu, Almanya'nın son yirmi yıldaki büyük sanayi ilerlemesinde, oldukça kendine özgü bir görünüm altında, kendini gösteren bir noktadır. Başka hiç bir ülkede yalnızca kendi konutlarına değil, aynı zamanda bir bahçeye ya da tarlaya sahip olan böylesine çok ücret alan işçi yoktur. Bu işçilerin yanısıra, gerçekte oldukça güvenli mülkiyet haklarını elinde tutan, ev bahçe ya da tarlayı kiraya veren daha pek çokları vardır. Ev gereksinmeleri için bahçecilik ya da küçük tarımın yanısıra yürütülen kırsal ev üretimi, Almanya'nın ge-

lişen yeni büyük sanayisinin geniş tabanını oluşturmaktadır. Batıda işçiler çoğunlukla kendi evlerine sahipken, Doğudakiler ise esas olarak kiracıdırlar. Küçük işletmelerin, ev gereksinmeleri için bahçecilik ve tarımla, ve dolayısıyla güvenli bir konutla bir araya gelmesi, yalnızca hâlâ el dokumacılığının mekanik tezgâha karşı mücadele ettiği yerlerde yani Aşağı Rhineland'da ve Vestefalya'da Saxon Erzgebirge'de ve Silezya'da değil, ama ayrıca, örneğin Thüringen Ormanı ve Rhön bölgesi gibi, herhangi bir türden evlerde yapılan küçük üretimin kırsal bir uğraş haline geldiği her yerde bulabiliriz. Tütün tekelinin tartışıldığı sırada, puro yapımının ne kadar yaygın biçimde zaten bir kırsal kesimde evlerde yapıldığı ortaya çıkmıştı. Küçük çiftçiler arasında, örneğin birkaç yıl önce Eifel bölgesinde olduğu gibi, sıkıntıların yaygınlaştığı her yerde, burjuva basım hemen tek çare olarak uygun bir ev sanayisinin başlatılması için yaygara koparmaktadır. Ve gerçekten de hem küçük toprak sahibi Alman köylülerinin giderek artan gereksinmeleri, hem de Alman sanayisinin genel durumu, kırsal ev sanayisini sürekli olarak genişlemeye zorlamaktadır. Bu, Almanya'ya özgü bir durumdur. Buna benzer bir üretimi Fransa'da pek görmüyoruz; örneğin ipek böcekçiliği bölgelerinde. Küçük köylülerin bulunmadığı İngiltere'de kırsal ev sanayi günlük tarım işçilerinin eşlerinin ve çocuklarının çalışmalarına dayanmaktadır. Ancak İrlanda'da, kırsal giyim eşyası yapımı ev sanayisinin, Almanya'daki gibi gerçek köylü aileleri tarafından yürütüldüğünü görebiliriz. Doğal olarak, burada, dünya sanayi pazarında sözü geçmeyen Rusya ve diğer ülkeleri ele almıyoruz.

Sanayi üretimnde, Almanya'nın geniş bir kısmında, ilk bakışta genellikle makinenin girmesinden önce varolanı andıran bir durum vardır. Ancak bu durum görecedir. Gerçeği

yansıtmaz. İlk zamanların kırsal ev sanayisi, ev gereksinmeleri için bahçecilik ve tarımla birlikte, en azından sanayinin gelişmekte olduğu ülkelerde, işçi sınıfı için tahammül edilebilir, ve hatta yer yer, rahat yaşam ortamının sağlanmasında temel oluşturdu, ama aynı zamanda da onun entelektüel ve siyasal köreltilmesini de sağladı. Elle yapılan ürün ve onun maliyeti, piyasa fiyatını belirliyordu, ve günümüze göre çok düşük olan emek üretkenliği nedeniyle pazar, kural olarak arzdan daha hızlı genişliyordu. Bu, geçen yüzyılın ortalarında İngiltere ve kısmen Fransa için özellikle dokuma sanayisi söz konusu olduğunda geçerliydi. Oysa o sıralarda Otuz Yıl Savaşının yıkımından ancak kurtulmakta olan ve en elverişsiz koşullar altında yükselmeye çalışan Almanya'da durum gerçekten çok farklıydı. Almanya'da, dünya pazarı için üretim yapan tek ev sanayisi, keten dokumacılığı, vergiler ve feodal haraçlarla öylesine ağır koşullarda yapılıyordu ki, bu sanayi, köylü dokumacıları, hala tarımla uğraşan köylülerin çok düşük düzeyinin üzerine çıkaramıyordu. Gene de o sıralarda kırsal sanayi işçisi, belli bir yaşama güvencesinden yararlanmaktaydı.

Üretimin makinalaşması bütün bunları değiştirdi. Artık fiyatlar makine-yapısı ürün tarafından belirleniyordu, dolayısıyla evde üretim yapan sanayii işçisinin ücreti, bu fiyatla birlikte düşüyordu. Oysa, işçi ya bunu kabul etmek, ya da başka iş aramak zorundaydı, ve bir proleter haline gelmeden, yani, kendi malı ya da kiralamış olduğu küçük evi, bahçesi ve tarlasından vazgeçmeden bunu yapamazdı. Ancak en ender durumlarda bunu yapmaya hazırdı. Bu nedenle eski kırsal el dokumacısının ev gereksinmeleri için yaptığı bahçeciliği ve tarımı, el tezgâhının makine tezgâhına karşı mücadelesinin her yerde böylesine uzun sürmesine ve Almanya'da henüz bir sonuca varmamış olmasına yolaçan bir neden haline gelmiştir.

Bu mücadelede, ilk kez olarak, özellikle İngiltere'de önceleri işçiler için nisbi olarak iyi yaşam koşulları sağlayan olgu, yani kendi üretim araçlarına sahip olması olgusu, şimdi onun için bir engel ve bir şanssızlık haline dönüşmüştür. Sanayide makine üretimi, el tezgâhını yenmiş ve tarımda büyük işletmecilik küçük işletmeciliği mücadele alanından sürüp atmıştır. Ancak, her iki üretim alanında da pek çoğunun birleşik emeği ve makine ve bilim uygulaması toplumsal kural haline gelmişken, işçi, küçük evi, bahçesi, tarlası ve el tezgâhıyla eskimiş bireysel üretim yöntemine ve el emeğine zincirlenmişti. Şimdi ev ve bahçe sahibi olmak mutlak hareket özgürlüğüne (vogelfreie Beweglichkeit) tercih edilemezdi. Hiç bir fabrika işçisi yerini, emin bir şekilde açlıktan ölmekte olan kırsal el dokumacısına vermezdi.

Almanya, dünya pazarına girişini geciktirmişti. Büyük sanayimiz[5] kırklarda başlamış; ilk hızını 1848 devriminden almış ve ancak 1866 ve 1870 devrimleri sırasında, en azından, yolundaki her türden politik engeli aşarak tam olarak gelişebilmiştir. Ancak dünya pazarını geniş ölçüde daha önceden işgal edilmiş olarak bulmuştur. Büyük tüketim malları İngiltere, zarif lüks eşya ise Fransa tarafından sağlanmaktaydı. Almanya birincisini fiyat, ikincisini de kalite bakımından alt edemezdi. O an için, Alman sanayi üretimininin o zamana kadar izlediği yenik düşmüş yöntemi uygulayarak, İngilizler için çok küçük, Fransızlar içinse çok sıradan olan mallarla dünya pazarına sızmaya çalışmaktan başka şansı kalmamıştı. Kuşkusuz, önce iyi örnekler gönderip, ardından düşük kaliteli ürünl yollama şeklinde yapılan Almanların ünlü aldatma geleneği kısa süre sonra dünya pazarında yeterince ciddi şekilde cezalandırılmış ve çoğunlukla terkedilmiştir. Öte yandan, üre-

[5] Engels'de bir Almandır.

timin fazla yapılması rekabet dengelerini bozmuş ve sonuçta saygıdeğer İngilizleri dahi kalitesiz üretime yönlendirmişti ve böylece, bu alanda büyük üstünlüğe sahip Almanlar avantajlı duruma geçmişti. Bu avantajı iyi kullanarak sonunda büyük-ölçekli bir sanayiye sahip olduk ve dünya pazarında bir rol oynar hale geldik. Ama büyük-ölçekli sanayimiz (yurt-içi talep sınırlarının çok ötesinde üretim yapan demir sanayisi dışında) hemen tamamıyla iç Pazar için üretim yapmakta, ve kitle halindeki ihracatımız, büyük-ölçekli sanayi için gerekli yarı-mamul ürünlerin sağlandığı, küçük malların ise aslında kırsal ev sanayisi tarafından arzedildiği, çok büyük sayıda küçük mallardan oluşmaktadır.

İşte tam bu noktada, modern işçi için ev ve toprak mülkiyetinin ne gibi avantajlar sağladığı net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Hiç bir yerde, İrlanda'nın ev sanayilerinde dahi Alman ev sanayilerinde olduğu kadar alçakça düşük ücret ödenmemektedir. Rekabet sayesinde kapitalist, işgücü fiyatından ailenin kendi küçük bahçesi ya da tarlasından kazandığı kadarını indirebilmektedir. İşçiler kendilerine teklif edilen ücreti ne kadar az olursa olsun kabul etmek zorundadırlar, çünkü aksi takdirde hiç bir şey alamazlar ve yalnızca kendi tarım ürünleriyle de geçinemezler, ve öte yandan da, zaten onları oldukları yere zincirleyen bu tarım ve toprak mülkiyeti başka yerden umutlanmalarını da engellemektedir.

Almanya'nın dünya pazarına sunduğu bir seri küçük malda rakipsiz olmasının nedeni de budur. Bütün kâr normal ücretlerden yapılan bir indirimden sağlanmakta ve bütün artı-değer alıcıya sunulabilmektedir. Alman ihraç mallarının olağanüstü ucuz olmasının sırrı budur.

Öteki sanayi kollarında da Alman işçilerinin ücretlerini ve yaşam koşullarını Batı Avrupa ülkelerinin altında tutan, her

şeyden çok bu durumdur. Geleneksel olarak işgücü değerinin çok altında tutulan bu emek fiyatlarının düşük oluşu, kent işçilerinin, ve hatta büyük kentlerdeki işçilerin ücretlerini işgücü değerinin altına indirmektedir; düşük ücret ödenen ev sanayisi kentlerde de eski el zanaatlarının yerini alarak genel ücret düzeyini düşürdüğü için, bu daha da belirgindir.

Daha önceki bir tarihsel aşamada, işçilerin nisbi refahının temeli olan şey, yani tarım ve sanayi bileşimi, ev, bahçe ve tarla, ve mülkiyeti güvencesi, günümüzde, büyük-ölçekli sanayi egemenliğinde, yalnızca işçiler için en kötü engel değil, ama bütün işçi sınıfı için en büyük şanssızlık, olarak otaya çıkmaktadır ve yalnızca ayrı bölgelerde ve iş kollarında değil, bütün ülkede ücretlerin, örneği görülmemiş şekilde düşük oluşunun temel sebebi haline gelmektedir. Ücretlerden yapılan bu anormal indirimle geçinen ve zenginleşen büyük ve küçük-burjuvazinin, kırsal sanayinin ve işçilerin kendi evlerine sahibi olmalarını heyecanla savunmalarına, ve kırsal sıkıntılara çözüm olarak yeni ev sanayilerini önermelerine şaşırmaya gerek yok!

Bu sorunun bir yüzüdür, ama bir de madalyonun öteki yüzü vardır. Ev sanayisi, Alman ihracatının ve dolayısıyla bütün büyük-ölçekli sanayinin geniş tabanı haline gelmiş ve bu nedenle Almanya'nın geniş bölgelerine yayılmıştır ve her gün daha da yayılmaktadır. Küçük köylünün, kendi kullanımı için ev sanayi üretiminin, ucuz konfeksiyon ve makine ürünleri tarafından yıkılmasıyla, hayvancılığının ve dolayısıyla gübre üretiminin, mark sisteminin dağılması, ortak markın ve zorunlu nöbetleşe ekimin ortadan kaldırılması sonucu kaçınılmaz ve yok edici bir çöküş ortaya çıkmaktadır. İşte bu çöküş, tefeciye kurban düşen küçük köylüyü zorla modern ev sanayisinin kollarına sürüklemektedir. İrlanda'da toprak sahibinin toprak kirası gibi, Almanya'da ipotek tefecisinin faizi toprağın ürü-

nünden değil, ancak küçük ölçekli üretim yapan sınai köylüsünün ücretinden ödenebilir. Ancak, ev sanayisinin gelişmesi bir zamanlar kırsal yaşamın içerisinde olan insanları oradan alarak günümüz sanayi hareketinin içine sürüklemektedir. Almanya'da sanayi devrimini İngiltere ve Fransa'dakinden çok daha geniş bölgelere yayan, kırsal bölgelerin ev sanayisi tarafından bu şekilde köklü bir biçimde değişikliğe uğratılmasıdır. Sanayimizin bu düşük düzeyi, onun alan olarak yayılmasını daha da zorunlu kılan etkendir. Bu, İngiltere ve Fransa'nın tersine, Almanya'da devrimci işçi sınıfı hareketinin yalnızca kentsel merkezler dışma çıkarak, ülkenin büyük bir kısmında neden böyle çok büyük ve yaygın ölçüde olduğunun izahıdır. Ve gene bu, hareketin sessiz, emin ve karşı konmaz ilerlemesini de açıklamaktadır. Anlaşılan o ki, Almanya'da, başkentte ve öteki büyük kentlerde başarılı bir ayaklanmanın, ancak daha küçük kentlerin çoğunluğu ve kırsal bölgelerin büyük bir bölümü devrimci değişiklik için olgun hale geldiği zaman mümkün olabilecektir. Aksi olabilecek sıradan bir gelişmeyle hiç bir zaman Parislilerin 1848 ve 1871'dekilerine benzer işçi sınıfı zaferleri kazanacak durumda olmayacağız, ama aynı nedenle de Paris'in her iki durumda da başma geldiği gibi devrimci başkentin gerici eyaletler tarafından uğratıldığı yenilgiyi yaşamayacağız. Fransa'da hareket her zaman başkentte başlamıştır; Almanya'da büyük sanayi, üretimin yaygın yapıldığı ev sanayi bölgelerinden başlamıştır; başkent ancak daha sonra ele geçirilmiştir. O halde gelecekte de inisiyatif Fransa'nın elinde olacak, ancak sonuç Almanya'da kazanılacaktır.

Büyük bir ilerleme sağlayarak Alman üretiminin belirleyici dalı haline gelen ve Alman köylülerini giderek daha fazla değiştiren ve geliştiren bu kırsal ev sanayisi ve üretiminin kendisi de, daha ileri olgunlaşacak bir devrimci değişikliğin hazırlık aşamasıdır. Marx'ın Kapital adlı eserinin birinci cil-

dinde gösterdiği gibi, belirli bir evrim aşamasında makine ve fabrika üretiminin de yıkılış saati gelecektir. Ve bu saat de yakın gibi görünmektedir. Ne var ki, Almanya'da kırsal ev sanayisinin ve üretiminin, makine ve fabrika üretimiyle yok edilmesi, milyonlarca kırsal üreticinin, geçim aracının yok edilmesi, Alman küçük köylülüğünün hemen hemen yarısının mülksüzleştirilmesi demektir. Bu yalnızca ev sanayisinin, fabrika üretimine dönüşmesi değil, köylü çiftçiliğinin de büyük ölçekli kapitalist tarıma, ve küçük toprak mülkiyetinin büyük toprak mülkiyetine dönüşmesi demektir. Bu dönüşüm köylüler aleyhine, sermaye ve büyük toprak mülkiyeti lehine bir sanayi ve tarım devrimidir. Bu dönüşümü de hâlâ eski toplumsal koşullar altında iken geçirmek Almanya'nın yazgısında varsa, hiç kuşkusuz bu bir dönüm noktası olacaktır. O zamana kadar inisiyatifi başka hiç bir ülkenin işçi sınıfı almamışsa, Almanya kesinlikle ilk vuruşu yapacak, ve "şanlı ordu" nun köylü evlatları da ona kahramanca yardım edecektir.

Artık, her işçiye kendi küçük evinin tapusunu verecek ve böylece onu, özel kapitalistine yarı-feodal biçimde zincirleyecek olan burjuva ve küçük-burjuva ütopyası çok değişik bir görünüm almaktadır. Bütün küçük kırsal ev sahiplerinin ev sanayisi işçilerine dönüşmesini istemektedir; "toplumsal girdaba" sürüklenen küçük köylünün eski tecridi yok edilerek beraberinde siyasal hiçliğinin yok edilecektir. Sanayi devriminin kırsal bölgelere yayılması ve böylece nüfusun en kararlı ve tutucu sınıfının bir devrim yuvası haline dönüşmesi, ev sanayisi ile uğraşan işçilerin, nihayet onları zorla ayaklanmaya iten makine tarafından mülksüzleştirilmesiyle süreç sonlanmaktadır.

Burjuva-sosyalist hayırseverlerin, kapitalistler olarak kamu görevlerini, bu çarpıtılmış biçimde yapmalarına, top-

lumsal devrimin yararına ve ilerletilmesi uğruna sürdürdükleri sürece, ideallerinin özel zevkine varınalarına seve seve izin verebiliriz.

Londra, 10 Ocak 1887

Friedrich ENGELS

1.Kısım

Proudhon Konut Sorununu Nasıl Çözüyor

Volksstaat'm Onuncu sayısı ve diğer sayılarında konut sorunu hakkında altı makalelik bir yazı dizisi hazırlanmıştır. Bu yazılarında artık unutulmaya başlanmış, bir takım yazılar dışında, sadece Proudhoncu okulun Almanya'da Kaleme aldığı yazılar dikkate değerdir. Bu konudaki çabaları görülmektedir. Proudhoncu düşüncelere 25 yıl önce kararlı bir darbe indirmiş olan Alman Sosyalizminin gelişme sürecine kıyasla, öylesine bir geriye dönüşü temsil etmektedir ki bu süreç de, hemen cevap vermek doğru ve yerinde olacaktır. Son dönemlerde basının konut sorununu işçi sınıfının berbat, genellikle kalabalık ve sağlıksız konutlarda yaşadıklarını öne çıkartmıştır. Sorunun günümüze dair bir sorun değildir. Hatta daha önceki bütün ezilen sınıflar karşısında farklı bir yere sahip olan modern Proletaryaya özgü bir sıkıntı değildir. Aksine ezilen sınıflar her dönemde aynı biçimde bu sıkıntıları çekmişlerdir. Konut sorununa son vermek için tek bir araç vardır. O da işçi sınıfının egemen sınıflarca sömürüsüne ve ezilmesine tümüyle son vermektir. Bu gün konut darlığı ile kastedilen nüfusun ani bir şekilde artması kiralardaki büyük artış, kentlerin göç alması konut sorununu doğurmaktadır. Hatta bazıları için konut bulmak olanaksızdır. Konut sorunundan bu kadar çok söz edilmesi, yalnızca işçi sınıfıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda küçük burjuvazinin de etkilendiğindendir.

Modern kentlerimizde işçilerin ve küçük burjuvazinin sıkıntısını çektiği konut sorunu günümüzdeki kapitalist üretim biçimi sonucu ortaya çıkan sayısız daha küçük ikincil kötülüklerden biridir. Bu kesinlikle işçinin işçi olarak kapitalistler tarafından sömürülmesinin doğrudan bir sonucu değildir. Bu sömürü, toplumsal devrimin kapitalist üretim biçimini ortadan

kaldırarak yok etmek istediği temel kötülüktür. Ancak kapitalist üretim biçiminin temel düşüncesi bulunduğumuz toplumsal düzenin kapitalistin işçinin iş gücünü, değeri karşılığında satın alıp, işçiyi iş gücü için ödenen fiyatı yeniden yaratması için gerekli olandan daha uzun çalıştırarak, ondan değerinden çok fazlasını almasının mümkün kılması olgusudur. Böylece üretilen artı değer, kapitalistler ve toprak sahipleriyle birlikte onların paralı hizmetkârları olan papa ve Kaiser'den gece bekçileri ve alttakiler arasmda paylaşılmaktadır. Burada bu dağılımın nasıl olduğu ile ilgilenmiyoruz. Ancak, şu kadarı kesindir; Bütün o çalışmayanlar bu artı değerden bir ya da farklı (bunu ilk kez ortaya koyan Marx'ın kapital ile kıyaslayın).

İşçi sımfı tarafından üretilen ve ondan karşılıksız alınan bu artı değerin, çalışmayan sınıflar arasındaki dağılımı son derece ibret verici kavgalar ve karşılıklı dalavereler arasında yürütülmektedir. Bu dağılım alım ve satım yoluyla yapıldığı sürece asıl yöntemlerinden biri alıcının satıcı tarafından aldatılmasıdır ve perakende ticarette özellikle büyük kentlerde satıcı için bir mutlak varoluş koşulu haline gelmiştir. Ancak, işçi, bakalı ya da fırıncısı tarafından malın fiyatı ya da kalitesinden dolayı aldatıldığı zaman ona işçi olma özelliği nedeniyle yapılmamaktadır. Tersine herhangi bir yerde belirli bir ortalama, aldatma ölçüsü toplumsal kural haline gelir gelmez uzun dönemde ücretlerde buna uygun düşecek bir artışla ayarlanması gerekir. İşçi işyeri sahibinin karşısına işçi olarak değil yani bir işgücü satıcısı olarak değil, bir alıcı para ve kredi sahibi olarak çıkmaktadır. Bu aldatma onu bütün olarak daha yoksul sınıfı daha zengin toplumsal sınıflardan daha fazla etkilemektedir. Ancak, bu onu etkileyen sınıfına özgü bir kötülük değildir.

Konut sorunu için de durum aynıdır. Büyük modern kentlerin genişlemesi, bu kentlerin belirli kesimlerine merkezi ko-

numlu bölgelere, yapay ve çoğu kez çok büyük ölçüde artan bir değer vermiştir. Bu bölgelerde yükselen binalar bu değeri arttıracak yerde düşürmektedir. Çünkü değişen koşulları karşılayamamaktadırlar. Bunlar yıkılmakta yerlerini başkaları almamaktadır. Hepsinden çok en büyük sıkışıklıkta dahi kiraların hiçbir zaman ancak, çok yavaş belli bir azaminin üstüne yükselebilen merkezi konumlu işçi evleri için geçerlidir. Bunlar yıkılmakta ve yerlerine dükkanlar depolar ve resmi binalar yapılmaktadır. Bonapart'cılık, bu eğilimi, Haussmann kanalıyla, Paris'te hilelerle ve bireysel zenginleşme uğruna büyük ölçüde sömürmüştür. Ancak, Hausmann ruhu yurt dışına taşmış, Londra, Manchester ve Liverpool'da da bulunmuştur ve kendisini Berlin ve Viyana'da da evinde olduğunu hissetmiştir. Sonuç olarak işçiler kent merkezinden dış mahallelere sürülmekte, işçi konutları dış mahallelere sürülmekte, genel olarak küçük evler nadir, pahalı ve çoğu kez bütünüyle sahip olunamaz bir hale gelmekte. Çünkü bu koşullar altında daha pahalı konutlar ile çok daha iyi bir spekülasyon alanına kavuşan yapı sanayii ancak, istisnai olarak işçi konutu yapmaktadır. Dolayısıyla konut sorunu doğaldır ki işçiyi, daha üst sınıfı etkilediğinden daha fazla etkilemektedir. Ancak bu, işyeri sahibinin aldatması kadar sadece işçi sınıfının sırtına binen küçük bir kötülüktür ve işçi sınıfı açısından bu kötülük belli bir düzeye ve belli bir sürekliliğe ulaştığı zaman aynı şekilde belli bir. Bu, ekonomik ayarlama bulmalıdır.

İşte Proudhon'un dahil olduğu küçük burjuva sosyalizmi, çoğunlukla, işçi sınıfının diğer sınıflarla ve özellikle küçük burjuvazi ile ortaklaşa katlanmak zorunda kaldığı bu zorluklarla uğraşmayı tercih etmektedir. Dolayısıyla bizim Alman prudoncularımızın esas olarak, gördüğümüz gibi, hiçbir şekilde yalnızca işçi sınıfı sorunu olmayan konut sorununa eğil-

mesi; tam tersine, onun gerçek ve sadece işçi sınıfına özgü bir sorun olduğunu ileri sürmesi rastlantı değildir.

"Kiracının ev sahibine göre durumu, ücretli işçinin kapitaliste göre durumunun aynıdır." Bu tamamen yanlıştır. Konut sorununda karşı karşıya olan iki taraf vardır: Kiracı ve mal sahibi veya ev sahibi. İlki ikincisinden bir meskenin geçici kullanımını satın almak istemektedir; para ya da krediyi bizzat ev sahibinden çok yüksek bir bedelle kiraya bir ek şeklinde satın almak zorunda kalsa bile para ya da kredi sahibidir. Bu basit bir mal satışıdır. Proleter ile burjuva, işçi ile kapitalist arasındaki alışveriş değildir. Kiracı (bir işçi olsa bile) para sahibi bir insan olarak görülmektedir. Bir meskenin kullanımın alıcısı olarak kazancı ile ortaya çıkabilmek için, yalnızca kendine özgü bir malı, kendi işgücünü daha önceden satmış olmalı veya işgücünün ilerdeki satışına dair bir güvence verebilecek durumda olmalıdır. İşgücünün kapitaliste satışının kendine özgü sonuçları burada hiçbir şekilde yoktur. Kapitalist satın alınmış işgücünün ilk olarak kendi değerini, ikinci olarak kapitalist sınıf içinde dağıtılmak üzere şimdilik kendi elinde kalan artı değeri yaratmasına neden olmaktadır. Bu durumda fazla değer yaratılmakta, mevcut değerin toplamı artırılmaktadır. Herhangi bir kiralama işlemine durum oldukça farklıdır. Ev sahibi kiracıyı ne kadar dolandırırsa dolandırsın, zaten var olan önceden üretilmiş bir değerin aktarılmasıdır. Ev sahibi ile kiracının birlikte sahip oldukları değerlerin toplamı, önceki gibi aynı kalmaktadır. İşçi emeğinin bir kısmında, emeğin karşılığı kapitalistler tarafından değerinin altında, üstünde veya tam karşılığında ödenmiş olsun, bir miktar aldatılmaktadır. Kiracı ise, ancak konuta değerinden fazla vermek zorunda bırakıldığı zaman aldatılır. Dolayısıyla, ev sahibi ile kiracı arasında ilişki işçi ile kapitalist arasındaki ilişki eşit tutulması,

bunun tamamıyla yanlış konulmuştur. Tersine burada iki kişi arasında sıradan bir meta alışverişiyle ilgiliyiz, bu alışveriş genel olarak metaların satışını özel olarak "taşınmaz metanın" satışını yöneten ekonomi kuralları uyarınca yürütülmektedir. Başlangıç olarak evin ya da söz konusu evin bir bölümünün yapım ve bakım masrafları hesaplanmakta, evin oturtulduğu arsanın elverişsiz konumu arsa değeri bunu izlemektedir. Sonuç o anki arz ve talep belirlemektedir. Bu basit ekonomik ilişki prudoncumuzun kafasında şöyle ifade edilmektedir. "Bir defa yapıldıktan sonra ev, gerçek değeri sahibine çok önceden kira biçiminde fazlasıyla ödenmiş olmasına karşın, toplumsal emeğin belirli bir bölümü için kalıcı bir yasal tasarruf hakkı hizmeti görür. Dolayısıyla elli yıl önce yapılmış olan bir ev, bu dönem içerisinde kiracı kazandığıyla ilk maliyet fiyatının iki, üç, beş, on ve daha çok katı fazlasını karşıladığı anlaşılmaktadır."

Evet, gerçek Proudhon bütünüyle karşımızda. İlk olarak, kiranın yalnızca bina maliyetleri üzerindeki faizi ödemeyeceği, aynı zamanda onarımlar ile şüpheli alacaklar ve ödenmemiş kiralar yanı sıra evin boş kaldığı zamanlarında ortalama miktarını ve son olarak yok olacak olan ve zamanla içinde oturulamaz ve değersiz hale gelen bir eve yatırılan yapım sermayesini yıllık taksitler halinde karşılamak zorunda olduğu unutulmaktadır. İkinci olarak, kiranın binanın üzerinde yapıldığı arsanın artan değerinin faizini de ödemek zorunda olduğu ve dolayısıyla bir bölümünün arsa kirasından oluşturduğu unutulmaktadır. Prudoncumuz, hemen bu farkın toprak sahibinin herhangi bir katkısı olmaksızın yaratıldığı için adil olarak ona değil, bütünüyle topluma ait olduğunu ileri sürmektedir. Fakat böylelikle gerçekte toprak mülkiyetinin kaldırılmasını talep ettiğini görmemezlikten gelmektedir ki, bu konu, burada

girmeye kalktığımız zaman bizi uzaklara götürecektir. En son olarak bütün alışverişin hiçbir şekilde evin sahibinden satın alınması değil, yalnızca belirli bir zaman içinde kullanımının satın alınmasından ibaret olduğu nedeni unutulmaktadır. Çeşitli ekonomik olayın içinden geçen gerçek, fiili koşullarla hiçbir zaman ilgilenmek zahmetine katlanmamış olan Proudhon, doğal olarak belirli koşullar altında, bir evin ilk maliyet fiyatının elli yıl boyunca kira şeklinde nasıl elli katından fazla ödendiğini de açıklayamamaktadır. Hiç de zor olmayan sorunu ekonomik açıdan inceleyip gerçekten ekonomi kurallarıyla çelişip çelişmediğini, çelişiyorsa nasıl çeliştiğini saptamak yerine Proudhon, ekonomiden hukuk bilimine cüretkâr bir atlamaya başvurmaktadır: "Bir kez yapıldıktan sonra ev" belli bir yıllık ödemeye "kalıcı bir yasal tasarruf hakkı hizmeti görmektedir." Bunun nasıl olduğu, konutun nasıl bir yasal tasarruf haline geldiği konusunda Proudhon gerekli açıklamaları yapmayarak sessiz kalmaktadır. Oysa bu onun tam açıklaması gereken şeydir. Sorunu, incelemiş olsaydı ne kadar kalıcı olursa olsun, dünyadaki tüm yasal hakların bile bir eve 50 yıl içinde maliyet bedelinin 10 katını kira şeklinde geri almasını sağlayacak gücü vermeyeceğini oysa ancak ekonomik koşulları bunun gerçekleştirebileceğini bulacaktı. Bununla yeniden başlangıç noktasına dönmüş olacaktı.

Tüm Proudhoncu öğreti ekonomi gerçeklikten, hukuksal lafazanlığa bu kurtarıcı atlayışa dayanmaktadır. Proudhonumuz ekonomik bağlantılarını yitirdiği her zaman, (her ciddi sorunda onun başına gelmektedir.) yasalar alanına sığınmakta ve ebedi atalete başvurmaktadır.

"Proudhon'un kafasındaki idealini, meta üretimine uygun düşen hukuk ilişkilerinden çıkartmakla işe başlar. Böylece hemen belirtelim, meta yönetimi biçiminin adalet kadar ebedi

olduğunu bütün iyi vatandaşlara huzur verecek şekilde kanıtlanmış olur. Ardından geriye döner ve yürürlükteki meta üretim biçimini ve buna tekabül eden hukuk sistemini bu ideale uygun olarak yeniden düzenlemenin yollarını araştırır. Maddenin bileşimindeki ve ayrışımındaki molekül değişmelerinin yürürlükteki yasalarını inceleyerek bu temel üzerinde belirli sorunları çözeceği yerde bir kimyacı ile anlaşarak maddenin bileşimi ve ayrışımını ebedi idealler, tabi hal ve yakınlık aracılığıyla düzenlemek iddiasında bulunsa bu adam hakkında ne düşünürdük? Tefecilik, ebedi adalete, ebedi hakkaniyete, ebedi dayanışmaya ve öteki ebedi gerçeklere aykırıdır dediğimiz zaman kilise babalarının tefeciliğin, ebedi inançla, Tanrının sonsuz iradesiyle bağdaşmayacağını söylemlerinden aslında fazla bir şey bilmiş oluyor muyuz?

Bizim Proudhoncumuz efendisi ve ustasından daha iyi değildir.

"Kira anlaşması, modern toplum yaşantısında olmazsa olmazların binlerce değişiminden biridir. Doğal olarak bu değişimlerin hak kavramının etkisinde olması bir başka değişle her yerde kesin adalet gerekleri uyarınca yapılması bu toplumun çıkarına olacaktır. Bir başka değişle, toplumun ekonomik yaşantısının, Proudhonun değişiyle kendisini ekonomik hak düzeyine yükseltmesi gereklidir. Gerçekte bildiğimiz gibi bunun tam tersi olmaktadır."

Marx'm Proudhonculuğu tam bu açıdan böylesine kısa ve inandırıcı bir şekilde tanımlanmasından beş yıl sonra birinin Alman dilinde böylesine boş laf yığınını hala yayınlıyor olması inanılmaz. Bu saçmalar ne anlama geliyor? Yalnızca günümüz toplumunu yöneten ekonomik kuralların uygulama sonuçlarının yazarın adalet duygusuna ters düştüğü, sorunun bu durumu düzeltecek şekilde düzenlenmesi gibi bir dinsel

isteği savunduğu anlamına geliyor. Kurbağaların kuyruğu olsaydı artık kurbağa olamazlardı. Kapitalist üretim biçimi de "bir hak kavramına" yani işçileri sömürme hakkına sahip değil midir? Yazar bunun kendi hak kavramı olmadığını söylerse, bir adım ilerlemiş olur muyuz?

Konut sorununa geri dönelim. Prudoncumuz şimdi "hak Kavramını başıboş bırakmakta ve bize aşağıdaki dokunaklı hitabı sunmaktadır.

"Yüzyılımızın bütün kültürü içinde büyük kentlerde nüfusun %90'nından fazlası benim mülküm diyebileceği bir yere sahip olmayışı gerçeğinden daha korkunç bir saçmalık olmadığını ileri sürebiliriz. Manevi ve ailevi varlığın gerçek düğüm noktası aile ocağı ve yuva toplumsal girdapla silinip süpürülmektedir. Bu açıdan vahşilerden çok gerideyiz. Mağara adamının mağarası Avustralya'nın kilden kulübesi Hintlinin kendi ocağı varken, Modern proletarya pratikte havada asılı durmaktadır". Bu acı yakınma da prudonculuğu tüm gerici biçimiyle buluyoruz. Modern devrimci proleter sınıfın yaratılması için, geçmişin işçisini toprakla olan bağını kesmek kesinlikle zorunluydu. Dokuma tezgâhının yanı sıra küçük evi, bahçesi ve tarlasına sahip olan el dokumacısı, bütün acılara ve siyasal baskılara karşın sessiz, halinden memnun dindar ve onurlu bir insandı. Zenginlere rahiplere ve devlet yetkililerine şapkasını çıkarırdı. Aslında tam bir köle idi. Önceleri toprağa bağımlı hale getirilmiş olan işçiyi tümüyle mülksüz bir proleter, bütün geleneksel ayak bağlarından kurtarılmış, bir kuş kadar özgür hale dönüştüren modern büyük sanayidir. İşçi sınıfı sömürüsünün nihai biçimi içinde kapitalist üretim içinde alaşağı edilebilecek biricik koşulları yaratan işte bu ekonomik devrimdir. Bu gözü yaşlı prudoncu gelerek, işçilerin aile ocağı ve yuvalarından uzaklaştırılışı için onların entelektüel kur-

tuluşunun en birinci koşulu değil de büyük bir gerilemeymiş gibi yakınmaktadır.

27 yıl önce, İngiltere'de İşçi sınıfının Durumu'nda 18. Yüzyılda İngiltere'de gerçekleştiği şekliyle, işçilerin tam bu aile ocağı ve yuvalarından uzaklaştırılışı sürecini ana çizgileriyle açıklamıştım. Böyle yapmakla toprak ve fabrika sahiplerinin sorunlu oldukları kötülükler ve bu kovulmanın ilk olarak, ilgili işçiler üzerindeki kaçınılmaz maddi ve manevi yıkıcı etkileri de orada gerektiği gibi açıklanmıştır. Ancak, o koşullarda kesin olarak zorunlu bir tarihsel evrim süreci olan bunu bir gerileme olarak düşünmek aklıma gelir miydi? İmkânsız. 1872'nin İngiliz proleteri[6] 1772'nin kırsal dokumacısından yüksek bir düzeydedir. Mağarasıyla mağara adamı, kilden kulübesiyle Avustralyalı ya da kendi ocağıyla Hintli hiçbir şekilde bir Haziran ayaklanmasını ya da bir Paris komününü gerçekleştirebilir miydi?

İşçilerin durumunun kapitalist üretiminin geniş çapta uygulandığından itibaren bütünüyle maddi olarak kötüleştiğini yalnızca burjuvazi kuşkuyla karşılamaktadır. Bu nedenle geriye dönerek Mısır'ın zenginlerine, köle ruhlar yaratmış olan kırsal küçük sanayi veya vahşilere özlemle bakmamız gerekli mi? Aksine, yalnızca modern büyük sanayi tarafından yaratılan, onu toprağa bağlayanlar da dahil olmak üzere miras kalan tüm kısıtlamalardan kurtarılmış ve büyük kentlerde kümelenmiş olan proletarya, bütün sınıf sömürüsüne ve sınıf egemenliğine son verecek olan büyük toplumsal dönüşümünü gerçekleştirebilir. Dokumacıları aile ocakları ve yuvalarıyla bunu hiçbir şekilde yapamaz. Onu yapma isteklerinden şöyle dursun, böyle bir fikri hiçbir şekilde kavrayamazlardı. Öte yandan Proudhon için son yüzyılın tüm sanayi devrimini el

[6] İşçisi.

emeği yerine makineyi koyan ve emeğin üretkenliğini kat kat arttıran buhar gücünün ve büyük ölçekli fabrika üretiminin sokulması, gerçekte hiçbir zaman olmaması gereken çok kınanacak bir olaydır. Küçük burjuva Proudhon, herkesin anında tüketilebilen ve pazarda değişilebilen ayrı ve bağımsız bir ürün ürettiği bir dünya özlemektedir. Böylece herkes emeğinin tam karşılığını bir başka ürün cinsinden aldığı için ebedi adalet yerine gelmekte ve olabilecek en iyi dünya yaratılmaktadır. Proudhon'un olabilecek bu en iyi dünyası, çok önceden bütün büyük sanayi dallarında bireysel emeği yok etmiş olan daha küçük ve hatta en küçük dallarım, her gün giderek daha çok ortadan kaldıran bunun yerine makineyle desteklenen toplumsal emeği ve işlenmeye hazır doğa güçlerini koyan, anında değişilebilen, tüketilebilen nihai ürün ellerinden geçmek zorunda olduğu pek çok bireyin ortak çalışması olan sınai gelişmenin ilerlemesiyle daha tomurcuk iken koparılmış ve ayaklar altında ezilmiştir. Tam da bu sanayi devrimi sayesinde insan emeğinin üretici gücü (insanlık tarihinde ilk kez olarak) öylesine yüksek bir düzeye yükselmiştir. Tümü içinde rasyonel bir iş bölümü varsayımıyla yalnızca toplumun her üyesi için bol tüketim, büyük yedek fonu için değil, ayrıca, her bireye yeterli boş zaman bırakarak, tarihsel olarak miras kalan kültürün (bilim, sanat, ilişki biçimleri) gerçekten korunmaya değer yalnızca korunması değil, egemen sınıfların tekeli olmaktan çıkarılıp, bütün toplumun ortak malı haline dönüştürülmesi ve daha da geliştirilmesi için yeterli üretim yapılması olanağı vardır. Belirleyici nokta da buradadır. İnsan emeğinin üretici gücü bu düzeye yükseltildikten sonra, bir egemen sınıfın varlığı için bütün mazeretler ortadan kalkmaktadır. En son sınıf farklılıklarının savunulmasında nihai dayanak her zaman için şu olmuştur. Toplumun entelektüel çalışmalarına

zaman ayırması için günlük gereksinmenin üretimi ile kendini yormayacak bir sınıf gereklidir. Bu güne kadar büyük tarihsel gerekçeye sahip olan bu iddia, son yüzyılın sanayi devrimi ile bir darbe de tümüyle kökünden kesilip atılmıştır. Egemen sınıfın varlığı, her gün sınai üretim güçlerinin ve ayı şekilde bilim, sanat ve özellikle kültürel ilişki biçimlerinin gelişmesine büyük engel teşkil etmektedir. Bizim modern burjuvaziden daha kabasma rastlanmamıştır.

Bütün bunlar dostumuz Proudhon için hiçbir şey ifade etmiyor. Ebedi adaletten başka bir şey istemiyor. Herkes kendi ürünü karşısında emeğinin tam karşılığını emeğinin tam değerini alacaktır. Ancak bunu bir modern sanayi ürününde hesaplamak karmaşık bir iştir. Çünkü modern sanayi eski bireysel zanaatlarında nihai üründe açıkça görünen bireyin toplam ürün içindeki özel payını gizlemektedir. Ayrıca modern sanayi, Proudhon'un bütün sisteminin üzerine kurulu olduğu bireysel değişimi, yani bir ötekinden ürününü tüketmek amacıyla alan iki üretici arasındaki dolaysız değişimi giderek ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla, prodonculuğun tümünde gerici bir çizgi izlenmektedir; Sanayi devrimine karşı bir nefret bazen açık bazen kapalı bir şekilde dile getirilen bütün modern sanayi aforoz ederek eski, saygıdeğer el emeğine geri dönülme isteği. Bu durumda üretici gücümüzü büyük oranda kaybedecekmişiz. Bütün insanlık mümkün olan en kötü emek esaretine mahkûm olacakmış, açlık genel bir kural haline gelecekmiş, değişimi herkesin emeğinin tam karşılığını alacak şekilde düzenledikten ebedi adalet gerçekleştikten sonra bütün bunların ne önemi var?

Bütün dünya yok olsa da adalet yerine gelsin.

Uygulanması herhangi bir şekilde mümkün olsaydı, bu proudoncu karşı devrimde dünya yok olacaktı.

Ancak, belli ki modern büyük sanayi ile belirlenen toplumsal üretimle bile, bu deyimin herhangi bir anlamı varsa, herkese "emeğinin tam karşılığının" garantilenmesi mümkündür. Her işçinin kendi emeğinin tam karşılığının sahibi olması değil de tümüyle işçilerden oluşan toplumun bütününün, üyeleri arasında kısmen tüketim için dağıttığı, kısmen üretim araçlarını yenileme ve çoğalmak için kullandığı, kısmen üretim ve tüketim için bir yedek fon olarak biriktirdiği emeklerinin toplam ürünlerine sahip olması şeklinde genişletilmesi halinde ancak bu deneyimin bir anlamı olacaktır.

Yukarıda belirtilen konuşmalardan sonra, prudoncumuzun büyük konut sorunu nasıl çözüleceğini zaten önceden biliyoruz. Bir yandan, karşımızda artık ilkellerden geri kalmamak için her işçinin kendi malı olan bir eve sahip olması istemi var. Diğer yandan gerçekte olduğu gibi, bir evin ilk maliyet bedelinin kira şeklinde iki, üç, beş, ya da on katı geri ödenmesinin bir yasal hakka dayandığı ve yasal tasarruf hakkının ebedi adaletle çeliştiği güvencesine sahibiz. Çözümü basit, yasal tasarruf hakkını ortadan kaldırır. Ebedi adalet sayesinde ödenen kiranın meskenin kendi maliyeti hesabma dayanan bir ödemenin yapılacağını ilan ederiz. Eğer kişi önceliklerini sonucu önceden içerecek şekilde düzenlemişse o zaman hiç koşuşuz önceden hazırlanmış sonucu, çantasından çıkarıp, böbürlenerek bunun sonucu olduğu sarsılmaz mantığa işaret etmek, herhangi bir şarlatanın sahip olduğundan fazla bir beceri gerektirmez.

Burada da öyle olmaktadır. Kiralanmış meskenlerin ortadan kaldırılması bir zorunluluk olarak ileri sürülmekte ve her kiracının kendi meskenini sahibi haline dönüştürülmesi bir istem şeklinde ifade edilmektedir. Bunun nasıl yapacağız sorusunu sorduğumuzda, cevabı çok basit:"Kiralanmış mesken-

leri geri satın alınacaktır. Önceki ev sahibine evinin değeri son kuruşuna kadar ödenecektir. Kira daha önceden olduğu gibi, kiracının kalıcı sermaye hakkı için ödediği haracı temsil ederken, kiralanmış meskenin geri satın alınacağı günden itibaren kiracı tarafından ödenen aynı sabit miktar kendi mülkiyetine geçmiş olan mesken için ödenen yıllık taksit yerine geçecektir. Toplum bu şekliyle kendini özgür, bağımsız mesken sahipleri topluluğuna dönüştürmektedir."

Prudoncu, ev sahibinin çalışmadan toprak kirası ve eve yatırdığı sermayeden faiz almasını ebedi adalete karşı işlenmiş bir suç saymaktadır. Eve yatırılan sermayenin faiz, satın alınmış taşınmaz mal mülkiyetini temsil ettiği için de toprak rantı getirmemesi gerektiğini öne sürmektedir. Günümüz toplumunun temeli, kapitalist üretim biçiminin, bundan hiçbir şekilde etkilenmediğini görüyoruz. İşçi sömürüsünün döndüğü eksen işgücünün kapitaliste satılması ve kapitalistin bu alışverişi kullanışı, yani işçiye ödenmiş işgücünün karşılığı olandan daha fazla üretmeye zorlaması gerçeğidir. Daha sonra toprak kirası, ticari kar, sermaye faizi, vergi gibi biçimlerde kapitalist ve hizmet karlarının çeşitli türleri arasında bölüştürülen ve artı değer yaratan işte bu kapitalist işçi arasındaki alışveriştir. Şimdi prudoncumuza gelerek, bir tek tür kapitalistin, o da dolaysız olarak işgücü satın almayan ve dolayısıyla artı değer yaratılmasına neden olmayan bir kapitalist kar yapmasını ya da faiz almasını engelleyebilirsek, bunun bir adım ilerleme olacağına inanmaktadır. Ev sahipleri, toprak kirası ve faiz alma olasılıklarından, yarın yoksun bırakılsalar bile, işçi sınıfından alınan ödenmemiş emek miktarı mutlak aynı olacaktır. Ancak, prudoncumuzun şunu ileri sürmesini engelleyememektedir. "Dolayısıyla kiralanmış konutların ortadan kaldırılması devrimci fikrin doğurduğu en verimli ve görkemli amaçlardan biridir.

Sosyal demokrasinin birincil önceliklerinden biri haline gelmelidir."

Bu, tümüyle, gıdaklamaları her zaman yumurtladığı yumurtaların büyüklüğü ile ters orantıda olan Proudhon ustanın Pazar yeri çığırtkanlığının tıpa tıp aynıdır.

Şimdi her işçi, küçük burjuva ve burjuvazinin taksitler halinde yıllık olarak ödemeler yaparak, meskenin önce kısmen, sonra tamamen sahibi olmaya zorlansaydı, işler ne kadar güzel olurdu. Şöyle düşünürsek büyük sanayi, ama küçük işçi evlerinin bulunduğu ve her evli işçinin kendisine ait küçük bir evi işgal ettiği İngiltere'nin gelişmiş sanayi bölgelerinde bunun belki anlamı olabilirdi. Fakat Paris ve Avrupa kıtasındaki büyük kentlerin çoğundaki küçük sanayi, her birinde yirmi veya otuz ailenin bir arada yaşadığı büyük evlerle tamamlanmaktadır. Kiralanmış konutların satın alınacağının açıklandığı dünyayı özgürleştiren karar gününde Peter'in Berlin'de bir mühendislik işinde çalıştığını varsayalım. Bir yıl sonra, isterseniz Hamburg dolaylarında bir yerinde beşinci katında küçük bir odadan oluşan dairesinin onbeşte birine sahip olsun. Çok geçmeden işini kaybeder, kısa bir süre sonra kendini Hannover'de Pothof'ta avluya bakan nefis manzarasıyla bir evin üçüncü katmda benzer bir dairede bulur. Orada beş ay kaldıktan sonra bu malın ancak 1/36'sım ele geçirmiştir ki, bir grev onu Münih'e göndererek onbir aylık bir ikamet sonunda Ober Angergasse arkasında sokak seviyesinde oldukça sıkıcı bir konutun mülkiyetinin tam olarak 11/180'nine sahip olmaya zorlar. İşçiler arasında güncel olarak çok sık görünen türeden iş değiştirmeler onu St. Gallen'de pek de uygun olmayan bir evin 7/360'ı, Leeds'de ki bir diğerinin 23/180'i ve Seraing'de bir üçüncü dairenin, "ebedi Ataletinin yakınacak hiçbir şeyi olmaması için tam olarak hesaplanmış olan, 347/56.223'ü ile

donatılmış, bu dairelerdeki hisselerin bizim Peter'e ne yararı var? Peter'e hisselerin gerçek değerini kim verecek? Bir zamanlar onun olan çeşitli dairelerdeki diğer hisselerin sahip veya sahiplerini nereden bulacak? Diyelim ki, katlarında yirmi daire bulunan ve satın alma dönemi sona eren kiralanmış daireler ortadan kaldırıldıktan sonra bütün dünyaya dağılmış olan belki de üçyüz kısmi sahibe ait olan herhangi bir büyük eve ilişkin mülkiyet ilişkileri tam olarak nedir? Prudoncumuz, o zaman geldiğinde, her hangi birine, her hangi bir zaman, her hangi bir emek ürününün tam emek karşılığını verecek olan prudoncu değişim bankasının var olacağını, dolayısıyla bir dairedeki hissenin, tam değerini ödeyeceğini söyleyecektir. Ancak başlangıçta, konut sorunu üzerindeki makalelerde hiç değinilmediği için burada prudoncu değişim bankasıyla ilgili konuyla ilgilenmiyoruz. İkinci olarak, bir meta satılmak istendiğinde, zorunlu olarak her zaman metanın değerinden alıcı bulacağı, garip bir yanlışa dayanmaktadır. Üçüncü olarak Proudhon onu icat etmeden önce İngiltere'de Labour Exchange Bazaar adı altmda birden fazla iflas etmiştir.

İşçinin konutunu satın alması gerektiği kavramının tümü, bir kez daha prudonculuğun aslında belirtmiş olduğu gerici görüşüne dayanmaktadır. Buna göre modern büyük sanayi tarafından yaratılan koşullar sağlıksız bir büyümedir. Toplum zorla yüzyıllardan beri izlemekte olduğu eğilimin aksine, eski kararlı bireysel el zanaatlarının genel kural olduğu, genel olarak yok olan ve tam olarak söylemek gerekirse, halen yok olmaya devam eden küçük sanayinin, idealleştirilmiş bir yenilenmekten başka duruma getirilmesi gerekir. İşçiler bir kez, istikrarlı koşullar içine itildikten ve "Toplumsal girdap" mutlu bir şekilde ortadan kaldırıldıktan sonra, işçi yeniden doğal olarak "aile ocağı ve yuva" mülkiyetinden yararlanabilir. Yukarıdaki satın alma teorisi daha az saçma görünür. Fakat

Proudhon bütün bunları değiştirmek için zamanı yüzyıl geriye alması gerekir. Çünkü günümüz işçilerinin iki üç kuşak önceki dedelerinin, dar görüşlü, sürünen ve gizlenen köle ruhlar haline dönüştüreceğini unutmaktadır.

Ancak, konut sorununun bu prudoncu çözümü her hangi bir akılcı ve pratik uygulanabilir kapsam içerdiği kadar, bugün zaten uygulanmaktadır. Bu gerçekleşme devrimci ruh fikrinden değil büyük burjuvazinin kendilerinden çıkmaktadır. Madrid'de çıkan 16 Mart 1872 tarihli La Emmancipacion'u dinleyelim, "Konut sorunu çözmede, Proudhon tarafından önerildiği şekliyle ilk bakışta göz kamaştıran, ancak daha yakından incelendiğinde son derece yetersizliği ortaya çıkan, bir yol daha vardır. Proudhon, kiracıların taksit planıyla alıcılara dönüştürülmesini, yılda ödenen kiranın belirli bir evin satın alınma ödemesinin bir taksidi olarak kaydedilmesini, böylece belirli bir zaman sonra kiracının ev sahibi haline gelmesini önermektedir. Proudhon'un devrimci olarak kabul ettiği bu yöntem, bütün ülkelerde, kirayı artırarak evlerin değerlerini iki veya üç katına çıkmasını sağlayan spekülatörlerin uygulamasıdır. Kuzey Doğu Fransa'da M.Dollfus ve diğer büyük imalatçılar bu sistemi tek başına para kazanmak için değil bir siyasal nedenle uygulamışlardır."

"Egemen sınıfın liderleri, proletaryaya karşı kendilerini güvence altına almak için küçük mülk sahiplerinin sayısını artırmaya yönelmişlerdir. Son yüzyılın burjuva devrimleri, asiller ile kilisenin büyük topraklarını, İspanyol cumhuriyetçilerinin hala var olan büyük topraklara yapmayı önerdikleri gibi küçük parçalara bölünmüş, böylece o günden itibaren toplumdaki en gerici unsur ve kentsel proletaryanın devrimci hareketine kalıcı bir engel olan bir toprak sahipleri sınıfı yaratmıştır. Napolyon III müstakil kamu borç tahvillerinin

birim değerini azaltarak kentlerde benzer bir sınıf yaratmayı amaçlamış ve M. Dollfus ve meslektaşları da, işçilerine yıllık taksitlerle ödenecek küçük meskenler satarak onlardaki bütün devrimci ruhu boğmaya, aynı zamanda bu mülk sayesinde onları içinde bir kez çalıştıkları fabrikaya bağlamaya çalışmışlardır. Dolayısıyla, Proudhon planı işçi sınıfına her hangi bir zenginlik getirmekten uzak olduğu gibi, hatta doğrudan doğruya onun aleyhine dönmüştür."*

O halde konut sorunu nasıl çözülecektir? Günümüz toplumunda diğer toplumsal sorunların çözüldüğü gibi çözülecektir. O çözüm; arz ve talebin tedrici ekonomik ayarlanması ile. Bir toplumsal devrimin, sorunu nasıl çözeceği, sadece her durumdaki özel koşullara dayanmamaktadır, aynı zamanda en önemlilerinden biri, kent ve kır arasındaki çelişkinin ortadan kaldırılması olan, çok daha geniş kapsamlı sorunlarla da ilgilidir. Gelecek toplumun düzenlenmesi için ütopik sistemler yaratılması bizim görevimiz değildir, sorunu burada ele almak boş olacaktır. Fakat şu kesindir; rasyonel kullanımı varsayımıyla, büyük kentlerde, herhangi bir gerçek konut sorununa anında giderecek mesken için yeterli bina fazlasıyla vardır. Ancak, mevcut sahiplerin mülksüzleştirilmesi, onların evlerine evsiz işçileri ya da bugünkü evlerinde çok kalabalık olan işçileri yerleştirerek olabilir. Proletarya, siyasal güç kazandığı andan itibaren kamu çıkarları uğruna alınacak böyle bir önlemin uygulanması, mevcut devletçe yapılan diğer kamulaştırmalar ve yerleştirmeler son derece kolay olacaktır.

Konut sorununun işçi kendi evine bağlayarak çözme yolunun nasıl kendiliğinden büyük ya da hızla büyüyen Amerikan kentlerinin yakınlarında doğduğu Eleanor Marxavaling Indianapolis'ten 28 Kasım 1886 tarihli bir mektubundaki aşağıdaki pasajlarda görülmektedir. "Kansas City'de veya ya-

kınlarında, her biri yaklaşık olarak üç oda içeren, hala çölde bulunan bazı berbat, küçük tahta kulübeler gördük; arsa bedeli 600 dolardı, fakat o küçük evin büyüklüğündeydi. Kulübenin bedeli de 600 dolardı, Kentten bir saat uzaklıkta, çamurlu bir çöl içindeki o küçük berbat şey için 4.800 mark." Bu yolla işçilerden bu meskenlere sahip olmak için bile ağır ipotek borçları altına girmeleri gerekmekte, böylece işverenlerin açıkça kölesi haline gelmektedirler. evlerine bağlıdırlar, uzaklaşmazlar, kendilerine sunulan çalışma koşullarını ne olursa olsun katlanmak zorundadırlar

Fakat prudoncumuz konu sorunundaki daha önceki başarıları ile yetinmemiştir. Sorunu yer düzeyinden, daha yüksek sosyalizm alanına yükseltip, bunun orada da toplumsal sorunun yaşamsal bir küçük parçası olduğunu kanıtlamak zorundadır. " Bugün sermaye veriminin örneğin bütün sermayeler üzerindeki faizi yüzde bir ile sabitleştiren, ancak dikkatinizi çekerim, bu faiz haddini giderek sıfır noktasına yaklaştırma eğilimi olan bir geçici yasayla olacağı gibi boynuzlarından yakalandığını düşünelim. Şöyle ki sermayenin devri için gerekli olan emekten fazla hiçbir şey ödenmeyecektir. Bütün diğer ürünler gibi ev ve konut doğal olarak bu yasanın uygulama alanına dahil edilmiştir. Doğrudan doğruya evin sahibi satışı kabul edecek ilk kişi olacaktır. Aksi takdirde, evi kullanılmayacak ve ona yatırılan sermaye tamamıyla yararsız olacaktır."

Bu kısım, prudoncu el kitabının temel maddelerinden birini içermektedir. O nedenle etkin olan karşılığın çarpıcı bir örneğini sunmaktır.

Sermayenin üretkenliği, Proudhon'un eleştirmeksizin burjuva iktisat düşünürlerinden aldığı bir saçmalıktır. Hakikaten, burjuva iktidarları da, emeğin tamamen zenginliğin kaynağı ve bütün metaların değer ölçüsü olduğu önerisiyle baş-

lamaktadırlar. Ama aynı şekilde, bir sınai veya el zanaatları işine sermaye yatıran kapitalistin nasıl olup da bunun sonunda yalnızca yatırdığı sermayeyi değil, onun üstünde bir karı geri aldığını açıklamak zorundadırlar. Sonuç olarak, her tür çelişkiye bulaşmak, sermayeye de belirli bir üretkenliğe dayandırmak zorunda kalırlar.

Proudhon'un burjuva ideolojisi ile nasıl tümüyle sarmaş dolaş olduğunu, sermayenin üretkenliğine ait bu sözleri devralması gerçeğinden daha açıkça hiçbir şey kanıtlayamaz. Görünüşte sermayenin üretkenliği (günümüz toplumsal ilişkileri altında, onlarsız sermayedar dahi olamayacağı), ücretli işçinin ödenmemiş emeğini alabilmesi için atfedilen nitelikten başka bir şey olmadığını daha en baştan görmüştü. Ancak, Proudhon'un burjuva iktisatçılarından ayrıldığı noktalardan birisi olan sermayenin üretkenliğini onaylamaması ama tam tersine onda ebedi adaletin bir ihlalini görmesidir. İşçinin emeğinin karşılığını almasını engelleyen işte bu üretkenliktir. Dolayısıyla ortadan kaldırılması gerekir. Ama nasıl? Zorunlu bir yönetmenlikle faiz oranını düşürerek, sonra dasıfıra indirerek. Ardından pruduncunuza göre sermaye artık üretken olmayacaktır.

Borç olarak verilmiş para, sermayenin faizi, karın ancak bir kısmıdır. Ticari ya da sınai sermayenin karın, kapitalist tarafından işçi smıfma ödenmemiş emek şeklinde alınan artı değerin ancak bir kısmıdır. Faiz oranını yöneten ekonomik kurallar artı değer oranını yöneten yasalardan, aynı tür bir toplumun yasalarında olabileceği kadar bağımsızdır. Tabi artı değerin kapitalistler tarafından aralarında dağılımına gelince, içlerinde diğer kapitalistler tarafından verilmiş büyük miktarda sermayesi bulunun sanayiciler ve tüccarlar için (diğer koşullar aynı kalmak koşuluyla) karın faiz oranının düştüğü

ölçüde yükselmesi gerekir. Dolayısıyla faizin indirilmesi ve sonunda ortadan kaldırılması, gerçekte hiçbir şekilde sözde sermaye Üretkenliğini boynuzlarından yakalayamamaktır. İşçi sınıfından alman ödenmemiş artı değerin tek tek kapitalistler arasındaki dağılımını yeniden düzenlemekten başka bir şey yapılmayacaktır. Smai kapitaliste karşı işçiye değil rantiyeye karşı smai kapitaliste bir üstünlük sağlayacaktır.

Yasal hareket noktasında, Proudhon, bütün ekonomik gerekçeleri olduğu gibi, faiz oranını toplumsal üretim koşulları değil, bu koşulların genel ifadesini bulduğu devlet yasalarıyla açıklama yoluna gitmektedir. Devlet yasaları ile toplumdaki üretim koşulları arasındaki doğrudan ilişkiye dair herhangi bir sezgiden yoksun olan bu bakış açısından, bu devlet yasaları, zorunlu olarak, herhangi bir anda karşıtları ile aynı şekilde ikame edilebilecek tamamıyla keyfi emirler olarak görülmektedir. Dolayısıyla, Proudhon için (bunu yapacak güce sahip olur olmaz) faiz oramm yüzde bire indirecek bir kararname daha kolay bir şey yoktur. Diğer tüm toplumsal koşullar aynı kaldığı takdirde, bu prudoncu kararname sadece kâğıt üzerinde kalacaktır. Faiz oranı, bütün kararnamelere karşın, bugün bağlı olduğu ekonomik kurallara göre yönetilmeye devam edecektir.

Kredi itibarı olan kişiler, eskiden olduğu gibi, koşullar gereği yüzde iki, üç veya daha yüksek kredi almaya devam edecek, tek fark rantiyelerin, yalnızca davacı olması beklenmeyen kişilere par verme konusunda çok dikkatli davranmaları olacaktır. Diğer taraftan bu büyük sermayeyi "üretkenliğinden" yoksun kılına planı dünya kadar eskidir. Faiz oranını sınırlamaktan başka bir amacı olmayan, o zamandan bugüne kadar uygulamada sürekli olarak ihlal edildiği, boşluklarından yararlanıldığı için her yerde kaldırılan tefecilik yasaları kadar

eskidir. Devlet toplumsal üretim yasaları karşısında çaresiz kaldığını açıklamak zorunda kalmıştır. Bu ortaçağa ait işlemeyen yasaların yeniden uygulanması "sermaye üretkenliğini boynuzlarından yakalamaktır." Ne kadar yakından incelenirse prudonculuğun bir o kadar gerici olduğu belirgin olarak görülmektedir.

Bu yolla faiz oranı böylece sıfıra indirilince, bundan dolayı sermaye faizi ortadan kaldırılınca, sermayenin devri için gereken emekten fazla hiçbir şey ödenmeyecektir". Bu sözde faizin ortadan kaldırılmasının, hatta artı değerin ortadan kaldırılmasına eşit olduğu anlamına gelmektedir. Ancak, faizin kararname ile ortadan kaldırılması gerçekten mümkün olsaydı, Çözüm ne olurdu? Rantiye sınıfının sermayelerini, avans olarak borç vermeleri için artık hiç bir neden kalmaz, fakat bunu kendi hesaplarına sınai işletmelerine veya anonim şirketlere yatırılırdı. İşçi sınıfından kapitalist sınıf tarafından çalınan artı değer miktarı aynı kalır. Yalnızca dağılımı az miktarda değişirdi.

Sözde prudoncumuzun daha şimdiden, burjuva toplumundan mal alımında, ortalama olarak "sermaye devri için gerekli emekten fazla asla bir şeyin ödenmediğini görmemektedir. Emek bütün metaların değer ölçüsüdür. Günümüz toplumunda (Piyasa dalgalanmaları dışında) toplam olarak metalar için onların üretiminde gerekli emekten fazla ortalama bir ödeme yapılması kesinlikle olanaksızdır. Hayır, hayır, sevgili prudoncum, zorluk başka yerde yatıyor. Bu, (sizin karmaşık terminolojinizi kullanarak) "sermayenin devri için gerekli Emek'in tümüyle ödenmemiş olması gereğinde yatar. Bunu nasıl olduğu konusunda Marx'a bakabilirsiniz

Fakat bu yeterli değil. Sermaye faizi ortadan kaldırırlarsa, ev kirası onunla birlikte ortadan kalkar. Çünkü "bütün ürünler

gibi, ev ve konutlarda doğal olarak uygulama alanı içindedir." Bu tam da gönüllü askerlerini çağıran yaşlı binbaşının söylediği şu sözlerini andırmaktadır. "Doktor olduğunuzu duydum; evime zaman zaman gelebilirsiniz, insanın karısı yedi çocuğu olursa, her zaman tedavi edilecek birileri bulunur."

Asker : "Özür dilerim, binbaşı, ama ben bir felsefe doktoruyum."

Binbaşı : "Benim için önemli değil doktor doktordur."

Prudoncumuz benzer bir şekilde davranmaktadır. Ev kiraları veya sermaye faizi, onun için hepsi aynıdır. Faiz faizdir, doktor doktordur. Yukarıda gördük ki, çoğunlukla ev kirası denilen, kira bedeli aşağıdakilerden oluşmaktadır.

1- Toprak kirası olan kısmı.

2- İnşaatı yapanın karı da dahil, yapı sermayesinin faizi olan kısmı.

3- Onarım ve sigortaya giden kısmı.

4- Kan içeren yapı sermayesinin, evin her geçen yıl giderek yıprandığı orana göre yıllık taksitler halinde amorti edecek kısmı.

"Evin sahibinin doğrudan doğruya satışı kabul edecek ilk kişi olacağını, Aksi takdirde, evi kullanılmayacak ve ona yatırılan sermaye tamamıyla fayda sağlamayacaktır" en kör olan bile açıkça görecektir. Şüphesiz, borç verilmiş sermaye üzerindeki faiz kaldırılırsa, ev kirasında kira faizi olarak söz edilebileceği bu tür kira Faiz'inin gerçekte sermaye faizi olan kasımın içerdiği için, bundan böyle ev sahibi evi için bir kuruşluk kira alamayacaktır. Doktor doktordur. Basit sermaye faizine ilişkin tefecilik yasaları ancak boşluklarından yararlanılarak etkisiz hale getirilirken, uzaktan olsa bile ev kirası oranına değinmemişlerdir. Yeni tefecilik yasasının fazla

uzatmadan, yalnızca basit sermaye faizini değil aynı zamanda meskenlerin karmaşık ev kirasını da düzenleyeceği ve giderek ortadan kaldıracağını hayal etmek ise Proudhon'a özgüdür. O halde neden bu ev iyi bir para karşılığında ev sahibinden satın alınıyor ve nasıl oluyor da bu koşullarda ev sahibi, onarım masraflarından kurtulmak amacıyla bu (tamamıyla yararsız) evi başından atmak için kendisi para vermiyor. Bu konuda bilgisiz ve karanlıkta bırakılıyoruz.

Yüksek sosyalizm (Proudhon usta buna suprasosyalizim demiştir) alanındaki bu büyük başarıdan sonra pruduncumuz daha da yükseklerde uçmakta, kendini haklı görmektedir; Şimdi bundan sonra yapılması gereken, böylesine önemli konumuza her cepheden ışık tutmak için bazı sonuçlar çıkarmaktır."

Pekâlâ, bu sonuçlar nedir? Faizin kaldırılması, evlerin yararsızlığı kadar önceden söylenenlerle ilgisi olmayan, yalnızca kiralanmış konutların satın alınması işleminin kolaylaştırılması için aşağıdaki maddeleri istendiği anlamına gelmektedir.

1- Konu üzerinde doğru istatistikler.

2- İyi bir çevre sağlığı denetleme gücü.

3- Yeni evlerin yapımını yüklenecek yapı işçileri kooperatifleri.

Bütün bunlar çok iyidir ki, içine gizlendiği göz kamaştırıcı terimlere karşın, hiçbir şekilde proudhoncu kafa karışıklığını karasızlığına "tümüyle ışık saçamamaktadır"

Böylesin büyük işler başaran kişi Alman işçilerine ciddi bir uyarıda bulunma hakkına sahiptir.

"Bize öyle geliyor ki, bu ve benzeri sorunlar, sosyal demokrasinin ilgisine fazlasıyla layıktır. Burada konut sorununda olduğu gibi, kredi, devlet borçları, özel borçlar, vergiler

gibi diğer eşit önemde ki konularda görüşlerine açıklık getirmeye çalışsın."

Dolayısıyla, prudoncumuz burada bizi benzer sorunlar üzerine bir dizi makale yazma beklentisi içerisinde bırakmaktadır. Şayet bunların hepsini mevcut çok önemli bir sorun kadar derinlemesine incelerse, Volksstaat bir yıl için yeterli sayıya sahip olacaktır. Biz beklemek durumundayız. Tümü şimdiye kadar söylenenlerle aynı kapıya çıkmaktadır. Sermaye faizi kaldıracak, onunla kamu ve özel borçlar üzerindeki faiz yok olacak, kredi bedelsiz olacak. Bu formül bütün konulara uygulanmakta, her özel durumda, değişmez mantıkla, sermaye faizi kaldırıldığı zaman borç paraya faiz ödemeyeceği gibi aynı şaşırtıcı sonuca ulaşılmaktadır.

Bu arada, prudoncumuzun bizi tehdit ettiği sorunlar kolay sorunlardır. Kredi! İşçinin haftadan haftaya olandan veya rehinciden aldığı krediden başka ne kredisine ihtiyacı olabilir? Bu krediyi bedelsiz ya da faizli, hatta rehincinin tahsil ettiği yüksek faizle almış olsun, bu onun için ne kadar fark eder? Genel olarak ondan fayda sağlanmışsa, kısaca işgücünün üretim maliyeti azalmışsa, işgücünün fiyatı düşmeye mahkûm olmaz mı? Yalnız, burjuva özellikle küçük burjuva için kredi, önemli bir konudur. Kredi her hangibir zaman ve faiz ödemeksizin alınsa, özellikle küçük burjuva için çok bulunmaz fırsat olurdu. Devlet borçları; işçi sınıfı borçları kendisinin yapmadığını ve iktidara geldiği zaman ödenmesini onlara söz verenlere bırakacağını bilmektedir. Özel borçlar, vergiler burjuvaziyi çok fazla, işçi sınıfını çok az ilgilendiren bir konudur. İşçinin vergi olarak ödediği uzun dönemde iş gücünün üretim maliyetini girmekte, dolayısıyla, kapitalist tarafından telafi edilmesi gerekmektedir. Burada işçi sınıfının önüne konulan bu çok önemli sorunlar aslında burjuva ve küçük burjuva için

hayati bir önem taşımaktadır. Proudhona karşı işçi sınıfının bu sınıfların çıkarlarını korumaya çağrılmadığını savunuyoruz.

Prudoncumuzun, işçileri ilgilendiren büyük sorunlardan birisi kapitalist ve ücretli işçi arasındaki ilişkidir. Kapitalistin işçilerin emeği ile kendisini nasıl zenginleştirebileceği sorunu üzerine söyleyecek tek bir sözü yoktur. Efendisi ve ustasının bu konu ile ilgilendiği doğrudur, ancak, konuya kesinlikle hiçbir açıklık getirmemiştir. Son yazılarında, Marx'ın 1847 de çarpıcı bir biçimde hiçliğe indirgediği Sefaletin Felsefesine göre esas olarak hiçbir ilerleme kaydetmemiştir.

Yirmi beş yıl boyunca Latin ülkeleri işçilerinin "ikinci imparatorluk sosyalistinin" yazılarından başka hemen hemen hiçbir sosyalist akla sahip olmayışları yeterince kötüdür. Prudoncu teorinin Almanya'yı istila etmesi şanssızlık olacaktır. Ancak bundan korkmaya gerek yok. Alman işçilerinin teorik görüş noktası prudoncumuzunkinden elli yıl ileridir. Konut sorununu, başka dertlerden kurtulmak için örnek olarak almak yeterli olacaktır.

2. Kısım

Burjuvazi Konut Sorununu Nasıl Çözüyor?

I

Konut sorununun prudoncu çözümüyle ilgili kesimde küçük burjuvazinin bu sorunla, dolaysız bir biçimde ilgili olduğunu göstermişti. Ancak, büyük burjuvazi de konut sorunuyla dolaylı yollardan olsa bile çok ilgilidir. Modern doğa bilimi işçilerin çok kalabalık bir şekilde yaşadığı sözde yoksul semtlerin zaman zaman kentlerimizi etkileyen salgınların üreme yeri olduğunu kanıtlamıştır. Kolera, tifüs, tifo, çiçek diğer salgın hastalıklar işçi sınıfı çevresindeki havaya zehirli sulara mikroplarını saçmaktadırlar. Burada mikroplar ölmemekte koşullar izin verir vermez salgına dönüşmekte arkasından üreme yerlerinin ilerisine kentin kapitalistlerin yaşadığı daha havadar ve sağlıklı kısımlara yayılmaktadır. Sonuçlar kapitalistleri de etkilemekte, ölüm meleği onların saflarında da işçi sınıfının saflarında olduğu gibi acımasızca hükmünü sürdürür.

Bu gerçekten yola çıkan kapitalistler, bilimsel olarak kanıtlanır kanıtlanmaz, yardımsever burjuva; işçi sağlığı için büyük bir rekabet ruhuyla yanıp tutuşmaya başlamıştır. Sürekli tekrarlayan salgınların kaynaklarını kurutmak için dernekler kurmuş, kitaplar yazılmış, öneriler ve yasalar hazırlanmışlardır. İşçilerin kaldığı konutların koşullarını incelenmiş, en çarpıcı kötülüklerin iyileştirilmesi için girişimlerde bulunmuşlardır. Özelikle çok sayıda büyük kentlerin var olduğu ve büyük risk altında bulunan İngiltere'de yoğun çalışmalar içerisine girmişlerdir. İşçi sınıfının sağlık koşullarını araştırmak üzere hükümet komisyonları kurulmuş, kıta kaynaklarından, doğruluğu, bütünlüğü ve tarafsızlıkları ile onurlu bir şekilde ayrılan bu raporlar yeni yasaların temelini oluşturmuştur. Çok başarılı olmamakla birlikte, bu yasalar, eski koşulların iyileştirilmesi

konusunda ileri derecededir. Yine de, kapitalist toplum düzeni düzeltecek kötülükleri yeniden ve yeniden yaratmaktadır. Bunu da öyle kaçınılmaz bir zorunlulukla yapar ki İngiltere'de dahi düzeltilmesinde bir adım ilerlememiştir.

Her zamanki gibi Almanya'da uyuşuk olan büyük burjuva, uyanması için uzun bir zamana ihtiyacı vardı. Ancak yavaş giden emin gider, böylece bizim aramızda da sonunda halk sağlığı konut sorunu üzerin, yabancı ve özelikle İngiliz ardıllarının hoş sesli ve yumuşak terimleri aracılığıyla yapay olarak yüksek bir kavramın görüntüsü verilmeye çalışılan sulandırılmış alıntılara dayanan bir burjuva yazını doğdu. Dr. Emile Sax'ın İşçi Sınıflarının Konut Koşulları ve Reformu, Vienna 1869 bu eserde dâhildir.

Konut sorununa burjuva yaklaşımının tanıtılmasında, bu kitap yalnızca konu üzerindeki burjuva yazınını elden geldiğince özetleme çabasında bulunduğu için seçtim. Yazarımıza kaynak olarak hizmet eden güzel bir kitap. Asıl gerçek kaynakları oluşturan İngiliz Parlamento raporlarından yalnızca üçü, en eski ad olarak anılıyor. Bütün kitap, yazanın onların bir tekine dahi hiçbir zaman göz atmadığını görmekteyiz. Diğer yandan, bütün bir dizi boş burjuvaca, iyi niyetli dar kafalı ve sahte insan sevgisiyle dolu yazılar yayınlanmıştır. Duepetiaux Roberts, Hola , Huber, İngiliz kongrelerinin toplumsal bilimlerle (daha doğrusu toplumsal saçmalıkla) ilgili kararları, Prusya Çalışan Sınıfların Refahı Derneğinin dergisi, Paris'te düzenlediği sergisiyle ilgili resmi Avusturya raporu, bu konu üzerine bonapartçı raporlar, IllustratedLondon News, Über Land undMeer son olarak "kabul edilmiş bir otorite", "kesin pratik anlayış", "ikna edici ve etkileyici konuşma" adamı Julius Faucher! Bu kaynaklar listesine giremeyen Gartenlaube, Kladderadatsch ve FusilierKutschke olmuştur.

Dr. Emile Sax, görüşleri konusunda yanlış anlaşılmaları önlemek için, yirmi ikinci sayfada şunları yazmıştır; "Toplumsal ekonomiyle biz, toplumsal sorunlar uygulamasında ulusal ekonomi öğretisini; daha açık bir deyişle, bu bilimin halen geçerli olan toplum düzeni çerçevesi içinde, 'tunç' yasaları uyarınca sözde mülksüz sınıf mülk sahibi sınıf düzeyinde yükseltmek için bize sunduğu yol ve araçların toplamını kastediyoruz" Genel olarak Ulusal Ekonomi Öğretisi, ekonomik politiğin toplumsal sorunlarıyla başkalarının uğraştığı yolundaki anlaşılmaz düşüncesini tartışmaya girmeyeceğiz. Biz direk olarak özünden başlayacağız. Dr. Sax, burjuva ekonomisinin "tunç yasalarının", "halen geçerli toplum düzeni çerçevesinin", farklı bir deyişle, kapitalist üretim biçimi değişmeden var olmaya devam etmesini, ancak gene de "sözde mülksüz sınıfın mülk sahibi düzeyine" yükseltilmesini istemektedir. Şimdi, işgücünden başka satacak bir şeyi olmayan, dolayısıyla işgücünü sınai kapitaliste satmak zorunda olan sözde değil gerçek mülksüz sınıfın var olması, kapitalist üretim biçiminin kaçımlmaz bir ön koşuludur. Dr. Sax tarafından yaratılan yeni toplumsal ekonomi biliminin görevi, dolayısıyla (bir yandan bütün hammaddelerin. Üretim araçlarının ve geçim kaynaklarının sahibi kapitalistler ile diğer taraftan, kendi işgüçlerinden başka hiçbir şeye benim diyemeyen mülksüz ücretli işçiler arasındaki uzlaşmaz karşıtlık üzerine kurulu bir toplum durumunda) bu toplumsal düzen içinde, bütün ücretli işçilerin, ücretli işçi olmaktan çıkmadan, kapitalistlere dönüşebileceği yol ve araçlar bulmaktadır. Dr. Sax, bu sorunu çözdüğünü düşünmektedir. Belki, bize her biri eski Napolyon günlerinden beri sırt çantasında bir mareşal sopası taşıyan Fransız ordusu askerlerin, aynı zamanda er olmaya devam ederek nasıl mareşal haline dönüştürülebileceğini göstermek lütfunde bulunur.

Veya Alman İmparatorluğunun kırk milyon yurttaşının hepsinin nasıl Alman kayzerleri yapılabileceğini gösterir.

Bugün, toplumdaki çarpık düzeni isteyen ve aynı zamanda bununla mücadele eden, burjuvazinin ve sosyalizmin esasıdır. Komünist Manifesto' da belirtildiği gibi, burjuva sosyalistleri "burjuva toplumu sürekli varlığını sürdürmek için toplumsal düşmanlıkların körüklenmesi ve kılık değiştirmesini istemektedir." Dr. Sax sorunu aynı tarzda formüle ettiğini gördük. Dr. Sax, çözümü konut sorununun çözümünde bulmaktadır.

"Emekçi sınıfların konutlarını ıslah edilerek, belirlenmiş olan maddi ve manevi acılarını başarıyla giderilmesinin, böylelikle bu sınıfların büyük kısmının hiçte insanca olmayan varlık koşulları bataklığından, soyut olarak maddi manevi düzeyine yükseltilmesinin mümkün olacağı" kanısındadır.

Bu arada, burjuva üretim ilişkilerince yaratılmış olan ve bu ilişkilerin sürekli varlığını belirleyen bir proletaryanın varlığını geçiştirmek burjuvazinin çıkarınadır. Dolayısıyla Dr. Sax, bize emekçi sınıflar deyiminin, gerçek işçilerin yanı sıra "bütün yoksul toplumsal sınıflar ve genel olarak zanaatçılar, dullar, emekliler, düşük derecedeki memurlar gibi dar gelirlileri" kapsayacak şekilde anlaşılmasını söylemektedir. Burjuva sosyalizmi, elini çeşitli küçük burjuva türlerine uzatmaktadır.

O halde konut sorunu (darlığı) nereden geliyor? Nasıl Doğdu? İyi bir burjuva olan Dr. Sax, bunun burjuva toplumsal düzenin zorunlu bir ürünü olduğunu, büyük emekçi kitlelerin yalnızca ücrete, başka bir deyişle varlıkları için, kendi türlerinin korunması için gerekli geçim araçlarının miktarına bağımlı oldukları; makinelerin modernizasyonunun vb. sürekli olarak işçi kitlelerinin işten attığı, şiddetli ve düzenli olarak yinelenen sınai dalgalanmaların bir yandan, büyük bir

işsiz işçiler yedek ordusunun varlığını belirlediği, diğer yandan zaman zaman işçilerin işsiz olarak sokaklara sürdüğü; işçilerin kitleler halinde büyük kentlerde, mevcut koşullarda onlar için doğan meskenlerden daha fazla oranda yığıldıkları için, domuz ahırları dahi mutlaka kiracı bulabileceklerdir. Ev sahibinin malından ev kirası şeklinde sağlayabileceğinin en fazlasını sağlamasının yalnızca hakkı değil kapitalist olarak rekabet nedeniyle bir dereceye kadar da görevi olduğu bir toplumda zorunlu olarak var olacağını bilmesi düşünülemez. Böyle toplumlarda konut sorunu rastlantı değildir. Gerekli bir kurumdur, yalnız onun kaynaklandığı toplumsal düzen temelden yeniden şekillendirildiği zaman sağlık vb. üzerindeki tüm etkileriyle birlikte ortadan kaldırılabilir. Burjuva sosyalizmi, bunu bilmek cesaretini göstermez. Konut sorunu mevcut koşullardan doğduğunu açıklamaya cesaret edemez. Dolayısıyla konut darlığını, insanoğlunun kötülüğünün deyim yerindeyse ilk günahının bir sonucu olarak ahlakileştirmekten başka bir açıklama yolu yoktur.

"Burada suçun çok olmasa da mesken isteyen işçilerde, kısmen de daha büyük kısmı, gereksinmeyi karşılamayı yüklenenlerde ya da emirlerinde yeterli araç olduğu halde gereksinmeyi karşılamak için hiçbir çaba sarf etmeyen, varlıklı daha yüksek toplumsal sınıflarda olduğunu tanımazlıktan gelemez ve sonuç olarak yadsıyamayız." (Cesaretli bir sonuç) Bu sonuncu suçludur, çünkü yeterli iyi bir mesken arzı sağlamayı iş edinmiştir."

Nasıl Proudhon bizi ekonomik alanda yasal terimler alanına götürüyorsa, aynı şekilde burjuva sosyalizmi de bizi burada ekonomi alanından ahlak alanına götürmektedir. Bundan daha doğalıda olamazdı. Kim kapitalist üretim biçiminin günümüz burjuva toplumunun "tunç yasalarının" bozulmaz ol-

duğunu öne sürer, buna karşılık aynı zamanda onların sevimli olmayan ama zorunlu sonuçlarını ortadan kaldırmayı isterse, kapitalistlere ahlaki vaazlar, duygusal etkileri, özel çıkarların ve gerekirse rekabetin etkisi altında, anında buharlaşan ahlaki vaazlar vermekten başka çaresi yoktur. Bu ahlaki vaazlar, aslında, havuz kıyılarında kendi yumurtalarından çıkan, ördek yavrularının neşeyle yüzdüklerini gören tavuğunkilerin aynısıdır. Ördek yavrularının bir çekiciliğinin olmamasına rağmen suya gitmekte, kapitalistler, olmasına karşın kara saldırmaktadırlar. Bu konuda Dr. Sax'tan daha fazla bilen yaşlı Hansemann daha önce "para konularında duygusallığa yer yoktur" demişti.

"Kaliteli meskenler öyle pahalıdır ki işçilerin büyük çoğunluğu bunlardan yararlanmaları mümkün değildir. Büyük sermaye, (işçi sınıflarının evleri için yatırım yapmaktan dolayı utanç duymaktadır) sonuç olarak bu sınıflar onların konut ihtiyaçlarından kaynaklı spekülatörler için av olmaktadırlar" İğrenç süpekülasyon (doğal olarak büyük sermaye hiçbir zaman spekülasyona girmez) büyük sermaye, işçilerin konutları konusunda spekülasyona girmemesin kötü niyet değil bilgisizliktir.

"Ev sahipleri konut gereksinimimin normal bir şekilde karşılanmasının büyük ve önemli rol aldıklarını hiç bilmiyorlar; genel kural olarak, böylesine sorumsuzca kötü ve sağlıksız konutlar sunmakla insanlara neler yaptıklarını bilmiyorlar. Son olarak böylelikle kendilerini de zarar verdiklerini bilmiyorlar."

Fakat konut sorunu yaratılması için kapitalistlerin bilgisizliğinin işçilerin bilgisizliğiyle tamamlanması gerekir. Dr. Sax, işçilerin "en düşük kesimlerinin tamamen barınaksız kalmamak için nerede nasıl olursa olsun bir gecelik yatacak yer

bulmaya zorunlu olmakta, tabi bu arada tamamen savunmasız ve çaresiz kalmaktadır". Diye itiraf etmekte, şöyle demektedir: "Çok iyi bilinen gerçektir ki işçilerin arasında birçoğu dikkatsizlikten, asıl olarak bilgisizlikten ötürü, bedenlerini hatta denile bilinir ki ustalıkla, doğal gelişme, sağlıklı yaşama koşullarından yoksun bırakılmaktadırlar. Rasyonel sağlık koşulları, özellikle sağlık koşulları hakkında meskenin taşıdığı büyük önemi konusunda hiçbir fikirleri yoktur." Ancak burada burjuvazinin eşek kulaları ortaya çıkmaktadır. Kapitalistler söz konusu olunca "suçlama" bilgisizliğe dönüşmekte, işçiler konu olduğunda ise bilgisizlik suçun nedeni yapılmaktadır. Dinleyin:

"Dolayısıyla, (aslında bilgisizlik nedeniyle) kiradan bir miktar tasarruf edecekleri durumda, sağlık koşullarıyla dalga geçer gibi, karanlık, nemli ve sağlıksız konutlara taşınacak, (birkaç aile bir arda tek bir ev veya tek bir oda kiralayacaklar) bütün bunlar kira için mümkün olan en az harcamayı yapmak uğruna, oysa diğer yandan gelirlerini gerçekten günahkar biçimde içkiye veya boş zevklere saçmaktadırlar."

İşçilerin "alkol ve içki için savurganlık ettiği" para "meyhanelerdeki yaşantı işçileri ölü bir bataklığın içerisine sürükleyen pişman olunacak yaşantılar" Dr. Sax'ın midesinde ölü bir ağırlık gibi yatmaktadır. Mevcut koşullar altında işçiler arasında sarhoşluğun, yaşam koşullarının, tifo, su, haşarat, icra memuru ve diğer toplumsal olumsuzluklar kadar, zorunlu bir ürünü olduğu gerçekten öylesine zorunlu ki sarhoşluğa boyun eğeceklerin ortalama sayısının önceden hesaplanabileceği gene Dr. Sax'ın bilmezlikten geleceği bir şeydir. Ayrıca, benim ilkokul öğretmenim, "alelade insanlar meyhaneye, kaliteli insanlar kulüplere giderler" derdi. Her ikisinde de bulunduğum için bu durumu doğrulayacak durumdayım.

Her iki tarafında bilgisizliği üzerindeki bütün sözler, emek ve sermaye çıkarlarının uyumu konusundaki eski sözlerden başka bir şey değildir. Eğer kapitalistler gerçek çıkarlarını bilmiş olsalardı, işçilere iyi evler verir, genel durumlarını düzeltirlerdi; işçiler de gerçek çıkarlarını anlasalardı, grev yapmaz, sosyal demokrasiyi desteklemez, politikayla ilgilenmez, iyi insan olur, kendilerinden üstünleri, kapitalistleri izlerlerdi. Ne yazık ki her iki taraf da çıkarlarını Dr. Sax kendisi gibi düşünenlerin verdiği vaazlarından tamamıyla başka yerlerde bulunmaktadır. Sermaye ve emek arasmda uyumla ilgili kutsal sözler hemen hemen elli yıldan beri telkin edilmektedir. Burjuva yardımseverliği bu uyumu kanıtlamak için örnek kurumlar kurarak büyük miktarlarda paralar harcamışlardır. Ne var ki, ilerde göreceğimiz gibi, bugün biz elli yıl önce olduğumuz yerdeyiz.

Yazarımız şimdi sorunun pratik çözümüne geçmektedir. Proudhon'un işçileri meskenlerinin sahipleri yapma önerisinin ne kadar az devrimci olduğu burjuva sosyalizminin ondan önce dahi uygulamada yürütmeye çalıştığı, hala bunu yapmaya çabaladığı gerçeğinden anlaşılabilir. Dr. Sax ayrıca, konut sorununun tümüyle ancak mesken mülkiyetinin işçilere devriyle çözülebileceğini ileri sürmektedir. Bunu ötesinde, bu kavramı kendinden geçerek heyecanla, şiirsel bir şekilde ele almakta. Şöyle dile getirmektedir. "İnsanların içindeki toprak sahibi olma özleminde garip bir şey var; günümüzde çılgınca iş hayatımn bile azaltmadığı bir dürtüdür. Bu toprak mülkiyeti ile temsil edilen ekonomik başarının öneminin bilinçsizce takdir edilmesidir. Bununla birey sağlam bir dayanak sağlamaktadır; sanki toprağa sıkıca kök salmıştır. Her işletmenin en kalıcı temeli onun içindedir. Toprak mülkiyetinin nimetleri bu maddi avantajların çok ötesine uzanmaktadır. Bir toprak par-

çasına, benim diyebilecek kadar şanslı olan her kime o ekonomik bağımsızlığın kavranabilecek en yüksek aşamasına ulaşmıştır; üzerinde egemenlik gücünü kullanabileceği bir toprağa sahiptir, kendi kendisinin efendisidir. Gereksinme duyulduğu zaman belli bir güce ve güvenilir bir desteğe sahiptir; kendine güveni gelmekte, bununla morali güçlenmektedir. Böylece, önümüzdeki sorunda mülkiyetin büyük önemi vardır. Günümüz ekonomik yaşantının tüm değişmelerine çaresiz bir şekilde açık olan ve sürekli olan işverenine bağımlı bulunan işçi, böylelikle bu belirsiz durumdan belli bir ölçüde kurtulacaktır; bir kapitalist haline gelecek ve emlağının kendisine sağlayacağı kredi ile işsizlik ya da çalışamadığı dönemlerde kendini koruma altına alacağını düşünmektedir. Böylece mülksüzler tarafından mülk sahibi tarafına yükseltilecektir."

Dr. Sax, insanın köylü olduğunu var sayar görünmektedir, aksine büyük kentlerimizin işçilerine toprak sahibi olma isteğini, onlardan hiç kimsenin keşfedemediği bir özlemi, hatalı olarak görmezdi. Büyük kentlerdeki işçilerimiz için hareket özgürlüğü birincil varlık koşuludur. Toprak mülkiyeti onlar için ancak ayak bağı olabilir. Onlara kendi evlerini veren, bir kez daha toprağa zincirleyen ve fabrika sahiplerinin ücreti azaltmalarına güçlerini kırın. Tek tek işçi evini gerekirse satabilir. Büyük bir grev ya da genel bir sınai bunalım sırasında bundan etkilenen bütün işçilere ait evler satışa çıkarmak zorunda kalınacak, dolayısıyla hiç alıcı bulunamayacak ya da maliyetinin çok altında satılacaktır.

Tümü alıcı bulsa bile Dr. Sax'ın büyük konut reformu tümüyle sıfıra inecek, yeniden baştan başlamak zorunda kalacaktır. Dr. Sax hayal dünyasında yaşamaktadır. Toprak sahibinin ekonomik bağımsızlığının en yüksek aşamasına ulaştığım, emin bir desteği olduğunu "bir kapitalist haline geleceğini,

emlağın kendisine sağlayacağı kredi ile işsizlik ya da çalışmama tehlikelerine karşı korunacağını" Dr. Saxorada yaşamaktadır, yani hayal dünyasında. Dr. Sax'ın Fransız ve Renli küçük köylülere şöyle bir bakması gerekir. Evleri, tarlaları tümüyle ipotek altındadır. Daha ürün tarladayken toplanmadan alacaklılarına aittir. Arazileri üzerinde egemenlik süren onlar değil tefeci, avukat ve icra memurudur. Bu durum ekonomik bağımsızlığı kavranabilir en yüksek aşamasını temsil etmektedir. (tefeci, avukat, icra memuru için) İşçilerin evlerini tefecinin aynı egemenliği altına mümkün olan en hızlı şekilde sokmaları için iyi niyetli Dr. Sax Emlaklerinin fukara vergisi üzerinde bir yük haline gelmesi yerine, işsizlik ya da çalışamama durumlarında sağlanacağı krediye dikkatle işaret etmektedir.

Tüm koşullarda, Dr. Sax, kendine göre sorunu çözmüştür. İşçi kendi evini satın alarak kapitalist olmaktadır.

Sermaye, ödenmemiş emeklerin üzerindeki egemenliktir. Dolayısıyla işçinin evi ancak onu üçüncü bir şahısa kiraladığı, üçüncü şahsın emek ürününün bir kısmın kira biçiminde kendine mal ettiği taktirde sermaye olabilecektir. Mağazadan palto alıp giydiğin anda sermaye olmaktan çıkarsa, işçinin kendi evinde yaşaması ile o evin sermaye olması kesinlikle önlenmiş olur. Bin taler değerinde bir eve sahip olan işçi, artık proleter değildir, Dr. Sax ona kapitalist demesine neden olmaktadır.

Fakat işçilerimizin bu kapitalist çizginin bir diğer yönü vardır. Belli bir sınai bölgede her işçinin kendi evine sahip olmasının genel kural olduğunu var sayalım. Bu durumda o bölgenin işçi sınıfı kirasız yaşamaktadır; konut harcamaları, artık onun işgücü değerine girmemektedir. İşgücünün üretim maliyetindeki her azalma, yani işçinin geçim araçlarındaki her kalıcı fiyat düşüşü "ulusal ekonomi öğretisinin tunç yasaları

uyarınca" işgücünün değerinde bir gerilemeye eş değerdedir. Dolayısıyla sonunda ücretlerde bunu karşılayan bir düşme ile sonuçlanacaktır. Ücretler ortalama olarak kiradan tasarruf edilen ortalama kadar düşecek, işçi eskiden ev sahibine ödediği kirayı, çalıştığı fabrika sahibine ödenmemiş emekle kira ödeyecektir. İşçi evine yatırılmış olan tasarrufları bir anlamda sermaye olacak, fakat kendisi için değil, kendisini istihdam eden kapitalistler için sermaye haline gelecektir. Dr. Sax işçiyi kâğıt üzerinde bile kapitaliste dönüştürme yeteneğinden yoksundur.

Tabi yukarıda söylenen her şey tasarruf planları, işçinin geçim araçlarının ucuzlatılmaya yönelik toplumsal reformlar için geçerlidir.

Yukarıda tümüyle söylenenler, tasarruf planları işçilerin geçinme araçlarını ucuzlatan daha basit, toplumsal reformlar için geçerlidir. Aslında bu anlatımlar, ya genelleşmekte ya da ücretlerde bunu karşılayan bir gerileme izlenmekte veya her şeyden ayrı, tecrit edilmiş deneyinler olarak kalmakta. İşte o zaman tecrit edilmiş istisnalar olarak daha büyük boyutlarda gerçekleşmesi mevcut kapitalist üretim biçimiyle uyuşmadığını kanıtlamaktadır. Belli bir bölgede genel tüketim kooperatif uygulamasının

İşçiler için genel geçim maliyetini %20 ye düşürmeyi başardığını düşünelim. Uzun vadede ücretler bu bölgede yaklaşık olarak %20, kısaca söz konusu geçim araçlarının aynı şekilde işçilerin bütçesine girdiği oranda düşecektir. Örnek olarak, işçi haftalık ücretinin üççeyreğini bu geçim araçlarına harcarsa, ücretler sonunda ¾ x 20 = % 15 oranında düşecektir. Kısaca, düşünülen böyle bir tasarruf reformu genel hale geldiği andan itibaren, işçi ücretleri, tasarruflarının işçinin daha ucuz yaşamasın elverdiği ölçüde azalır. Her bir işçiye 52 talerlik tasarrufla sağlanmış bir bağımsız gelir verin, haftalık ücreti

zorunlu olarak 1 taler düşecektir. Böylece, daha çok tasarruf yaptıkça ücret o oranda daha az alacaktır. Kısaca, kendi yararına değil kapitalistin yararına tasarruf etmiş olacaktır. Onda "birincil ekonomik erdemi, tasarrufu... En güçlü biçimde... Özendirmek için başka ne gerekebilir?"

Ayrıca, Dr. Sax, hemen ardından işçilerin kendi çıkarlarından çok, kapitalistlerin çıkarı uğruna ev sahipleri olmaları gerektiğini söylemektedir.

"Ancak, yalnızca işçi sınıfının değil tüm toplumun, mümkün olan sayıda toprağa bağlamış olarak görmede büyük çıkarı vardır." (bizzat Dr. Sax'ı bir kez dahi olsa bu durumda görmek isterdim)

"Ayaklarımızın altında yanan toplumsal sorun adlı bu volkanı, proletaryanın kırgınlığını, nefretini... Fikirlerdeki tehlikeli karmaşayı ateşleyen bütün güçlerin... işçiler şahsen bu şekilde mülk sahibi sınıfına katıldığı zaman sabah güneşi önündeki sis tümüyle yok olması gerekir."

Başka bir deyişle, Dr. Sax bir ev edinmekle, durumunda gelecek bir değişiklikle, işçilerin proleter niteliklerini kaybedeceğini ve bir kez daha, onların da ev sahibi olan büyükbabaları gibi itaatkar dalkavuklar haline geleceklerini düşünmektedir. Prodoncular bunu hiç unutmamalıdırlar.

Dr. Sax böylelikle düşünerek toplumsal sorunu çözdüğüne inanmaktadır; "Malların daha adil dağılımı, pek çoğunun boş yere çözmeye çalıştığı sfenksin bulmacası, önümüzde somut bir gerçek olarak durmuyor mu, böylelikle düşler aleminden alınıp gerçek aleme getirilmemiş midir? Uygulandığı taktirde, en radikal eğilimlerdeki sosyalistlerin teorilerinin zirve noktası olarak sundukları en yüksek amaçlardan birinin başarıya ulaşması anlamına gelmeyecek mi?" Buraya kadar geldiğimiz için şanslıyız. Çünkü bu zafer narası Sax'ın kitabı-

nın en yüksek noktasıdır. Bundan sonra "hayaller aleminden" sade gerçeklere bir kez daha yavaşça süzüleceğiz. Daha derinlere indiğimizde yokluğumuzda hiçbir şeyin, değişmediğini göreceğiz.

Kılavuzumuz işçi konutlarında iki sistem bulunduğunu bildirerek bizi ilk basamaktan aşağıya indirmektedir. Her işçi sınıfı ailesinin, İngiltere' de olduğu gibi, kendi küçük evine mümkünse aynı zamanda küçük bir bahçeye sahip olduğu kulübe sistemi. Paris'te, Viyana'da başak büyük şehirlerde olduğu gibi, bir çok işçi meskeni içeren büyük kiralık konutlardan oluşan baraka sistemi. Kuzey Almanya'daki sistem bu ikisinin arasına bulunmaktadır. Aslında bize kulübe sisteminin en doğru sistem olduğunu, işçinin kendi mülkiyetine sahip olacağı tek sistem olduğunu söylemektedir. Baraka sisteminin sağlık, ahlak ve iç barış açısından dezavantajları olduğunu savunmaktadır. Ancak, ah ne yazık! Kulübe sisteminin konut sorunu merkezlerinde, büyük kentlerde büyük arsa maliyeti nedeniyle gerçekleşmesi mümkün değildir, dolayısıyla büyük barakalar yerine dört ile altı daire içeren evler yapılır ya da baraka sisteminin başlıca dezavantajları yapım hileleri yoluyla düzeltilirse, kişinin memnun olması gerekir.

Daha şimdiden oldukça derinlere indik değil mi? İşçilerin kapitalistlerin dönüştürülmesi, toplumsal sorunun çözümü, her işçiye sahip olacağı bir ev, bütün bunlar geride, çok yükseklerdeki "rüyalar dünyasında" kaldı. Bizim yaptığımız yegane şey kırlarda kulübe sistemi başlatmak ve kentlerdeki işçi barakalarının mümkün olan ölçüde dayanılır hale getirmektir. Dolayısıyla kendi itirafıyla, konut sorununun burjuva çözümü iflas etmektedir. Kır ve kent arasındaki karşıtlık nedeniyle iflas etmektedir. Bu düşünce yapısıyla sorunun özüne inmiş oluyoruz. Konut sorunu, ancak toplum en duyarlı noktasına

kapitalist toplumu tarafından getirilmiş olan, kent ve kır arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılması doğru bir zamanlama ile yeterince değişebildiği zaman çözümlenebilir. Bu anti tezi ortadan kaldırmak bir yana, kapitalist toplum tam tersine, onu günbegün yoğunlaştırmak zorundadır. Diğer yandan, ilk modern ütopik sosyalistler, Owen ve Fourier daha önceden bu düşünceyi doğru tespit etmişler. Onların örnek yapılarında kent kır arasındaki karşıtlık artık mevcut değildir. Bunun sonucu olarak, Dr. Sax'ın iddia ettiklerinin tam tersi olmaktadır. Konut sorununun çözümü ile aynı zamanda toplumsal sorunun çözümü değil, ama toplumsal sorunun çözümü ile yani kapitalist üretim biçiminin ortadan kaldırılması, konut sorununu analiz etmeyi isterken, aynı zamanda, modern kentleri korumayı istemek bir saçmalıktır. Oysa modern kentler kapitalist üretim biçiminin ortadan kaldırılması ile ortadan kaldırılabilir. Bir kez bu başlatıldıktan sonra her işçiye kendi evini sağlamlaştırdıktan sonra, başak alanlardaki sorunlara yoğunlaşacaktır.

Başlangıçta her toplumsal devrim, her şeyi olduğu gibi almak ve emrindeki araçlarla en belirgin zararlardan kurtulmak için elinden geleni yapmak zorundadır. Gerçekten konut sorunu varlıklı sınıflara ait lüks meskenlerin bir kısmını kamulaştırma ederek geri kalan kısmını zorunlu yerleştirmeler yaparak anında düzeltileceğini görmüştük. Eğer Dr. Sax devamla bir kez daha büyük kentleri bırakır ve kasabaların yakınlarında kurulacak işçi sınıfının birlikte yaşadıkları yaşam alanları konusunda boş sözlerle nutuklar atmaktadır. Bu yaşam alanlarında, "su, gaz, ışıklandırma, hava ya da sıcak su, çamaşırhane, kurutma odaları, banyoları kısaca yaşamı rahatlatacak; her birinin bütün saygınlığıyla yuvası, okulu, ibadethanesi(!), okuma odası, kütüphanesi, meyhanesi, dans ve konser salonu"

olan "üretimin bir dereceye kadar, fabrikalardan buhar gücüyle bütün güzelliklerini tanımlarsa, bu durumu hiçbir zaman değiştirmez. Tanımladığı yaşam alanları Mr. Huber tarafından dolaysız olarak Owen ve Fourier' den ödünç alınmış, sadece sosyalist düşünceye ait olan ne varsa atılarak burjuvalaştırılmıştır. Salt böylelikle gerçekten ütopik hale gelmiştir. Hiçbir kapitalistin böyle yaşam alanları kurmakta çıkarı yoktur. Gerçektende Fransa' da Guise' dekinin dışında dünyanın hiçbir yerinde böyle bir şey yoktur. Fourier' nin bir izleyicisi tarafında, karlı spekülasyon olarak değil, ama sosyalist bir deneyim olarak kurulmuştur.* Dr. Sax karmaşık burjuva projelerini desteklemek üzere, Owen tarafından Hampshire' da kırkların başında kurulan, çoktan feshedilmiş "HarmonyHall" diye komünist yaşam örneği aktarabilirdi.

Tüm koşullarda, yaşam alanları (koloniler) kurulması noktasında bütün bu konuşmalar, yeniden "rüyalar ve hayaller dünyasına" yükseltmek için yetersiz çabadan başka bir şey değildir. Hemen ardından yeniden terk edilmektedir. Yeniden hızla derinlere iniyoruz. Şimdi en basit çözüm "işverenlerin, fabrika sahiplerinin, işçilere uygun evler edinmeleri için ya da bunları kendileri yapacak şekilde arsa sağlayacak yapım sermayesi ödünç vererek veya bu yollar özendirilerek ve desteklenerek yardım etmeleridir. Böylece bir kez daha buna benzer hiçbir şeyin söz konusu olmayacağı büyük kentlerin dışında ve kırdayız. Dr.Sax işçilerin yaşana bilir konutlar edinmelerine yardımın, bir yandan iyi bir yatırım olduğu, diğer yandan da "sonuç olarak işçilerde manevi bir yükselme, onların zihinsel ve zihinsel ve fiziksel çalışma kapasitelerinden bir artış gerektireceği, ki bu doğal olarak işveren için hiçte azımsanmayacak bir avantaj olmadığı" için fabrika sahiplerinin kendi çıkarlarına olduğunu söylemektedir. Fakat bununla işveren

konut sorununun çözümüne katılmasını gerektirecek doğru görüş açısı verilmektedir. Bu bir gizli birliğin sonucu, işverenlerin, işçilerinin fiziksel ve ekonomik, zihinsel ve manevi iyilikleri için gösterdiği özenin bir sonucu gibi görünmektedir. Genellikle insani çabalar maskesi altında gizlenmekte ve başarılı sonuçlardan (çalışkan, becerikli, istekli, durumundan memnun ve fabrika sahiplerine bağlı bir işçi sınıfının yaratılması ve kurulması) kaynaklı kendisinin parasal ödülü olmaktadır. "Gizli birlik" terimini kullanarak Huber' in burjuva hayırsever saçmalığına "çok yüksek bir önem" atfetme çabaları, durumu hiçbir şekilde değişmemektedir. Bu terim olmadan dahi büyük karsal fabrika sahipleri, özellikle İngiltere' de, işçi konutları inşa etmenin yalnızca bir zorunluluk, bizzat fabrika gereçlerinin bir bölümü olmadığını, ama aynı zamanda çok karlı olduğunu çok önceden fark etmişlerdir. İngiltere' de bu yolla köyler gelişerek kasabalar haline dönüşmüştür. Ancak işçiler hayırsever kapitalistlere teşekkür edecekleri yerde, "kulübe sistemi" ne daima itiraz etmişlerdir. Fabrika sahiplerinin rakibi olmadığından, evlere yalnızca tekelci fiyatları ödetmek zorunda bırakmıyorlar, aynı zamanda bir grev esnasında hemen evlerinden atıldıkları için direnişi imkânsız hale getirmektedir. Dr. Sax, bu itirazların "yalanlanmasına gerek olmadığı" nı düşünmektedir. Ama o işçiyi kendi evinin sahibi yapmak istiyor mu? Şüphesiz işveren bir işçiyi işten attığı zaman onun yerini alan işçiyi, yer sahibi yapabilmesi için konutun her zaman elden çıkarılacak durumda olması gereklidir. O halde mülkiyetin geriye alabilmesi şartı koşarak, bu durumlar için tedbirli olmaktan başka yapacak bir şey yoktur.

Bu kez beklenmeyen bir hızla irtifa kaybettik. İlk başta işçinin kendi evine sahip olması gerektiği söylenilmişti. Daha sonra bunun kasabalarda olanaksız olduğunu, anca kırlarda

geçerli olabileceğini öğrendik. Şimdi ise kırlardaki mülkiyetin bile " anlaşmayla geri alınabilir"! Dr. Sax' ın işçiler için yeniden keşfettiği bu mülkiyet türüyle, işçilerin "anlaşmayla geri alınabilir" kapitalistler halini almalarıyla, ayaklarımızı tekrar emin bir şekilde yere basmış olduk. Kapitalistler ile diğer yardımseverlerin konut sorununu çözmek için gerçekte ne yaptıklarını inceleyeceğiz.

II

Dr. Sax' a inanacak olursak, kapitalistler tarafından konut sorununu çözmek için çok şey yapılmış, konut sorunu kapitalist üretim biçimi temelinde çözülebileceğine dayanak sağlamıştır. İlk olarak, Dr. Sax bize bonapartçı Fransa örneğini göstermektedir. Bilindiği gibi Louis Bonaparte, Paris Dünya Sergisi sırasında sözüm ona Fransa' da işçi sınıfımn durumunu bildirmek, aslında imparatorluğun büyük başarısına uygun olarak durumlarını olanca gücüyle canlı göstermek için bir komisyon atamıştı. Dr. Sax' m özellikle çalışmasının sonuçları "yetkili komitenin kendi beyanına göre Fransa için oldukça tamam" olması nedeniyle atıf da bulunduğu, işte bonapartçılığın en yozlaşmış üyelerinden oluşan bu komisyonun raporudur. Bu sonuçlar nedir? Bilgi veren 89 büyük sanayici ya anonim şirketin 31'i hiç işçi konutu yapmamıştır. Dr. Sax'ın kendi tahminlerine göre yapılmış olan meskenler en fazla 50.000 ile 60.000 kişiyi barındırmakta ve hemen tamamıyla her aile için 2 odadan fazlasını kapsamamaktadır.

Açıktır ki, kendi sanayinin koşulları (su gücü, kömür madenleri, demir cevheri stokları ve öteki madenleri yerlerin vb) ile belirli kırsal yöreye bağlanan her kapitalist, işçileri için eğer yoksa konut yapmak zorundadır. Bunda bir "gizli birliğin" bir kanıtını, "sorunun önemini giderek daha iyi anlaşılmasının güçlü bir tanığı olarak "ümit verici bir başlangıç" görmek, çok gelişmiş kendini aldatma alışkanlığına gerektirmektir. Geri kalanı için çeşitli ülkelerin sanayicileri bu açıdan da ulusal niteliklerine göre bir birinden ayrılmaktadır. Örnek olarak, Dr. Sax bize şunları açıklamaktadır. "İngiltere' de işverenler açısından, bu yönde artan faaliyet ancak oldukça yakınlarda gözlenir duruma gelmiştir. Bu, özel olarak kırsal bölgelerdeki küçük tenha, uzak köyler için doğrudur.

Aksi taktirde, işçilerin çoğunlukla en yakın köyden fabrikaya uzun bir yol yürümek zorunda kalmaları ve orya yeterince iş çıkaramayacak kadar bitkin olarak gelmeleri işverenlerin işçileri için ev yapmalarının başlıca nedenidir. Ancak, koşullar daha derinliğine anlayanların ve konut reformu davası ile gizli birliğin diğer öğelerini birleştirenlerin sayısı da artmaktadır. Gelişen bu yaşam alanlarının kurulmasını sağlayanlarda bu kişilerdir. Hyde'deAshton, Turton'daAsworth, Bury'deGrant,Bolington'da Greg, Leed' de Marsall, Belper' de Strutt, Caltaire' de Salt, Coply' de Ackroyd ve diğer adlar bu konuda Birleşik Krallıkta tanımaktadır."

Kutsanmış gösterişsiz ve daha da kusanmış bilinçsizlik! İngiliz taşralı fabrika sahipleri ancak "son zamanlarda" işçi konutları yapmaya başlamışlardır. Hayır, Hayır, azizim Dr. Sax, İngiliz kapitalistleri gerçekten yalnızca kazançları bakımından değil, aynı zamanda düşünüşleri açısından büyük sanayicilerdir. Almanya da büyük sermaye sahibi olmadan önce, onlar kırsal bölgelerdeki fabrika üretimi için, işçi konutlarına yapılan harcamalar, sermayenin toplam yatırımının gerekli bir bölümü, dolaylı dolaysız karlı bir bölümü olduğunu kavramış bulunuyorlardı. Bismarck ile Alman burjuvazisi arasındaki mücadelenin Alman işçilerine örgütsel özgürlük sağlamasından daha önce, İngiliz fabrika, maden ve dökümhane sahipleri aynı zamanda işçilerin ev sahipleri oldukları taktirde, grevci işçiler üzerinde kurabilecekleri baskı kurulmasında pratik deneyim sahibi olmuşlardı. Bir Greg' in bir Ashton' un ve bir Ashworth' un "gelişen kolonileri" öylesine yenidir ki 28 yıl önce benim yazdığım (İngiltere' de İşçi Sınıfının Durumu, (228-30'daki not), kırk yıl önce burjuvazi tarafından model olarak karşılanıyordu. Marşall ve Akroyd' un (adını adam böyle yazıyor) kolonolileri o kadar eskidir ki, hatta başlangıcı

geçen yüzyıla kadar uzanan Strutt'un kolonisi daha da eskidir. İngiltere' de işçi konutunun ortalama ömrü kırk yıl olarak hesaplandığına göre, DrSax bu "gelişen kolonilerin" bugünkü viran durumlarını parmakla sayarak anlayabilir. Ayrıca bu kolonilerin büyük çoğunluğu kırsal bölgelerde değildir. Sanayinin büyük gelişmesi, bu koloniler, fabrika ve evlerle sarılmıştır. Bugün artık 20.000-30.000 nüfuslu kirlive dumanlı kasabaların ortasında bulunmaktadır. Tüm bunlar Dr. Sax tarafından temsil edilen Alman burjuva bilimini artık uygulama olanağı olmayan 1840' taki eski İngiliz şükran günlerini sadakatle yinelemekten engel olmuyor.

Bize yaşlı Akroyd'u örnek göstermek! Bu değerli zat, gerçekten en iyi hayırseverlerinden birisiydi. İşçilerini ve özellikle kadın işçilerini severdi. Öylesine seviyordu ki Yorkshire'daki daha az hayırsever rakipleri onun hakkında fabrikalarını sadece kendi çocuklarıyla çalıştırdığını söylüyorlardı. Doğru,Dr.Sax bu gelişen kolonilerde "gayrimeşru çocukların gittikçe daha azaldığını" (s.118)iddia etmektir. Evet, evlilikten doğan gayrimeşru çocuklar, çünkü İngiliz sanayi bölgesinde genç kızlar çok küçük yaşta evlenirler.

İngiltere' de büyük fabrikaların bulunduğu yakın yerlere işçi konutları yapılması 60 yılı aşan süredir gelenek haline gelmiştir. Daha önce bahsedildiği üzere, fabrikaların çevresinde yerleşim alanlarının açılması, sorunları da birlikte getirmiştir. Dolayısıyla bu koloniler konut sorununu çözememiş, tam tersine konut sorunu yumağı oluşmuştur.

Öte yandan, büyük sanayi alamında, İngiltere' nin ardından ancak aksayarak gelişen; büyük sanayiyi 1848'den sonra öğrenen ülkeler, Fransa ve Almanya da dev dökümhaneler, fabrikalar bir takım duraksamalara rağmen, belirli sayıda işçi konutları yapmaya karar vermişlerdir.Örneğin, Creusot'da-

kiSchneilder tesisleri, Essen' deki Kruup tesisleri). Kırsal sanayicilerin büyük çoğunluğu işçilerinin her sabah sıcak, kar ve yağmurda millerce mesafeleri yorgun argın yürümelerine, her akşam evlerine yeniden geri dönmelerine izin veriyorlardı. Bu özellikle dağlık bölgelerde büyük problemdi.

Dr.Sax, bu umut vadeden başlangıçların yanı sırahızla gelişen kolonilerin bir manasının olmadığını çok iyi bilir. Dolayısıyla, kapitalistlere işçi konutları yaparak yüksek kiralar alabileceklerini ispat etmeye çalışmaktadır. Dr. Sax kapitalistlere işçileri aldata bilecekleri yeni bir yol göstermeye çalışmaktadır.

Yöntem olarak onlara % 4-6 arasında, daha fazla net kar sağlanmış olan kısmen hayırsever, kısmen spekülatif Londra İnşaat şirketleri örneğini göstermektedir. Dr. Sax' ın işçi konutlarına yatırılan sermayenin iyi kar sağladığını kanıtlamasına hiç bir şekilde gerek yoktur. Kapitalistler işçi konutlarına yatırım yapmamalarının sebebi olarak, pahalı konutların sahiplerine daha çok kar getirmeleridir. Dolayısıyla, Dr. Sax' ın kapitalistlere uyarıları, bir defa daha ahlaki bir vaazdan ileri gitmemektedir.

Şimdi Dr. Sax' ın ışıldaklı başarılarını öylesine şamatalı ilan ettiği Londra inşaat şirketine gelince, kendi rakamlarına göre (bunlara her türlü bina spekülasyonu dahildir) 2.132 aileye ve 706 bekara, yani 15.000 kişiden daha az sayıda, konut sağlamışlardır. Yalnızca Londra'nın doğu yakasında bir milyon işçi, çok kötü koşullarda, sefil meskenlerde yaşarken, Almanya'da bu sonucu ciddi başarı olarak görmek gerekir mi? Bu hayırsever çabalar öylesine boşa ki, İngiliz parlamentosunun işçilerin koşulları ile ilgili raporları bunlara hiç değinmemektedir.

Burada Londra'nın bütün bu bölümü boyunca teşhir edilen komik bilgisizliğinden söz etmeyeceğiz. Ancak, yalnızca bir noktaya değinelim. Dr. Sax Soho' dakiBekar Erkekler Pansiyonunun, bu çevrede "geniş bir müşteri sağlama umudu olmadığı" için işe son verdiği kanısındadır. Dr. SaxLondra'nm batı yakasının büyük bir lüks kent olduğunu hayal etmekte, lüks sokakların hemen arkasında basit, pis işçi mahallerinin, örneğin Soho' nu bulunduğundan haberi yok gibi davranmaktadır. Onun değindiği, benim daha yirmi üç yıl önce bildiğim, Soho' daki pansiyon modeli, başlangıçta çok ziyaret edilmesine rağmen hiç kimse dayanamadığı için kapatıldı.

Ama Alsas'taki işçi kasabası Mülhanusen (kesinlikle o bir başarıdır, değil mi?) Nasıl ki bir zamanların gelişen kolonileri Ashton, Ashworth, Greg ve ortakları, İngiliz burjuvasının aynası ise, Mülhausen'deki İşçi Kenti de Kıta burjuvazinin aynasıdır. Ne yazıkki, Mülhausen örneği "gizli" birliğin ürünü değil, İkinci Fransız İmparatorluğu ve Alsas kapitalistleri arasında birliğin ürünüdür. Bu, LuisBonaparte'nin, üçte bir sermayesini devletin verdiği, sosyalist deneyimlerden biridir. 14 yıl içinde, 1867' ye kadar bu işlerin daha iyi anlaşıldığı İngiltere'de olanaksız olan yanlış uygulana bu sistem uyarınca, 800 küçük ev yapıldı, 13 ile 15 yıl artan aylık kira bedeli ödemesi ardından kendi mülkleri olmak üzere işçilere devredildi. Alsasbonaparçılarının bu şekilde mülk edinme yolunu bulmaları gerekli değildi; göreceğimiz üzere, çok önceden İngiliz inşaat şirketleri bunu ortaya atınışlardı. İngiltere'dekilerle karşılaştırıldığında, bu evlerin satın alınması için ödenen kira oldukça yüksektir. Örneğin on onbeş yıl boyunca taksitler şeklinde 4.500 frank ödedikten sonra, işçi onbeş yıl önce 3.300 frank değerindeki bir eve sahip olmaktadır. Eğer, işçi çıkıp gitmek isterse ya da sadece bir tek aylık taksit borcu kalmışsa (ki

bu durumda evinden çıkartılabilir) evin ilk değerinin %6,67 sini yıllık kira olarak düşülür (örneğin 3.000 frank değerindeki ev için ayda 17 frank) arta kalanı ona, bir kuruşluk faiz vermeksizin geri ödenir. Böylesine koşullar altında, şirketlerin "devlet yardımı" olmaksızın da sömürebileceği açıktır.Bu koşullar altında sağlanan evlerin yalmzca bir kent dışmda yarı kırsal bir çevrede yapılmış olmaları nedeniyle, kentin içindeki kiralık apartmanlardan daha iyi olduğu da aynı şekilde açıktır.

Almanya'da yapılan birkaç zavallı deneyimden söz etmemize gerek yok; Dr. Sax bile 157.sayfada bunların sefaletini itiraf etmektedir. O halde bütün bu örnekler neyi kanıtlıyor? Bütün sağlık kuralları ayaklar altında çiğnenmediği zaman, işçi konutları yapımının kapitalistler açısından karlı olduğunu, hiçbir zaman yadırganmamıştır. Bunu çok önceden hepimiz biliyorduk. Rasyonel yönetilirse, her sermaye yatırımı karlıdır. Fakat neden konut sorunu aynı şekilde devam ettiği, kapitalistlerin aynı şekilde işçilere neden sağlıklı konutlar sağlamadıklarıdır. Burada Dr. Sax'ın yeniden sermayeye nasihat tan başka verecek bir şeyi yoktur. Bize bir yanıt verememektedir. Bu soruya gerçek cevabını yukarıda vermiştik. Sermaye, elinden geldiğince konut sorununu çözmemek istemez, bu artık net olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla, geriye, yalnızca iki yol kalıyor: işçiler açısından yardımlar ve devlet yardımı.

Yardımlar konusunda ateşli bir savunucusu olan Dr. Sax konut sorununa ilişkin olağanüstü şeyler söylemektedir. Ne yazı ki, daha en başında, yardımın ancak kulübe sisteminin zaten var olduğunu, ya da mümkün olduğunu, dile getiren Dr. Sax bu yardımların yalnızca kırsal bölgelerde etkin olabileceğini itiraf etmek zorunda kalmaktadır. Büyük kentlerde, İngiltere'de bile, ancak kısıtlı ölçüde etkin olabilir. Dr. Sax, ardından iç geçiriyor: "Bu yolla (yardımlar) reform ancak

dolambaçlı bir yoldan, her zaman kusurlu olarak, yani ancak özel mülkiyet ilkesi, meskenin kalitesine tepki gösterecek kadar güçlendiği ölçüde gerçekleşebilir." Bu da kuşkuludur; her şarta "özel mülkiyet ilkesi" yazarın üslubunun "niteliği" üzerinde hiçbir reformcu etki yapmamıştır. Tüm bunlara karşın, yardımlar İngiltere'de öyle harika işler yaratmıştır ki, " böylece konut sorununun çözülmesi için diğer yollardan yapılan her şey aşılmıştır." Sax, İngiliz "inşaat şirketleri"ne atıfta bulunarak onlarla özel olarak uğraşmaktadır, çünkü "genel olarak onların niteliği ve faaliyetleri konusunda, yetersiz, hatalı görüşler geçerlidir. İngiliz şirketleri hiçbir şekilde konut yapımı için birlikler ya da yapı kooperatifleri değildir; Almancada daha çok Hauserwebverein (konut edinme kurumları) olarak tanımlanabilir. Amacı, üyeleri devirli katkılarından fon biriktirerek, bu fonlardan büyüklüklerine göre üyelerine ev satın almaları için kredi veren kurumlardır. Dolayısıyla inşaat şirketi üyelerinin bir kısmı için bir tasarruf bankası, diğer kısmı [sayfa406] için kredi bankasıdır. İnşaat şirketleri, esas olarak (yatırımcı ile aynı toplumsal statüdeki insanlara bir ev satın almaları ya da yapmalarına yardım etmek için) işçilerin tasarruflarını kullanan, işçilerin gereksinmelerini karşılamak üzere hazırlanmış ipotek karşılığı kredi kurumlardır. Tahmin edileceği üzere, böyle krediler söz konusu taşınmaz malı ipotek ederek, faiz ve amortismanı kapsayan kısa süreli taksitlerle geri ödenmesi koşuluyla verilmektedir. Faiz yatırımcılara ödenmemekte, ama her zaman onlara alacak kaydedilmekte, birleştirilmektedir. Üyeler, ödedikleri miktar, artı faizin geri ödenmesini (bir aylık bir ihbarla her zaman) talep edebilirler." (s. 170-172.) "İngiltere'de buna benzer 2000'i aşkın şirketler bulunmaktadır. Biriktirdikleri toplam sermaye tutarı 15.000 £ dolaylarındaydı. Bu şekilde yaklaşık olarak işçi sınıfından

100.000 aile şimdiden kendi evlerine sahip oldular. "kesinlikle kıyaslanması güç bir toplumsal başarıdır." (s.174.)

Ne yazık ki, burada da hemen ardından aksayarak ama gelmektedir.

"Ama sorunun çözümü bu yolla çözülmez, çünkü diğer nedenlerin yanı sıra, bir eve sahip olmak daha varlıklı işçilerin karşılaşabilecekleri bir durumdur. Özellikle, sağlık koşulları yeterince ele alınmamıştır."(s.176.)

Kıtada "böyle şirketler gelişme için çok dar bir alan bulunmaktadır". Burada yalnızca kırlarda bulunan kulübe sisteminin varlığını öngörmektedir; kırlarda işçiler kendilerine yardım için yeterince gelişmemişlerdir. Diğer yandan, gerçek yapı kooperatiflerinin kurulabileceği kasabalarda, birçok ciddi sorunlarla karşı karşıyadırlar (s. 179) Buralarda yalnızca kulubeleryapılabilmekte, oysa büyük kentlerde geçerli değildir. Kısaca, " bu türden kendine yardım kooperatifinin, mevcut koşullar içinde (yakın gelecekte dahi) önümüzdeki sorunun çözümünde başlıca rolü oynaması" mümkün değildir. Bu şirketler gördüğünüz gibi hala" başlangıçtaki, gelişmemiş durumlarında bulunmaktadır". "Bu İngiltere için bile doğrudur." (s.181.) [sayfa407] Dolayısıyla kapitalistler

Yapmayacaklar, işçilerde yapamayacaklardır. Eğer Shulze-Delitzsch türü burjuvazinin daima işçilerimize örnek olarak verdikleri İngiliz inşaat şirketleri hakkında küçük bilgi vermek gereksiz olsaydı, bu bölümü burada bitirebilirdik.

İnşaat şirketleri işçilerin şirketleri olmadığı gibi, işçilere konut yapmak da değildir. Aksine, bunu sadece çok istisnai durumlarda böyle olacağını göreceğiz. İnşaat şirketleri, asıl olarak, spekülatif bir nitelik taşırlar, ilk kurulan şirketler de küçükleri de büyük taklitçilerinden farklı değildir. Daha sonra haftalık toplantıların yer alacağı bir meyhanede, çoğu zaman

mal sahibinin öncülüğünde sürekli müşterisi olan arkadaşların, küçük iş yeri sahipleri, memurlar gezgin tüccarlar, zanaat erbabı ve diğer küçük burjuva (belki bazen, sınıfının aristokrasisine mensup bir makine ustası yada başka bir işçi) bir araya gelerek inşaat şirketi kurarlar. Genellikle hemen ardından mal sahibi o mahallede ya da başka bir yerde oldukça ucuza bir arsa bulur. Üyelerin büyük çoğunluğu meslekleri dolayısıyla bir yere bağlı değiller. Dükkanları olanlar ve zanaatçıların çoğunun işyerleri kasabada bulunmakta, evleri kasaba dışında bulunmaktadır. Arsa alınır ve üzerine mümkün olduğu kadar çok kulübe yapılır. Daha zengin üyelerin kredileri satın alınayı mümkün kılar ve haftalık aidatlarla birlikte küçük borç, inşaatın haftalık masraflarını karşılar. Kendine ait evlerine sahip olmayı amaçlayan üyeler, inşaat bittikçe kura çekerek kulübelerini alırlar ve alım masraflarının amortismanı uygun bir kira ile karşılanır. Kulübelerin geri kalan kısmı da daha sonra ya kiraya verilir ya da satılır. Eğer iyi iş yapmışsa yapım şirketi oldukça yüklü bir para toplar. Üyeler aidatlarını düzenli olarak ödemişlerse bu para onların olur. Şirket dağıldığı zaman aralarında paylaşırlar. Kısaca İngiliz inşaat şirketlerinin onda dokuzunun yaşam öyküsü böyledir. Geriye kalan birlik bölüm ise bazen siyasal ya da hayırseverce bahanelerle kurulan şirketlerdir. Sonuç olarak bunların kuruluş amaçları, en azından küçük burjuvazinin tasarruflarına, iyi bir [sayfa 408] faiz haddi ve taşınmaz mallardaki spekülastondan pay bekleyişleriyle daha karlı bir ipotek yatırımı sağlamaktır.

Bu şirketlerin hangi müşteriler üzerine spekülasyon yapıldığı en büyüğü değilse bile, en büyüklerinden birinin broşüründen görebiliriz. Kuruluşundan bu yana toplam gayrisafi hasıla 10.500.000 £ (70.000.000 taler) üzerinde olan banka ya da devlet tahvillerindeki yatırımı 416.000 £'i aşmış bulunan ve şu anda 21.441 üyesi ve yatırımcısı olan 29 ve 30

Southampton Buildings, ChanceryLane, Londra adresindeki Birkbeck İnşaat Şirketi kendilerini halka şu şekilde tanıtmaktadır:

Üç yıl boyunca bir piyano kiralayan kişinin bu süre bitiminde piyanonun sahibi olmasını öngören ve piyano imalatçılarının üç yıl denilen sistemi çoğu kimse bilir. Bu sistemin çıkışından önce, dar gelirlilerin bir piyano edinmeleri en az kendi evine sahip olması kadar zordu. Piyano almak isteyenler yıllar yılı piyanonun kirasını ödediler , piyanonun değerinin iki yada üç katı kadar para harcadılar. Piyano için geçerli olan ev içinde geçerlidir. Halbuki,ev piyanodan pahalı olduğu için, satış değerini kira olarak ödemek daha uzun zaman alır. Sonuç olarak yöneticiler, Londra'nın varoşlarının çeşitli yerlerindeki ev sahipleriyle bir anlaşma yaptılar. Birbeck İnşaat Şirketi üyeleri ve diğer kişiler kentin çeşitli semtlerinde geniş ev seçme olanağı sundular. Yönetim kurulunun yürütmek istediği sistem kısa şöyle açıklanabilir: şirket bu evleri on, on iki yıl süreyle kiraya verecek, bu süre sonunda, kira düzenli ödendiği taktirde, kiracı her hangi bir ödeme yapmadan evin sahibi olacaktır. Kiracı ayrıca daha yüksek ödeme yaparak kısa sürede, uzun yıllara yayarak az kira ödeyerek ev sahip olabilir. Dar gelirliler, katipler, tezgahtarlar ve diğer kişiler Şirkete üye olarak, kendilerini mülk sahiplerinden bağımsız hale getirebilirler."

Yukarıda anlatılanlar yeterince açıktır, İşçilere den hiç bahsedilmezken dar gelirlerden, katipler, tezgahtarlardan söz edilmektedir. Ayrıca bir kural olarak adayların önceden bir piyanoya [sayfa 409] sahip oldukları öngörülmektedir. Aslında burada işçiler değil, küçük burjuvalar ve onlara gibi olmak isteyen ve olabilecek kişilerle ilgiliyiz. Katipler ve başka işlerde çalışanlar belirli sınırlar içinde kalsa dahi, kural olarak

gelirleri zaman içerisinde artan kişilerdir. Buna karşılık, işçinin geliri ise, en iyi duruda aynı kalmakta, ailesinin büyümesinden kaynaklı artan ihtiyaçları orantılı olarak azalır. Aslında birkaç işçi de olsa istisnai olarak, bu şirketlere katılabilir. Baktığımızda gelirleri çok düşüktür, diğer yandan on oniki yıl önceden sorumluluk altına girmeleri çok belirsiz bir niteliktir. Bunun geçerli olmadığı istisnai durum olarak ücretli işçiler ya da ustabaşılardır.*

Diğerlerine gelince, Mülhausen işçi kenti, bonapartçıların küçük burjuva, İngiliz inşaat şirketlerinin sefil kopyalarından başka bir şey olmadıkları herkes tarafından anlaşılmıştır. Aralarındaki tek fark, sağlanan devlet yardımlarına karşın, birincilerin müşterilerini inşaat şirketlerinden daha fazla dolandırmalarıdır. Bütün olarak, bonapartçıların koşulları, İngiltere'deki mevcut koşullardan daha fazla liberal değildir. İngiltere'de faiz, bileşik faiz her mevduat için hesaplanıp, aylık olarak hesaplanıp ihbar çekilebilirken, Mülhausen'in fabrika sahipleri faiz ve bileşik faizleri kendi ceplerine atmışlardır. İşçilerin nakit olarak ödedikleri beşer frank paralarından fazla olarak bir kuruş geri ödenmemiştir. Bu farka herkesten fazla şaşıranda bütün bunları bilmeden kitabına alan Dr. Sax olacaktır. [sayfa 410]

Böylece, işçilerin kendilerine yardımının da yararı yoktur. Geriye devlet yardımı kalmaktadır. Bu konuda Dr. Sax bize ne söyleyebilir? Üç şey:

"İlk olarak, devlet yasal ve yönetsel olarak herhangi bir şekilde çalışan sınıflar arasındaki konut sorunu vurgulamaya yol açacak bütün her şeyi ortadan kaldırmaya da uygun çareler bulmaya dikkat etmelidir. (s.187.)

Sonuç olarak inşaat yasalarının gözden geçirilmesi ve yapıların ucuzlaması için inşaat sektörüne özgürlük, fakat

İngiltere'de inşaat yasaları asgariye indirilmiştir. İnşaat sektörü havada uçan kuşlar kadar özgürdür, buna karşın sürekli bir konut sorunu vardır. İngiltere'de inşaat sektörü, o kadar ucuz binalar yapıyorlar ki bir araba geçtiği zaman, evler sallanır, hemen hemen her gün bir kısmı çöker. Daha dün (25 Ekim 1872) Manchester'de altı bina aynı anda yıkıldı, altı işçi ağır yaralandı. Dolayısıyla, bu da bir çare değildir.

"İkinci olarak devlet gücü bireylerin dar görüşlü bireycilikleri ile kötülüğü yaymaları ya da yeniden başlatmaları önemlidir."

Sonuç olarak, işçi konutlarının sağlıklı yapı denetimi için, sağlıksız ve her an yıkılacak gibi duran binaların yasaklanması için İngiltere 1857'den itibaren yasalarla koruma altına almıştır. İngiltere bunu nasıl gerçekleştirdi? 1855'teki ilk yasa (huzur bozucuları uzaklaştırma yasası) Dr. Sax'ın da itiraf ettiği üzere ikinci yasa 1858 yasası (yerel idareler yasası) gibi "hükümsüz bir yasaydı." (s.197) Diğer yandan, Dr. Sax, 10.000'in üzerinde nüfusu bulunan kasabalar da geçerli olan üçüncü yasanın (esnaf meskenleri yasası) doğaldır ki İngiliz Parlamentosunun toplumsal konulardaki büyük anlayışının olumlu kanıtını sunmakta. Gerçekte bu iddia Dr.Sax'ın İngilizlerin (sorunlarına) had safhada bilgisizlikten (olumlu bir kanıtını sunmaktan) başka bir şey değildir. İngiltere'nin genel olarak kıtadan (toplumsal konularda) çok ileri olması da doğaldır. İngiltere modern büyük sanayinin ana vatanıdır; kapitalist üretim biçimi en özgür ve yaygın biçimde İngiltere'de gelişmiştir, sonuçları en belirgin olarak orada kendini göstermiş [sayfa 411]dolayısıylayasal alanda ilk tepkiyi de orada yaratmıştır, bunun en iyi kanıtı fabrika yasasıdır. Eğer Dr. Sax, bir parlamento kararının hemen yürürlüğe konması için yalnızca yasal geçerliliğe gereksinmesi olduğunu düşünüyor-

sa, hazin şekilde yanılıyor. Bu, her karardan çok (doğaldır ki atölyeler yasası hariç) Local Gouvemment Act için doğrudur. Bu yasanın yönetimi İngiltere'de hemen her yerde her türlü yozlaşmanın, akraba kayırmanın ve dalavereciliğin bilinen merkezleri olan yerel idarelere verilmişti.* Bu yerel idarelerin makamlarını her çeşit ailevi hesaplara borçlu olan temsilcileri, böyle toplumsal reformları gerçekleştirmekten ya aciz ya da bunu yapmaya istekleri yoktur. Diğer yandan, özellikle İngiltere'de, toplumsal yasaların hazırlanması ve yürütülmesiyle kamu yetkilileri genellikle (her ne kadar yirmi otuz yıl öncesine göre bugün daha az derecede olsa da) kesin bir görev anlayışıyla ayırt edilebilirler. Böylece meclis de kalitesiz ve viran mesken sahipleri, dolaysız veya dolaylı hemen her yerde güçlü bir şekilde temsil edilmektedir. Belediye meclislerini küçük semtlere göre seçme sistemi, seçilen üyeleri en küçük yerel çıkar ve etkilere bağımlı hale getirmektedir. Yeniden seçilmek isteyen belediye meclis üyesi, kendi seçim bölgesinde bu yasanın uygulanması için oy kullanmaya cesaret edemez. Dolayısıyla, bu yasanın her yerde yerel yönetim temsilcileri tarafından tepkiyle karşılandığını, günümüze kadar ancak en olumsuz durumlarda (bu durumda dahi genel kural olarak, geçen yıl Manchester ve Salford' da ki salgın hastalıklarda) uygulandığını görmek mümkün. İçişleri Bakanlığına günümüze kadar yapılan başvurular ancak bu durumlarda etkin olmuştur. Ancak zorunlu olduğu zaman toplumsal reform yasaları önermek, var olanları da yürürlüğe koymaktan kaçınmak [sayfa 412] İngiltere'de her liberal hükümetin ilkesidir. Söz konusu yasa, İngiltere' de ki pek çoğu gibi yalnızca işçilerin egemenliği ya da baskısı altındaki bir hükümetin sonunda, onu gerçekten uygulayacak bir hükümetin elinde mevcut toplumsal durumda bir değişiklik yapma yolunda bir silah olacağı için önemlidir.

Üçüncü olarak devlet gücü, Dr. Sax'a göre "mevcut konut sorununu gidermek için emrindeki bütün olumlu araçları mümkün olan en yaygın biçimde kullanmalıdır".

Kısaca, "emrindeki memur ve hizmetçiler" için (ancak bu durumda bunlar işçi değildir) barakalar, "gerçekten örnek yapılar" yapmalı (İngiltere'de kamu işleri kredi yasası uyarınca, Louise Bonaparte' ni Paris ve Mülhausen' de yaptığı gibi. "İşçi sınıfının konut koşullarını düzeltmek amacıyla belediyelere, dernek ve özel kişilere kredi vermelidir." (s.203) Fakat kamu işleri kredi yasası da, yalnız kağıt üzerinde kalmaktadır. Hükümet, komisyon üyelerinin emrine 50.000£, bu da en fazla 400 konut, ya da kırk yılda toplam olarak en fazla seksen bin kişiye on altı bin kulübe ya da konut yapabilecek bir miktar vermektedir) kovada bir damla. Yirmi yılsonunda komisyon elindeki fonları geri ödemeleri nedeniyle iki katına çıktığı için son yirmi yıl içinde ek kırk bin kişiye konut yapıldığım var saysak bile, bu bile kovada bir damla olarak kalır. Kulübeler ortalama olarak kırk yıl dayandığını varsayarsak kırk yıl sonra en viran durumda olanların, o kulübelerin yenilenmesi için her yıl 50.000£ veya 100.000£ nakit kullanılması gerekir. Dr. Sax, 203 sayfada iddia ettiği düşüncesini doğru olarak "ve sınırsız bir boyutta" uygulamaya koymaktadır. Dr. Sax, hatta İngiltere'de devletin "sınırsız bir boyutta" hiçbir şey gerçekleştiremediği itirafıyla kitabını bitirmektedir. Ancak, ilk önce bütün ilgililere bir nutuk vermekten kendini alamamaktadır.* [sayfa 413]

Bugün var olan şekliyle devlet, konut sorununu çözmek için ne gücü nede isteği vardır, bu kesinlikle açıktır. Devlet, mülk sahibi sınıfları, yani toprak sahipleri ve kapitalistlerin, sömürülen sınıflara, yani köylere ve işçilere karşı örgütlü birleşik gücünden başka bir şey değildir. Tek tek kapitalistlerin

istemediğini onların devleti de istemez. Eğer bireysel kapitalistler konut sorununa üzülüyor, bu sorunu yüzeysel olarak dahi çözmek için hareket etmiyorsa, devlet de bundan fazlasını yapmayacaktır. En fazla yapacağı geleneksel hale gelmiş olan yüzeysel rötuşlar yaparak, her yerde aynı şekilde uygulamasını sağlamaktır. Durumun böyle olduğunu da gördük.

Denilebilir ki, Almanya'da henüz burjuvazi egemen değildir. Almanya'da devlet bir dereceye kadar toplum üzerinde bağımsızca hareket eden bir güçtür ki, tam bu nedenle toplumun birleşik çıkarını temsil etmektedir. Tabi bu tek bir sınıfın değil. Böylesine bir devlet kuşkusuz, bir burjuva devletinin yapamayacağı pek çok şeyi yapabilir. Toplumsal alanda ondan oldukça farklı şeyler beklenmesi gerekir.

Bu gericilerin dilidir. Gerçekte, Almanya'da var olduğu şekliyle devlet aynı şekilde içinde geliştiği toplumsal tabanın zorunlu bir ürünüdür. Prusya'da (Prusya şimdi belirleyicidir) hala güçlü bir toprak sahibi aristokrasisi ile bugüne kadar ne Fransa'daki gibi dolaysız siyasal egemenlik kazanmış, ne de İngiltere'deki gibi az çok dolaylı bir egemenlik kazanmış olan oldukça genç ve son derece korkak bir burjuvazi bir arada bulunmaktadır. Fakat entelektüel yönden gelişmiş, her gün üzerine koyarak daha fazla örgütlü hale gelen, hızla çoğalan bir proletarya bu iki sınıfla bir arada bulunmaktadır. Burada, eski mutlakıyetçi temel koşulunun yanı sıra (toprak sahibi [sayfa 414] aristokrasi ve burjuvazi arasındaki bir denge) yanı sıra modern bonapartçılığın temel koşulunu da (burjuvazi ve proletarya arasında bir denge) buluyoruz. Ama gerek eski mutlakıyetçi, gerek modern bonapartçı monarşide gerçek iktidar yetkisi, özel ordu subayları ve devlet memurları sınıf kastının elindedir. Prusya' da bu sosyal ayrıcalıklı kastın kısmen kendi saflarında kısmen daha az kökenli aristokrasiden daha ender

olarak yüksek aristokrasiden, çok az da burjuvaziden beslenmektedir. Toplumun dışında, sözde üstün bir konum işgal eder görünen bu kastın bağımsızlığı, devlete, toplumun karşısında bir bağımsızlık görünümü vermektedir.

Bütünüyle çelişkili toplumsal koşullarda zorunlu bir tutarlılıkla Prusya'da (Prusya örneğini izleyerek Almanya'nın yani Reich anayasasında) gelişen devlet biçimi, aynı zamanda, hem eski mutlakıyetçiliğin günümüzdeki yok olma biçimi hem de bonapartçı monarşinin var olama biçimi olan sahte anayasacılıktır. Prusya'da sahte anayasacılık 1848 den 1866'ya kadar mutlakıyetçi monarşinin yavaş yürüyüşünü gizlemiş ve kolaylaştırmıştır. 1866'dan, daha belirgin olarak 1870'den itibaren toplumsal koşullardaki karmaşa, bununla birlikte eski devletin çözülmesi herkesin gözü önünde, devasa bir şekilde genişleyen bir boyuta bürünmüştür. Hızlı sınai gelişmesi ve özellikle borsa dolandırıcılığı, bütün egemen sınıfları spekülasyon girdabına sürüklemiştir. 1870 yılında Fransa'dan ithal edilen yozlaşma, görülmemiş bir hızla gelişmektedir. Strousberg ve Pereire birbirine şapkalarını çıkarmaktadırlar. Bakanlar, generaller, prensler ve kontlar, en kurnaz borsa simsarlarıyla rekabet halinde tahvillerle kumar oynamakta ve devlet bu borsa simsarlarına toplu olarak baronluk vererek eşitliklerini tanımaktadır. Şeker pancarı üreticileri ve konyak imalatçısı, uzun süre sanayici olan kırsal soylular onurlu günlerini geride bırakmışlardı. Şimdi adları güvenilir ya da güvenilir olmayan anonim şirketin yöneticisi listelerini şişirmektedir. Bürokrasi tek gelir kaynağı olarak zimmet ve rüşveti gittikçe daha değersiz görmeye başlamıştır. Devlete sırt çevirerek, sınai şirketlerin idaresindeki mevkilerin peşinden koşmaktadırlar. Görevde [sayfa 415] kalanlar ise üstlerini örnek alarak tahvil spekülasyonu yapmakta veya demiryolları gibi yerlerin hisselerinden

satın almaktadırlar. Teğmenlerin bile bu tür işler yaptıkları görülmektedir. Kısaca eski devletin tüm unsurlarının çözülmesi ve mutlakıyetçi monarşiden bonapartçı monarşiye geçiş en hızlı dönemindedir. Bir sonraki büyük ticari ve sınai bunalımla yalnızca mevcut karışıklık değil, eme eski Prusya devleti de çökecektir.*

Burjuva olmayan unsurların her geçen gün biraz daha burjuva haline geldiği devlet, "toplumsal sorunu" ya da en azından konut sorununu çözebilecek mi? Tam tersine, tüm ekonomik sorunlarda Prusya devleti giderek daha fazla burjuvazinin eline geçmektedir. Şayet 1866'dan itibaren ekonomik alandaki yasalar reel durumda olduğundan daha fazla burjuvazinin çıkarına uydurmadıysa bu kimin hatasıdır? Esas olarak doğrudan doğruya burjuvazi sorumludur, çünkü birinci olarak, kendi sistemlerini etkin olarak bastırmak için çok korkaktırlar. İkinci olarak aynı zamanda kendileri için tehdit oluşturan proletaryaya yeni silahlar sağlayan her ödüne karşı çıkmaktadırlar. Eğer siyasal güç yani Bismarck, burjuvazinin siyasal faaliyetlerini denetim altında tutmak için kendi koruyucusu proletaryasını örgütlemeye çabalarsa, işçiler açısından, devleti birkaç yardımsevere, en çok da Louis Bonaparte İnşaat şirketlerine minimum düzeyde devlet yardımına indirgeyen oldukça tanıdık bir bonapartçı reçeteden başka nedir?

İşçilerin Prusya devletinden neler beklemesi gerektiğinin en iyi kanıtı, Prusya devleti işleyişinin topluma göre Fransız milyarlarının kullanılmasında yatmaktadır. Bu milyarların bir tek taleri dahi sokağa atılmış, O Berlin işçi sınıfı ailelerine barınak sağlamak için kullanılmış mıdır? Tersine Sonbahar yaklaştıkça devlet, yaz boyunca başları üzerinde geçici bir tavan sağlayan sersefil kulübelerin yıkılmasına neden oldu. Beş milyar yeterince hızlı bir şekilde, insanlık uğruna

harcanmaktadır; kaleler, toplar ve askerler için[sayfa 416] ve Wagner'in eşekliklerine(264) Stieber'in Avusturya ile görüşmelerine(265) karşın, bu milyarlardan, Louis Bonaparte' in Fransa'dan çaldığı milyonlardan Fransız işçilerine ayrılandan daha azı, Alman işçilerine ayrılacaktır.

III

Aslında, burjuvazinin, konut sorununu kendi modeliyle çözmek (yani sorunu sürekli olarak yeniden ortaya çıkaracak bir şekilde çözmek) için yalnızca bir yöntemi vardır. Bu yönteme Haussmann denilmektedir. Haussmann deyimiyle Parisli Haussmann' in özellikle bonapartçı üslubunu kastetmiyorum (üst üste inşa edilmiş işçi mahallelerinin tam ortasında, uzun, düz ve geniş yollar açmakta, onların her iki yanına büyük lüks binalar sıralamaktaki amaç, barikat savaşını stratejik olarak güçleştirme amacının yanı sıra hükümete bağımlı, özellikle bonapartçı bir inşaat kesimi proletaryası yaratmak ve kenti tam anlamıyla lüks kent haline getirmektir. " Haussmann" derken ben, büyük kentlerimizden ve özellikle merkezi konumlu olanlarda, bu uygulama, ister kamu sağlığı ve güzelleştirme kaygıları, ister büyük merkezi konumlu iş yeri isteği, yada ister demiryolları, sokakları vb. yapımı gibi trafik gereksinmeleri nedeniyle ortaya çıkmasından bağımsız olarak, şimdi genelleşmiş olan işçi sınıfı mahallelerinde gedikler açılması uygulanmasını kastediyorum. Nedenler ne kadar farklı olursa olsun, sonuçlar her zaman her yerde aynıdır. Bu büyük başarıdan dolayı burjuvazinin her fırsatta kendini yüceltmesine eşlik eder biçimde en rezil sokaklar ve dar yollar ortadan kalkar, ama) hızla başka bir yerde, çoğunlukla en yakın mahallede ortaya çıkarlar.

İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu'nda Manchester'in 1843 ve 1844'deki durumuyla ilgili bilgi vermiştim. O günden bugüne kentin merkezinden geçen demiryolu, yolların yapımı, büyük kamu ve özel binaların inşası o bölgelerde bilinen kötü mahallelerden bazılarını ortadan ikiye bölmüş, düzeltmiş, diğer mahalleleri tümüyle ortadan kaldırmıştır. Her ne kadar da, sağlıksız zabıta denetimi, o günden bu güne kadar, daha da

sertleşmesine rağmen pek çoğu hala aynı durumda. Öte yandan, nüfusunda o zamandan bu yana yarıdan fazla bir artış görülen kentin devasa gelişmesi sayesinde, o günlerde temiz olan mahalleleri ve havası şimdilerde, eski durumları kadar sıkışık, kirli ve yetmez durumdadır. İşte size yalmzca bir örnek: kitabımın 80. Sayfası ve devamında,* yıllardır Küçük İrlanda adı altında Manchester'in yüzkarası olan Medlick Nehri vadisinin dibine yerleşmiş bir grup evi anlatmıştım. Küçük İrlanda çoktan yok olmuş, şimdi yerinde yüksek bir tiren istasyonu bulunmaktadır. Burjuvazi küçük İrlanda'nın mutlu bir şekilde ortadan kaldırılışını büyük bir zafer edasıyla böbürlenerek göstermektedir. Büyük kentlerimizde setler içine alman büyük nehirlerin, genellikle her yıl kolayca açıklanabilecek nedenlerle daha yaygm sellere yol açtıkları gibi, geçen yaz da büyük bir sel baskını oldu. Ve o zaman, Küçük İrlanda'nın hiçbir şekilde ortadan kalkmadığı, yalnızca Oxford Caddesinin Güney yakasından Kuzey yakasına kadar kaydığı ve gelişmeye devam ettiği ortaya çıkmıştı. Manchester'daki radikal burjuvazinin organı olan Manchester Weekly Time' in 20 Temmuz 1872 Sayısında neler yazdığını görelim: "Medlock' un aşağı vadisi sakinlerinin geçen cumartesi günü başına gelen felaketin, iyi bir sonucu olacağını, yani halkın dikkatinin belediye yetkililerinin ve belediye sağlık komitesinin burnunun dibinde uzun süreden beri hoşgörü ile izin verilen ve tüm sağlık yasalarını açıkça çiğnenmesine yöneleceği düşünülmektedir. Dün sabah baskımızda çıkan bir makalede, selin ulaştığı Charles Street ve Brook Street yakınlarındaki bazı bodrum katlarının durumlarının içler açısı durumlarını, ortaya çıkarmıştır. Bu makalede değinilen bir avlunun ayrıntılı incelenmesi onlar hakkında yapılan bütün beyanları doğrulamamızı ve bu avludaki bodrum katı konutlarının çok önceden kapatılmış olması ya [sayfa 418] da insanın yaşaması için izin verilmemesi gerektiğinin

ileri sürünemize sebep olmuştur. Squire's Court, Charles Street ve Brook Street'in köşesinde yedi sekiz evden oluşmaktadır. Her hangi bir yaya Brook Street'in uç kısmından demiryolu geçidinden her gün geçerken aşağılarda ayaklarının altında, bu çürümüş evlerde birilerinin yaşadığını düşünemezlerdi. Medlock'un havuzlar arasına kapatılmış, genellikle durgun suları normal düzeyini aşmasa bile bu konutların zeminleri nehir yüzeyinin sadece birkaç santim üzerindedir. Büyük bir sağnak yağış, pis, iğrenç suları drenajlardan yukarı çıkarıp, odaları, her selin arkasında bıraktığı öldürücü gazlarla doldurabilir. Squire's Court, Brook Street'teki evlerin oturulmayan bodrumlarından da daha düşük bir düzeydedir. Sokak atık borularının 20 fit altındadır. Cumartesi günü drenajlardan taşan zararlı sular çatılara kadar çıkmıştır. Bunu biliyorduk dolayısıyla orayı boş veya evi dezenfekte yapan sağlık yetkilileri ile karşılaşacağımızı umuyorduk. Aksine bir berberin bodrumunda bir köşede çürüyen pislik yığınını, tekerlekli el arabasına yüklemeye çalışan bir adam gördük. Bodrumu biraz temizlemiş olan berber bizi daha aşağıda elinden gelse basma haber vereceğini, kapatılmalarım talep edeceğini ileri sürdüğü bazı evleri gösterdi. Böylece, sonunda çamaşır teknesinde uğraşan güçlü ve sağlıklı görünüşlü bir İrlandalı kadını bulduğumuz Squire's Court'a geldik. Kendisi ve gece bekçisi olan kocası, bu avluda altı yıl yaşamışlardı, kalabalık bir aileleri vardı. Yeni terk ettikleri evde su tavana kadar yükselmişti. Pencereler kırılmış, mobilyalar tamamıyla kullanılamaz hale gelmiş. Evde yaşayanın, her iki ayda bir kireç ile boyadıklarını ve bu şekilde evdeki kokunun dayanılmaz hale gelmesini önlediğini söyledi. Daha sonra muhabirimiz arka bitişikte üç ev daha buldu, bu evlerden ikisinde oturuluyordu. Oradaki koku o kadar ürkütücüydü ki [sayfa 419] en sağlıklı kişi çok kısa zaman içerisinde midesinden rahatsızlanabilirdi. Squir's Co-

urt (muhtemelen aşırı bir olmakla birlikte) o mahallede, süre gelen varlıklarını sağlık komitemizin izin vermekte kendini haklı gösteremeyeceği diğer pek çok yerlerin tipik örneğinden başka bir şey değildir. Bu yerler ileride, kiralanırsa, komite bir sorumluluk yüklenmekte ve bütün çevre, ciddiyetini artık tartışmayacağımız bir salgın hastalık tehlikesi altında kalacaktır."

İşte bu burjuvazinin konut sorununu uygulamada nasıl çözeceğinin çarpıcı bir örneğidir. Kapitalist üretim biçiminin işçilerimizi her gece içine kapattığı hastalıkların üreme yeri, rezil, delik deşik bodrumlar ortadan kaldırılmamıştır, başka yerlere kaydırılmıştır. Onların ilk yaşadıkları ekonomik koşulların zorlukları aynı şekilde sonraki yerinde de yaratmaktadır. Kapitalist üretim biçimi var olmaya devam ettiği sürece, konut sorunu ya daişçilerin kaderlerini etkileyen her hangi bir başka toplumsal sorunun tek başına çözüleceğini beklemek budalalıktır. Çözüm, kapitalist üretim biçiminin ortadan kaldırılmasından ve bütün geçim araçlarına ve iş araçlarına kendi işçi sınıfının el koymasında yatmaktadır. [sayfa 420]

3. Kısım

Proudhon Ve Konut Sorunu Üzerine Ek

I

VOLKSTAAT'İN 86. Sayısında A. Mülberger, benim tarafımdan gazetelerin 51. Sayısında ve daha sonraki sayılarında eleştirilen makalelerin yazarı olduğunu açıklamaktadır.* Yanıtmda [250] beni acımasızca suçlamakta, aynı zamanda bütün sorunları öylesine birbirine karıştırmaktadır ki, büyük ölçüde Mülberger'in beni zorla soktuğu kişisel tartışma sonucunda verilecek olan cevabıma genel bir ilgi sağlamak üzere, Mülberger'in bir defa daha bütün bunların "ne kendisi ne de Volkstaat'ın diğer okurları için aslında yeni bir şey İçermediği'ni söylemesi tehlikesinde göze alarak esas noktaları mümkünse öncekinden daha açık bir şekilde sunacağım.

Mülberger eleştirimin biçiminden ve sunmuş olduğum kapsamından yakınmaktadır. Biçim olarak, o makaleyi kim yazdığını bilmediğimi söyleyerek yanıtlamak yeterli olur. Bundan dolayı yazarlarına karşı kişisel önyargı söz konusu olamaz. Makalelerde ortaya konan konut sorunu çözümüne karşı, uzun süre önce Proudhon'dan o konudaki düşüncem kesinlikle belirlenmiş olduğu için kuşkusuz ön yargılıydım.

Dostum Mulberger ile eleştirimin dozajı üzerine tartışacak değilim. Uzun süre hareket halinde olunca, saldırılara karşı oldukça kalın bir duvar geliştirilir, diğerlerinden de aynı durumda olmasını beklersiniz. Mulberger'in zararını telefi edebilmek için bu kez eleştiri yoğunluğunu ona uygun biçimde ayarlamaya çalışacağım.

Mulberger, onun bir prudoncu olduğunu söylediğim için yakınmakta ve olmadığını ileri sürmektedir. Normal koşullarda buna inanmam gerekir. Ama söz konusu makaleleri

(yalnızca onlarla yetinmek zorundayım) [sayfa 421] katıksız prudnculuktan başka bir şey içermediğini kanıtlayacağım.

Ama Mulberger'e göre, Proudhon'u da hafiflikle eleştirmiş ona ciddi bir haksızlık yapmışım.

"Küçük burjuva Proudhon'un öğretisi, Almanya'da ondan bir satır bile okumamış, birçokları tarafından benimsenerek genel kabul görmüş bir doğma haline gelmiştir.

Yirmi yıldan beri Latince kökenli dilleri konuşan işçilerin Proydhon'un eserlerinden başka zihinsel gıdaları olmamasından üzüntülerimi dile getirdiğim zaman, Mülberger, Latin işçileri açısından "Proudhon tarafından formüle edilen ilkler hemen her yerde hareketin itici ruhu" dur, diye yanıtlamaktadır. Bunu görüşü ret etmek zorundayım. İlk olarak işçi sınıfının hareketinin "itici ruhu" hiçbir yerde "ilklerde" de değil, her yerde büyük sanayinin gelişmesinde, ve onun etkilerine, kısaca bir yandan sermaye, öte yandan da proletarya birikimi ve yoğunlaşmasında yatmaktadır. İkinci olarak, Latin ülkelerinde Proudhon'un sözde "ilkler"'nin Mülberger'in onlara atfettiği belirleyici rolü oynadığını; "anarşizm, forces economiques[7] örgütlenmesi, liquidation sociale** bazı ülkelerde devrimci hareketin gerçek taşıyıcılar haline geldiği"ni söylemek doğru olmaz. Her derde deva prudoncu ilacm, (Bakunin tarafından sunulan daha acemice bir biçimde ancak bir miktar etkinlik kazandığı İspanya ve İtalya hariç,) uluslar arası işçi sınıfı hareketini bilen, her hangi biri, Fransa'da prudoncular sayıca oldukça önemsiz bir sayı oluştururken işçi sınıfının çoğunluğu Proudhon tarafından Liquidation sociale ve Organisation des forces economiques*** başlıkları altında hazırlanan toplumsal reform plan ile bu ilişkiyi reddettikleri bir düşüncedir.

[7] Ekonomik güçler.

Diğer şeylerden yanı sıra, Komünde göstermişlerdir. Prudoncular Komünde güçlü bir şekilde temsil edilseler de, eski toplumun tasfiye edilmesi ya da ekonomik güçlerin Proudhon'un önerileri uyarınca örgütlenme yolunda en küçük bir çaba sarf edilmemiştir. Tersine, bütün ekonomik önlemlerinde "itici ruh" un her hani bir ilkeler grubu değil, basit, pratik gereksinmeler olması Komüne büyük onur verir. Tabi ki bu önlemler (fırınlarda gece çalışmasının kaldırılması, fabrikalarda para cezalarının yasaklanması, kapatılmış atölyelere ve fabrikalara el konulması işçi birliklerine devir edilmesi) hiç şekilde ve koşulda prudonculuk ruhuna değil, ama kesinlikle Alman Bilimsel Sosyalizminin ruhuna uygundur. Prudoncuların uygulamaya bildikleri tek toplumsal önlem, Fransız Bankasına el konulmaması kararıydı. Bu kararda Komünün yıkılış nedenlerinden biriydi. Aynı şekilde blankci olarak adlandırılanlarda yalnızca siyasal devrimciler olmaktan çıkıp (blankci göçmenlerin Londra'da bildirileri**** ınternational et Revolution' da yaptıklar gibi) belirli bir programla sosyalist işçi grubu haline dönüşmek için çabada bulundukları zaman, toplumun kurtuluşu için prudoncu planın ilkelerini ileri sürmemişlerdir. Alman bilimsel sosyalizminin proletaryanın siyasal eyleminin ve sınıfların onlarla birlikte devletin ortadan kaldırılmasına geçiş olarak proletarya diktatörlüğünün gerekliliği üzerine görüşlerini Komünist Manifesto'da o zamandan bu güne kadar çeşitli zamanlarda zaten dile getirilmiş hemen hemen aynı şekilde benimsenmiştir. Eğer Mülberger Almanların Proudhon'u küçümsemelerinden hareketin Latin ülkelerinde "Paris Komününe kadar" eksikliği sonucunu çıkarıyorsa. Bu eksikliğin kanıtı olarak Latin ülkeleri tarafından hangi yapıtın, Komünü, Alman Marx tarafından yazılmış olan Address of the General Council of the International on the Civil War in France' yi doğru anlayıp tanımladığım söylesin.

İşçi sınıfının, dolaysız olarak prudocu ilkelerinin etkisinde olduğu yegane ülke Belçika'dır. Bunun sonucu olarak da Belçika hareketi Heğel' in dediği gibi "hiçbir şeyden, hiçbir şey yoluyla hiçbir şeye [266] varmaktadır. [sayfa 423]

Yirmi yıl boyunca Latin ülkeleri işçileri, dolaylı veya dolaysız prudoncu düşünce kafasıyla beslenmelerini şansızlık olarak saydığım zaman, Proudhon'un (Mulberger'in ilkeler olarak adlandırdığı) reform reçetesinin bütünüyle efsane egemenliğini değil, onların mevcut topluma yönelik ekonomik eleştirilerinin tümüyle yanlış, siyasal eylemlerinin de prudoncu etkilerle acemileştiğini, deyimleri ile bozulduğunu kastetmiştim.

Böylece "prudonlaştırılmış Latin ülkeleri işçileri"nin, tüm durum ve koşulda, Alman bilimsel sosyalizminin kesinlikle Latinlerin Proudhon'u anladığından daha iyi anlayan Alman işçilerinden "üstelik daha fazla devrim yolunda olup olmadıklarını" ancak "devrim yolunda olmanın" gerçekte ne anlama geldiğini öğrendikten sonra cevabını verebileceğiz. "Hıristiyanlık, gerçek inanan, Tanrının merhameti yolunda" olan kişilerden söz edildiğini duyduk. Ama bütün hareketlerin en şiddetlisi olan devrimin yolunda olmak? O halde, devrim bir dogmatik din midir ki, kişi ona inansın?

Ardından, Mülberger, beni, makalesinin açık ifadesine karşın konut sorununun yalnızca işçi sınıfına özgü bir sorun olduğunu iddia etmekle suçluyor.

Mülberger, bu kez gerçektende haklı. Söz konusu pasajı gözden kaçırdım. Onu gözden kaçırmak benim sorumsuzluğumdu, çünkü bu, tezimin asıl yöneliminin en belirgin özelliğiydi. Mülberger açık seçik gerçekte şunu yazmaktadır.

"Çok sık ve yaygın bir biçimde sınıf politikası izlemek, sınıf egemenliği için çaba göstermek, benzeri gibi gülünç

saçmalamalarla karşı karşıya kaldığımız için, ilk olarak açıkça konut sorunu yalnız proletaryayı etkileyen bir sorun olmadığını, ama tam tersine, oldukça önemli ölçüde orta sınıfları, küçük tüccarı, küçük burjuvaziyi, tüm bürokrasiyi ilgilendirdiğini önemle belirtmek isteriz. Konut sorunu toplumsal reformun, bir yandan proletaryanın çıkarları, diğer yandan toplumun aslı orta sınıflarının çıkarlarının mutlak iç özdeşliğini açığa çıkaran bir konudur. Orta sınıflarda kiralanmış meskenin ezici bağları altında en az proletarya kadar, olasıdır ki daha fazla sıkıntı çekmektedirler. Bugün toplumun asıl orta sınıfları, genç, canlı ve enerjik işçi partisi ile ittifak halinde, toplumun değiştirilmesi sürecine, nimetlerinden en başta onların yararlanacağı bir değişime, katılmak için, yeterli güç toplaya bilme sorunu ile karşı karşıyadırlar."

Dolayısıyla dostumuz Mülberger burada aşağıdaki konuları belirtmektedir.

1- Biz herhangi bir sınıf politikası izlemiyoruz. Sınıf egemenliği için çabalamıyoruz. Ama Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi, yalnızca işçi partisi olduğu için, zorunlu olarak sınıf politikası, işçi sınıfının politikasını izlemektedir. Her bir siyasi partide, devlette kendi yönetimini kurmaya yöneldiği için, aynı nedenle Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi de zorunlu olarak kendi yönetimini, işçi sınıfının yönetimini, dolayısıyla "sınıf egemenliği" ni kurmaya çabalamaktadır. Ayrıca İngiliz çartistlerden bu yana, her gerçek proletarya partisi, bir sınıf politikasını, proletaryanın bağımsız bir siyasal parti olarak örgütlenmesini mücadelesinin ilk koşulu, proletarya diktatörlüğünü, mücadelenin en yakın amacı olarak öne sürülmüştür. Bunu saçma olarak niteleyerek Mülberger, kendisini proletarya hareketinin dışına ve küçük burjuva sosyalizmi kampı içine sokmaktadır.

2- Konut sorunu, yalnızca bir işçi sınıfı sorunu değil, ama "asıl orta sınıfları" en az proletarya kadar muhtemelen daha fazla sıkıntı çektiği için küçük burjuvaziyi de önemli ölçüde ilgilendirmektedir. Eğer küçük burjuvazinin bir açıdan dahi olsa "proletaryadan belki daha fazla" sıkıntı çektiğini iddia ederse, küçük burjuva sosyalistleri arasında sayıldığından dolayı şikayet etmeye hakkı yoktur. Zaman zaman bunları dediğimde Mülberger' in yakınmaya hakkı var mı?

"Proudhon'un da dahil olduğu küçük burjuva sosyalizmi, çoğunlukla işçi sınıfının öteki sınıflarla, özelikle küçük burjuvazi ile birlikte katlanmak zorunda olduğu bu gibi zorluklarla uğraşmayı yeğlemektedir. Dolayısıyla, prudoncularımızın esas olarak gördüğümüz gibi hiçbir şekilde yalnızca işçi sınıfının sorunu olmayan konut sorununa eğilmesi de rastlantı değildir."

3- Toplumun "asıl orta sınıflarının" çıkarları ile proletaryanın çıkarları arasında mutlak iç özdeşlik vardır. Toplumun gelecekteki değiştirme süreci nimetlerinden her şeyden önce yararlanacak olan proletarya değil, asıl orta sınıflardır.

İşçiler gelecekteki toplumsal devrimi her şeyden önce küçük burjuvazinin çıkarları için yapacaklardır. Küçük burjuvazinin çıkarları ile proletaryanınkiler arasında mutlak bir iç özdeşlik vardır. Eğer küçük burjuvazinin çıkarları işçilerinkiyle bir iç özdeşliğe sahip ise, o halde işçilerinki de küçük burjuvazinin görüş açısı kadar var olma hakkına sahiptir. İşte küçük burjuva sosyalizmi olarak adlandırılan da bu hak eşitliği iddiasıdır.

Dolayısıyla, aynı basımın 25. Sayfasında Mülberger' in kendi niteliği uyarınca bünyesinde üç faktörün: emek, edinme, mülk [etmenin] birleştirdiği için, bu üç etmenin birleşiminde, bireyin gelişme kapasitesine her hangi bire engel koymadığı

için " küçük sanayi" toplumunu gerçek dayanağı olarak övmesi, modern sanayi özellikle normal insanların yetiştirildiği bakım yurdunu yıkmak "sürekli olarak kendini yenileyen yiğit bir sınıftan kaygılı bakışlarını nereye çevireceğini bilmeyen bilinçsiz bir insan sürüsü yaratmakla" suçlama pekala tutarlıdır. Küçük burjuvazi dolayısıyla Mülberger için örnek insan, küçük sanayi Mülberger'in örnek üretim biçimidir. Eee şu halde onu küçük burjuva sosyalistleri arasına soktuğum zaman ona iftiramı atmış oluyorum.

Mülberger, Proudhon için bütün sorumluluğu reddettiğinden, burada Proudhon'un reform planının toplumun bütün üyelerini nasıl küçük burjuva ve küçük köylülere dönüştürmeyi amaçladığını daha fazla tartışmak anlamsız olacaktır. Küçük burjuvazi ve işçilerin çıkarları arasındaki iddia edilen özdeşlikle uğraşmak, aynı şekilde gereksiz olacaktır. Gerekli olan da zaten Komünist Manifesto'da bulunabilir. (Leipzig baskı, 1872,s12 ve 21.)

İncelememizin sonucu, "küçük burjuva Proudhon efsanesi" ile küçük burjuva Mülberger gerçeğinin yan yana görünmesidir.

II

Şimdi asıl noktalardan birine geliyoruz. Mülberger'in makalelerini ekonomik ilişkileri Proudhon tarzında yasal terminolojiye çevirerek yazmakla suçlamıştım. Buna örnek olarak, Mülberger' in aşağıdaki sözlerini almıştım: "bir defa yapıldıktan sonra ev, gerçek değeri, sahibine çok önceden kira şeklinde fazlasıyla ödenmiş olmasına karşın, toplumsal emeğin belirli bir bölümü için yasal tasarruf hakkı hizmeti götürür. Örneğin elli yıl önce yapılmış olan bir ev, dönem içerisinde, kira kazancıyla, ilk maliyet fiyatının iki, üç hatta on ve daha katı fazlasını karşıladığı anlaşılmaktadır."

Mülberger şimdi şöyle yakınıyor: "bu basit, ciddi olgunun dile getirilişi, Engels'in beni evin nasıl "yasal tasarruf hakkı" haline geldiğini anlatmam gerektiği (bu benim görevimin dışında kalıyordu) konusunda uyarmasına neden oluyor. Tanımlama başka şeydir, açıklama başka bir şeydir. Proudhon ile beraberce toplumun ekonomik yaşamından bir adalet kavramının etkisi altına alması gerektiğini söylediğim zaman, günümüz toplumunu, bütün adalet kavramlarının değil, ama devrimin adalet kavramının eksik olduğu bir toplum olarak tanımlıyorum ki bu olguyu, Engels'in kendisiide itiraf edecektir."

Şimdilik yapılmış evden ayrılmayalım. Ev, bir kez kiraya verildikten sonra onun üzerinden yapılan kar da dahil olmak üzere arsa kirası, onarım masrafları ve yatırılan inşaat sermayesinin faizini, kira şeklinde karşılamaktadır. Koşullara bağlı olarak zamanla ödenen kira ilk maliyet bedelinin beş on katma yaklaşmaktadır. Dostum Mülberger, "ciddi olgunun", bir ekonomik "olgu"nun "dile getirilmesidir"; eğer biz, onun "nasıl olup da" var olduğunu istersek, araştırmamızı ekonomik alanda yapmalıyız. Dolayısıyla olguya daha yakından ba-

kalım ki, çocuklar bile yanlış anlamasın. Bilindiği gibi, meta satışı sahibinin kullanım değerinden vazgeçmesi ve değişim değerini cebine atması gerçeğinden oluşmaktadır. Metaların kullanım değeri, tüketimleri bakımından, değerleri ve süreleri bakımından bir birinden farklıdır. Bir ekmek bir günde tüketilirken, pantolon bir yolda, bir ev yüz yılda eskimektedir. Bu nedenle dayanıklı metalar açısından, bunların kullanım değerini parça parça ve her seferinde belirli bir dönme için satma, yani kiralama olanağı doğmaktadır. Parça parça satış, değişim değerini ancak zamanla gerçekleştirmektedir. Yatırılan sermayenin geri ödenmesi, tahakkuk etmiş faizden vazgeçmenin bir tazminatı olarak satıcı, hiçbir şekilde keyfi biçimde değil, ekonomi politik kuralarına uyarınca belirlenen, daha yüksek bir fiyat, faiz almaktadır. Yüz yılın sonunda ev tükenmiş ve artık oturulamaz haldedir. Şimdi ev için ödenen toplam kiradan aşağıdakileri çıkaralım. 1) Söz konusu dönemde kaydedilmiş olabileceği her hangi bir artışla birlikte kirası, 2) Cari onarımlar için harcanan miktarı çıkarırsak, bakiyenin ortalama olarak aşağıdakilerden oluştuğunu görürüz. 1- İlk olarak eve yatırılmış olan inşaat sermayesi. 2- bunun karı. 3- zamanla vadesi gelen sermaye ve kar faizi. Şimdi, bu dönemin kiracının evi olmadığı doğrudur. Ama ev sahibinin de malı değildir.

Ev sahibi yalnızca (ona ait olması koşuluyla) arsaya ve onun üzerindeki, artık bir ev olmayan yapım malzemesine sahiptir. Her ne kadar bu arada ev "ilk maliyetini beş ya da on katı karşılayan" bir miktar yaratmışsa da, bunun yalnızca arsa kirasındaki artıştan ileri geldiğini göreceğiz. Bu, Londra gibi ev sahibi ve arsa sahiplerinin ayrı ayrı olduğu büyük şehirlerde geçerlidir. Böylesine büyük kira artışları, inşaat mahallelerindeki arsa kiralarının hemen hemen aynı kaldığı çiftçilikle uğraşan bir köyde değil, hızla büyüyen kentlerde ortaya çıkmaktadır. Gerçektende çok bilinen bir olgudur ki, arsa kirasın-

daki artışlar dışında, ev kiraları ortalama olarak ev sahibine yılda yatırılmış sermayenin (kar dahil) yüzde yedisinden fazlasını sağlamamaktadır. Bu miktarlardan onarım giderlerinin ödenmesi gerekir. Kısaca uygulamada işçiler kira anlaşması ile ayrı basımm 4. Sayfasında ele aldığını burjuva aldatmacasının binlerce biçiminden biri olarak yüz yüze gelirken, kira anlaşması, teorik olarak işçi açısından emek gücünün alım ve satımım ilgilendirenler istisna edilirse herhangi bir diğer meta alışverişinden daha az, daha çok önem arz etmeyen bilinen bir meta alışverişidir. Ama orada anlatıldığı gibi bu biçimde bu biçimde ekonomik düzenlemeye tabidir.

Öte yandan Mülberger kira anlaşmasını (aynı basımın 19. sayfasında) sade keyfilik ten başka bir şey değilmiş gibi düşünmekte, ona tersini kanıtladığım zaman "ne yazık ki yalnızca zaten bildiği şeylerdi" söylediğimden şikayet etmektedir.

Ancak ev kirası üzerine yapılan ekonomik araştırmalar kiralanmış meskenleri ortadan kaldırılmasını "devrimci düşüncenin doğurduğu en verimli ve görkemli amaçlardan biri" dönüştürmemizi olanaklı kılmaz. Bunu gerçekleştirmek için ekonominin basit olgusunu çok daha ideolojik olan hukuk bilimi alanına aktarmalıyız. Ev kirasına, "kalıcı bir yasal tasarruf hakkı hizmeti girmekte" ve "dolayısıyla bunun sonucu olarak" bir evin değeri kira ile iki, üç, beş on misli geri ödenebilmektedir. "Yasal tasarruf hakkı" bunun gerçekten olduğunu keşfetmemize en ufak bir yardımı olmamaktadır. Dolayısıyla ben de demiştim ki, Mülberger, bunun gerçekten nasıl "olduğunu" ancak evin nasıl bir yasal tasarruf hakkı haline geldiğini araştırarak bulabilir. Yalnız egemen sınıfın onu onayladığı yasal ifade çerçevesinde tartışacak yerde, benim yaptığım gibi, ev kirasının ekonomik niteliğini inceledikten sonra keşfediyor. Kiranın kaldırılması için ekonomik önlemlerin alınmasını

öneren herkesin önce ev kirası hakkında, onun "kiracının sermayesi kalıcı tasarruf hakkı için ödediği haracı temsi ettiğinden" biraz daha fazla şeyleri bilmesi gerekir. Bunu Mülberger "Tanımlama bir şeydir, açıklama başka bir şeydir" diye yanıtlamaktadır.

Böylece evi, sonsuz olmamakla birlikte, ev kirasına, kalıcı yasal tasarruf hakkı şekline dönüştürdük. Nasıl oluşursa oluşsun. Bu yasal tasarruf hakkı sayesinde evin ilk değerinin birkaç katına kira biçiminde sağladığım gördük. Yasal terminolojiye geçiş sayesinde ekonomiden mutlak bir şekilde öylesine uzaklaştık ki, bir evin gayrisafi kira ile değerinin yalnız birkaç katının ödenmesi olgusundan başka bir şey göremiyoruz. Yasal terimler içinde düşünüp konuştuğumuzda, bu olgu, hak, adalet ölçü birimi uyguluyor ve onun haksız olduğunu, her ne ise "devrimin hak kavramı" ile bağdaşmadığını ve dolayısıyla yasal tasarruf hakkını bir işe yaramadığını keşfediyoruz. Ayrıca, faiz getiren sermaye ve kiralanmış olan tarımsal toprak içinde geçerli olduğunu keşfediyoruz. Mülk sahibi sınıfları, diğerlerinden ayırmak ve ayrıcalıklı bir işleme tabi tutmak için artık sebebe de sahibiz. Bu, şu işlemleri içermektedir. 1- Sahibinin vazgeçme ihbarı verme hakkından, malın geri verilmesini isteme hakkından yoksun bırakılması. 2- Kiralayana, yani borçlu ya da kiracıya, kendisine ait olmayan, ancak ona devredilen nesnenin bedelsiz kullanmanın verilmesi. 3- Sahibine uygun bir dönme içinde faizsiz ödeme yapılması. Bununla prudoncu ilkleri bu açıdan tamamlamış oluyoruz. Bu Proudhon' un toplumsal tasfiyesidir.

Bu arada, bütün bu reform planının, onların küçük burjuva ve küçük köylü durumlarını pekiştirdiği için, hemen hemen yalnızca küçük burjuva ve küçük köylülere yarayacağı açıktır. Dolayısıyla, Mülberger'e göre efsanevi bir kişilik olan "küçük

burjuva Proudhon", burada aniden çok somut bir tarihsel varlık haline gelmektedir.

Mülberger devam ediyor. "Proudhon ile birlikte toplumun ekonomik yaşamının bir adalet kavramının etkisi altında olması gerektiğini söylediğim zaman, günümüz toplumunu, bütün adalet kavramların değil, ama devrimin adalet kavramının eksik olduğu bir toplum olarak tanımlıyorum ki bu düşünce, Engels'in kendisi de kabul edecektir."

Ne yazık ki, Mülberger bu iyiliği yapacak değilim. Mülberger toplumum adalet kavramı etkisi altına girmesi gerektiğini talep etmekte, buna da tanımlama demektedir. Bir mahkeme bana bir borcun ödenmesini talep eden bir ihbarname ile icra memurunu gönderirse, Mülberger' e göre, beni borcumu ödemeyen bir adam tanımlamaktan başka bir şey yapmamış olmuyor! Tanımlama bir şeydir, küstahça bir istem başka bir şey. Bilimsel Sosyalizmi ile Proudhon arasındaki temel fark tam burada yatmaktadır. Biz ekonomik ilişkileri oldukları gibi ve geliştikleri gibi tanımlıyoruz. (Mülberger'in tersine, bir şeyin gerçek tammı, aynı zamanda onunda bir açıklamasıdır) Kesinlikle ekonomik olarak, onların gelişmelerinin aynı zamanda bir toplumsal devrimin unsurlarının gelişmesi olduğunu kanıtladık. Bir yandan yaşam koşullarının zorunlu olarak toplumsal devrime yönelten bir sınıfın, proletaryanın, öte yandan da kapitalist toplum çerçevesinin dışında büyümüş olduğu için bu çerçeveyi zorunlu olarak kıracak olan, aynı zamanda toplumsal ilerlemenin çıkarı uyarınca smıf farklıklarını ilk ve son kez kaldıracak araçları sunan üretim güçlerinin gelişmesi. Proudhon, yukarıdaki düşüncenin tam tersine, günümüz toplumunda kendi ekonomik gelişme yasaları uyarınca değil, ama adalet hükümleri uyarınca kendini değiştirmesini istemektedir (hak kavramı on değil Mülberger'e aittir). Pro-

udhon ve Mülberger birlikte nutuklar attığını ve yas tutuğunu böylece kanıtlıyoruz.

"Devrimin adalet kavramının" nasıl bir şey olduğunu kesinlikle tahmin edecek durumda değilim. Doğrudur, Proudhon, kendi "adaletinin" taşıyıcısı ve uygulayıcısı olan "devrim"den bir çeşit tanrı yapıyor, 1789-94 burjuva devrimi ile gelecekteki proletarya devrimini birbirine karıştırmak gibi garip bir yanlışın içerisine giriyor. Özellikle 1848'den beri yaptığı bütün çalışmalarında bunu yapıyor. Yalnızca birinde yani Devrimin Genel Fikri'ni 1868 baskısının 39 ve 40. Sayfalarını aktaracağım.* Ancak Mülberger, Proudhon için bütün sorumluluğu reddettiği için "devrim hak kavramını" Proudhon' dan açıklamama izni verilmiyor. Dolayısıyla Mısır karanlığında kalıyoruz.

Mülberger devamla şöyle diyor: "Ne Proudhon, ne de ben, mevcut haksız koşulları açıklamak için sonsuz adalet'e başvurmuyor ve hatta Engels'in bana atfettiği gibi bu koşulları bu adalete [sayfa 431] başvurularak düzeltilmesini beklemiyoruz."

Mülberger, Prouchton'un "Almanya'da genellikle çok iyi binmediği düşüncesine kapılmış olmalı. Çünkü bütün çalışmalarında, Proudhon, tüm toplumsal, yasal ve dinsel önermeleri "adalet" ölçüsüyle ölçmekte ve "adalet" adını verdiği şeylere uyup uymamasına bakarak reddetmekte ya da kabul etmektedir. Ekonomik çelişkilerinde bu adalet hala "sonsuz adalet" , justice éternele" olarak adlandırılmaktadır. Daha sonra, sonsuzluk hakkında hiçbir şey söylememekte, ama bu anlam sorunun özünü oluşturmaktadır. Bir örnek verecek olursak, Devrimde ve Kilisede Adalet* 1858 baskısındaki aşağıdaki pasaj bütün ciltlik vaazının metnidir. (c.I, s. 42)

"Esas ilke, toplumun organik düzenleye, egemen ilkesi, bütün değerlerini kendine tabi kılan, koruyan, zapteden, cezalandıran, hatta gereksinme anında bütün isyankâr unsurları bastıran ilke nedir? Din mi, ideal mi yoksa çıkar mı? Benim fikrime göre bu ilke adalettir. Adalet nedir? İnsanlığın esas özüdür. Dünyanın ilk başından beri ne olmuştur? Hiçbir şey. Ne olmalıdır? Her şey."

İnsanlığın özü olan, adalet, sonsuz adalet değilse nedir? Şimdiye kadar yine de bir şey olmayan, ama her şey olması gereken, toplumların organik, düzenleyici, egemen telem ilkesi, bütün insanlık işlerinin ölçüleceği ölçü birimi, bütün anlaşmazlıklarda başvurulacak hakem değilse nedir? Ben Proudhon'un ekonomik belirsizliği, çaresizliğini bütün ekonomik ilişkileri, ekonomik kurallar uyarınca değil, ama sonsuz adalet kavramına uyup uymasıyla değerlendirerek gizlediğinden başka bir şey öne sürdüm mü? Eğer Mülberger "modern toplumun yaşantısındaki bütün bu değişikliğin" "bir hak kavramının etkisi altında olmasını" yani her yerde kesin adalet gerekleri uyarınca yürütülmesini talep ederse, Mülberger ile Proudhon arasındaki fark nedir? Ben mi okumasını bilmiyorum yoksa Mülberger mi yazamıyor?

Mülberger şöyle devam ediyor: Proudhon, insan toplumundaki itici gücün, yasal değil, ekonomik ilişkiler olduğunu Marx ve Engels kadar bilmektedir; ayrıca, halk arasındaki belirli hak kavramlarının ekonomik ilişkileri, (ve özellikle üretim ilişkilerinin) ancak ifadesi, görüntüsü ve ürünü olduğunu da bilmektedir. Başka bir deyişle, Proudhon için hak, tarihsel olarak gelişen bir ekonomik üründür."

Proudhon bütün bunları biliyorsa (Mülberger tarafından kullanılan açık olmayan ifadeleri görmezden gelemeye ve iyi niyetini kabul etmeye hazırım), Proudhon hepsini "Marx ve

Engels kadar" biliyorsa konu üzerinde tartışmaya gerek kalmıyor. Sorun, Proudhon'un bilgisine ait durum bambaşka. Belli bir toplumun ekonomik ilişkileri ilk olarak kendi çıkarları olarak göstermektedir. Şimdi, eserinde biraz önce aktarılmış olan bölümde Proudhon bir yığın sözcük ile "toplumların düzenleyici organik, egemen temel ilkelerinin, diğer hepsini kendine bağımlı kılan ilkenin" çıkar değil adalet olduğunu söylüyor. Ve aynı şeyi bütün çalışmalarının önemli bölümlerinde tekrarlıyorsa da bu Mülberger' in şöyle devam etmesini engellemiyor:

"Proudhon tarafından derinlemesine Savaş ve Barış'ta* geliştirilmiş olan ekonomik hak kavramı, Lassalle'ın Kazanılmış Haklar Sistemi'nin önsözünde öylesine yetkin bir biçimde dile getirilmiş olan o temel fikriyle tamamıyla çakışmaktadır."

Savaş ve barış, Proudhon' un birçok çocukça yapıtının hepsinin belki de en çocukçasıdır, ama bunun, Proudhon'un tüm tarihsel olay ve fikirleri, tüm politikayı, felsefeyi ve dini, söz konusu tarihsel dönemin maddi, ekonomik koşullarıyla açıklayan Alman materyalist tarih kavramını sözde anlayışının bir kamtı olarak ileri sürülmesini beklemezdim. Kitap çok az derecede materyalist. Savaş kavramını bile yaratıcının yardımına başvurmadan kuramıyor:

"Ancak, bizim için bu yaşam biçimini seçen yaratıcının kendi amaçları vardır." (c.II.s.100, 1869 baskısı) Kitabın hangi tarihsel gerçekler üzerine dayandığı, Altın Çağın tarihsel olarak gerçek olduğuna inanması gerçeğinden anlaşılmaktadır.

"İnsan soyunun dünya üzerinde çok az bulunduğu ilk dönemlerde, doğa onun gereksinmelerini güçlük çekmeden karşılıyordu. O dönem Altın Çağıydı, barış ve bolluk çağı" (Ibid. S.102)

Ekonomik görüşü net bir şekilde körü körüne maltusçuluktur.

"Üretim iki misline çıktığı zaman nüfus da kısa zamanda iki misline çıkacaktır." (s.105)

O halde bu kitabın materyalizmi nerede? Savaş nedenlerinin şimdiye kadar ve bundan böyle "yoksulluk" olduğunu ileri sürmesindendir. Örneğin, s.143).Brasig Amca**1848 konuşmasında, sükûnetle büyük sözleri söylediği zaman onun kadar yetkin bir materyalistti: büyük yoksulluğun nedeni büyük pauvreté'dir.[8]"

Lassalle'ın Kazanılmış Haklar Sistemi, yalnızca hukuk bilimcisinin değil, aynı zamanda eski hegelcilerin hayallerinin damgasını taşımaktadır. Sayfa VII'de, Lassalle, açıkça "ekonomide kazanılmış hak kavramının bütün gelişmenin itici gücü" olduğunu ileri sürmekte, "hakkın kendi içinde [dolayısıyla, ekonomik önkoşullarından değil] gelişen bir rasyonel organizma" olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır. (s.IX,) Lassalle için bu, hakkı, ekonomik ilişkilerden değil, "hukuk felsefesinin yalnızca gelişmesi ve ifadesi olduğu, irade kavramının kendisinden" çıkarma sorunudur. (s.X.) O halde, bu kitabın yeri neresidir? Proudhon ile Lassalle arasında tek fark, Lassalle'ın gerçek bir hukukçu ve hegelci iken, Proudhon'un bütün diğer konularda olduğu gibi hukuk ve felsefe de amatör olmasıdır.

Sürekli olarak kendisiyle çelişen duruma düşmekle ün yapan bu adamın, Proudhon' un, az da olsa fikirlerini gerçeklere dayandırarak açıkladığını görünümünü vererek, beyanlarda bulunduğunu çok iyi biliyorum. Fakat bu tür açıklamalar, düşüncesinin temel eğilim ile karşılaştırıldığı zaman önemli

[8] Pauvreté: (Fr.) Yoksulluk.

olmaktan uzaktır. Ayrıca gerçekleştiği zaman aşırı derecede karışık ve doğuştan tutarsızdır.

Toplumun gelişmesinin çok ilkel, belirli bir aşamasında herkesin ortak üretim ve değişim koşullarına bağlı kalınmasını sağlamak ve ürünlerin, her gün yinelenen üretim, dağıtım ve değişim işlemlerini ortak bir kural altında toplamak gereği duyulmuştur. Başlangıçta geleneksel hale gelmiş olan bu kural kısa zamanda yasa haline gelmektedir. Yasa ile birlikte, onun korunmasıyla yükümlü organlar (kamu yetkisi, devlet) zorunlu olarak doğar. İleri toplumsal gelişme ile, bu yasalar oldukça geniş kapsamlı bir yasal sistem haline getirilmektedir.. Bu yasal sistem daha karışık hale geldikçe ifade biçimi toplumun olağan ekonomik yaşam koşullarının dile ifade biçiminden uzaklaşmaktadır. O, varlık nedenini ve daha ileri evriminin gerçekleşmesini ekonomik ilişkilerden değil, ama kendi iç dayanaklarından, yada isterseniz" irade kavramı" dan alan bağımsız gibi görünmektedir. İnsanlar kendilerinin hayvanlar dünyasından geldiklerini unuttukları gibi, haklarının kendi ekonomik yaşam koşullarından geldiğini de unutmaktadırlar. Yasal sistemin karışık, geniş kapsamlı bir bütün halinde gelişmesiyle, yeni bir toplumsal iş bölümü zorunlu hale gelir; bir profesyonel hukukçular örgütü gelişmekte olup bu bilgilerle hukuk bilimi doğmaktadır. Daha ileri dönemlerde bu bilim çeşitli halkaların ve çeşitli zamanların yasal sistemlerini belli ekonomik ilişkilerin bir yansıması olarak değil, kendi gerçekliğini, kendi içerisinde bulunan sistemler olarak karşılaştırılmaktadır. Karşılaştırma, ortak noktalar varsaymakta, bunlar bütün bu yasal sistemlerde aşağı yukarı ortak olan şeyleri toplayan ve bunu doğal hak olarak adlandıran hukukçular tarafından bulunmaktadır. Neyin doğal neyin hak olup, neyin olmadığını ölçmek için kullanılan birim, en soyut biçimiyle

adalettir. Dolayısıyla, hakkın gelişmesi, hukukçular için ve her konuda onların sözüne güvenenler için insan koşullarını yasal tabirlerle ifade edildiği sürece, adalet, sonsuz adalet idealine daha da yaklaştırma çabasından başak bir şey değildir. Her zaman bu adalet, bazen tutucu, bazen devrimci açıdan, mevcut ekonomik ilişkilerin ideolojileştirilmiş, yüceltilmiş ifadesinden başka bir şey olmamıştır. Yunan ve Romalıların adaleti, köleliği haklı sayıyordu;1789 burjuvasının adaleti feodalizmin haksız olduğu gerekçesiyle ortadan kaldırılmasını talep ediyordu. Purusyalı yunker için acınacak bölgelerin örgütlenmesi bile (District Ordinance) sonsuz adaletin bir çiğnemesidir. Dolayısıyla sonsuz adalet kavramı, yalnızca zaman ve yere göre değil, ilgili kişiye göre de değişmekte, Mülberger'in doğru olarak "herkes farklı şey anlıyor" dediği şeyler arasına girmektedir. Günlük yaşantıda tartışılan ilişkilerin basitliği göz önüne alındığında, doğru, yanlış, adalet ve hak duygusu gibi kavramlar, toplumsal konulara ilişkin olarak yanlış anlama olmaksızın kabul edilirken, gördüğümüz gibi, ekonomik ilişkilerin herhangi bir bilimsel incelemesinde, örneğin modern kimyada filojiston teorisinin terminolojisi korunmuş olsaydı doğacak olan çaresiz karşılığın aynısını yaratmak olacaktı. Proudhon gibi biri, bu toplumsal filojistona "adalete", inandığı ya da Mülberger gibi biri, filojiston teorisinin oksijen teorisi* kadar doğru olduğunu iddia ettiği zaman, bu karışıklık daha da kötü bir hale gelmektedir

III

Mülberger, ayrıca, onun şu önemli sözlerini "alkışlanan yüz yılımızın tüm kültürü için büyük kentlerde yaşayan nüfusun % 90 ya da fazlasının benim diyebilecekleri bir yere sahip olmamalarından daha korkunç bir olay olmaz." Sözlerini, gerici bir çığlık olarak nitelememizden dolayı yakınıyor.

Gerçekten de, Mülberger'in iddia ettiği üzere, "zamanımızın korkularını" tanımlamakla yetinseydi," onun alçakgönüllü sözleri" hakkında kuşkusuz tek kötü söz söylemezdim. Oysa oldukça farklı bir şey yapmıştır. Bu "korkuları" işçilerin "benim diyebilecekleri bir yere sahip olmamaları" gerçeğinin bir soncu olarak tanımlamaktadır. Bir insan, işçiler evlerinin mülkiyetini kaybettikleri için "zamanımızın korkuları" diye üzülsün, ister yunkerlerin yaptığı gibi feodalizm ve loncalar ortadan kalktığı için üzülsün, her iki durumda da gerici bir çığlıktan başka bir şey, tarihsel gerekliğinin kaçınılmaz gelişine yapılan bir ağıttan başka bir sonuç çıkmaz. Bu çığlığın gerici niteliği, tamamen Mülberger'in işçilerin müstakil ev mülkiyetini yeniden sahip olma arzusu, tarih bu konuda çok önceden son sözünü söylemiştir; işçilerin kurtuluşu için herkesi tekrar kendi evinin sahibi yapmaktan başka yolu olmadığına inanabilmesiydi.

"En çok üzerinde durulması gerekeni açıklarsak, gerçek mücadele kapitalist üretim tarzına karşı verilmelidir., ancak onun değiştirilmesiyle konut koşullarında bir düzelme umulabilir. Engels, bütün bunları görmemektedir. Kiralanmış konutun ortadan kaldırılması aşamasına varabilmek için toplumsal sorunun çözümünü öngörmekteyim."

Ne yazık ki, şu anda bile bunları göremiyorum. Adını hiç duymadığım birinin beyin girintilerinde neler öngördüğünü bilmeme kuşkusuz olanak yoktur. Yapabileceğim tek

şey, Mülberger'in yayınlanmış makalelerine bağlı kalmaktı. Bunlardan bugün bile (yeni basımın 15. Ve 16. Sayfaları Mülberger'in kiralanmış konutun ortadan kalkması aşamasına varabilmek için öngördüğü tek şey kiralanmış konut olduğunu anlamaktayım. Sadece 17.Sayfada "sermayenin üretkenliğini boynuzlarından" yakalıyor ki, bu konuya daha sonra değineceğiz. Verdiği yanıtta bile şöyle diyerek buna doğrulamaktadır. "Bu daha çok, mevcut koşullardan, konut sorununda tam bir dönüşümün nasıl sağlanabileceğini göstermek sorunudur."

Mevcut koşullardan ya da kapitalist üretim tarzının değiştirilmesinden (siz, bunu, ortadan kaldırma diye okuyunuz) birbirlerinden 180 derece farklı şeylerdir.

Herr Dollfus ve diğer imalatçıların, işçilerin kendi evlerine sahip olmalarına yardım etmek için gösterdikleri hayırsever çabaları, onun prudoncu tasarılarının mümkün olan tek pratik uygulaması olarak görmeden dolayı Mülberger'in yakınmasına şaşmamak gerek. Proudhon'un toplumun kurtuluşu planının, tümüyle burjuva toplumunu temel alan bir fantazi olduğunun farkına varsaydı, doğal olarak, buna inanmazdı. Hiçbir zaman onun iyi niyetini kuşkuyla karşılandım. Ama öyleyse neden Viyana Belediye Meclesine Dollfus'un tasarılarını öykününeyi öneren Dr. Reschauer'i övmektedir?

Mülberger ardından şunları ileri sürmektedir. "Özellikle kent kır arasında karşıtlık söz konusu olduğundan, onu ortadan kaldırmak ütopiktir. Buna karşıtlık doğaldır. Daha doğrusu, tarihsel olarak ortaya çıkmıştır. Sorun bu karşıtlığı ortadan kaldırmak değil, onun zararsız hatta gerçekten verimli hale gelebileceği politik ve toplumsal şekilleri bulmaktır. Bu yolla ayarlamayı, çıkarların dengeli olması ümidiyle mümkün olacaktır."

Bu yüzden, kent ile kır arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılması ütopiktir, çünkü bu doğal bir karşıtlıktır, ya da doğrusu, tarihsel olarak ortaya çıkan bir karşıtlıktır. Aynı mantığın modern toplumun diğer karşıtlıklarına uygulayalım ve nereye vardığımızı görelim. Örneğin: Özelikle kapitalistler ile ücretli işçiler arasındaki karşıtlık söz konusu olduğundan onu ortadan kaldırmak istemek ütopiktir. Bu karşıtlık, doğaldır, daha doğrusu tarihsel olarak ortaya çıkmıştır. Sorun, bu karşıtlığı ortadan kaldırmak değil, onun zararsız, hatta gerçekten verimli hale gelebileceği siyasal ve toplumsal şekilleri bulmaktır. Bu yolla barışçı bir ayarlamayı, çıkarların dengeli olması ümidiyle mümkün olacaktır."

Bununla bir defada daha Schulze Delitzsch'e ulaşmış olduk Kent ile kır arsıda karşıtlığın ortadan kaldırılması, kapitalistler ile ücretli işçiler arasında karşıtlığın ortadan kaldırılmasından *ne daha fazla, ne de daha az ütopiktir.* Gün be gün, hem sinai hem de tarımsal üretimin gittikçe artan bir pratik istemi haline gelmektedir. İnsanın topraktan aldığını geri vereceğini her zaman ilk talep olarak öne sürdüğü, sadece kentlerin, özellikle büyük kentlerin varlığının bunun önleyeceğini kanıtladığı tarım kimyası konusundaki yazılarında, Liebig kadar şevkle talep etmemiştir. İnsan sadece Londra'da bütün Saksonya kralının ürettiği gübre miktarından daha fazlasının her gün büyük harcamalarla denize döküldüğünü ve bu gübrenin tüm Londra'yı zehirlemesini önlemek için büyük yapıların gerekli olduğunu gözlediğinden, kent ile kır arasındaki ayırımın ortadan kaldırılması yolundaki ütopik öneri önemli bir pratik gerekçe kazanmış olur. Londra'ya göre daha önemsiz olan Berlin kenti, en az 30 yıldır kendi pisliğinin kötü kokuları içinde boğulmaktadır. Diğer yandan Proudhon gibi, günümüzdeki burjuva toplumu yüceltirken köylüleri bulunduğu durum-

da tutmak tamamen ütopiktir. Ancak bütün ülkedeki nüfusun mümkün olduğu kadar eşit dağılımı, ancak sınai ve tarımsal üretim arasındaki yakın bir bağıntı ile birlikte, böylelikle gerekli hale gelmiş, iletişim araçlarının genişlemesi (kapitalist üretim tarzının ortadan kaldırılması kaydıyla) kırsal nüfusu, binlerce yıldır hemen hemen değişmeden, içinde bir bitki gibi yaşadığı yalnızlık ve uyuşukluktan kurtarabilecek. Ütopik düşünmek, insanlığın geçmişten bugüne gelen şekil vermesinde zincirlerden kurtuluşunun ancak kent ve kır arasındaki karşıtlık ortadan kaldırıldıktan sonra tamamlanacağını savunmak değildir; ütopya, ancak kişi, "mevcut koşullardan", günümüz toplumunun bu ya da herhangi bir diğer karşıtlığının çözümleniş biçimini belirlemeye cesaret ettiği zamanla başlar. Konut sorununun çözümü için prudoncu formülü benimseyerek Mülberger'in yaptığı da budur.

Mulberger, ardından onu "Proudhon'un sermaye ve faiz ile ilgili korkunç fikirleri'den bir dereceye kadar ortak sorumlusu olduğundan dolayı yakınmakta olup şunu ileri sürmektedir. "Üretim ilişkilerinin değişmesini gerçekleşmiş bir olgu olarak varsayıyorum. Faiz haddini düzenleyen geçiş yasası, üretim ilişkileri ile değil, toplumsal devredilişle dolaşım ilişkileri ile uğraşmaktadır. Üretim ilişkilerinin değiştirilmesi, ya da Alman ekolünün daha açıkça söylediği gibi, kapitalist üretim tarzının ortadan kaldırılması kuşkusuz Engels'in bana söyletmeye çalıştığı gibi, faizi ortadan kaldıran bir geçiş yasasının değil, bütün iş araçlarına gerçekten el konması, sanayiye bütün olarak işçi sınıfı tarafından el konulmasının sonucudur. O durumda işçi sınıfının anında kamulaştırmadan daha önce geri satın almaya hürmet edip etmemesi(!) Engels'in ya da benim kararıma kalmış bir şey değildir."

Şaşkınlıkla gözlerimi ovuşturuyorum. Kiralanmış konutların satın alınmasının "bütün iş araçlarına gerçekten el konul-

ması, sanayiye bütün olarak emekçi halk tarafından el konulmasını" gerçekleştirilmiş bir olgu olarak varsaydığını söylediği pasajı bulmak için Mülberger'in yazısını baştan sonra bir kez daha okuyorum, ama böyle bir pasaj bulamıyorum. Böyle bir yer yok. Her hangi bir yerde "gerçekten el konmasından "başka bahis yok, ama sayfa 17 de şu sözler yer alıyor: "Şimdi sermayenin üretkenliğinin, örneğin bütün sermayeler üzerindeki faizi yüzde bir ile sabitleştiren, ancak dikkatinizi çekerim, bu faiz haddini giderek sıfır noktasına yaklaştırma eğilimi olan bir geçici yasa ile er geç olacağı gibi boynuzlarından yakalandığını varsayalım, öyle ki, sonuç olarak sermayenin devri için gerekli olan emekten fazla hiçbir şey ödenmeyecektir."

Dolayısıyla burada Mülberger açık sözcüklerle fikir değişikliğine oldukça karşıt bir şekilde sermayenin üretkenliğinin, karmaşık bir deyimle, kapitalist üretim tarzını kastettiğini itiraf etmektedir. Faizi ortadan kaldıran bir yasa ile gerçekten "boynuzlarından yakalandığı", tam olarak böyle bir yasanın sonucu" kiralanmış konutların geri satın alınmasının genel olarak sermayenin üretkenliğinin ortadan kaldırılmasının zorunlu bir sonucu" olduğu söylenmektedir. Şimdi Mülberger, hiç de değil demektedir. O geçiş yasası "üretim ilişkileri ile değil dolaşım ilişkileri ile ilgilidir." Gorhe' nin dediği gibi "aptallar kadar akıllılar için de aynı ölçüde esrarengiz"** olan bu kaba çelişki karşısında, benim yapabileceğim tek şey, birinin basılmasının neden olduğu şeyi diğerinin haklı olarak "ona söyletmiş olmamdan" yakındığı birbirinden farklı ve birbirinden ayrı iki Mülberger ile uğraştığımı düşünmektedir.

Gerçekten el koyma durumunda çalışan insanların "anında kamulaştırmadan önce geri satın almaya itibar" edip etmeyeceklerine ne bana, ne de Mülberger'e sormayacakları kesin-

likle doğrudur. Büyük bir olasılıkla itibar ememeyi yeğleyeceklerdir. Ancak sorun emekçi halk tarafından bütün iş araçlarına gerçekten elkonmasında değil, yalnızca Mülberger;in (s.17'deki) "konut sorununun çözümünün tüm kapsamı geri satın alma sözcüğünde özetlenmiştir." Yolundaki iddiasındadır. Eğer şimdi bu geri satın almanın son derece kuşkulu olduğunu ileri sürüyorsa, hem ikimize, hem de okurlarımıza bütün bu gereksiz zahmeti vermenin ne gereği vardı?

Ayrıca, bütün iş araçlarına "gerçekten el konulması" sanayiye bütün olarak emekçi halk tarafından el konulmasının prudoncu "geri satın almanın" tam karşıtı olduğunu da belirtmek gerekir İkincisine göre, her işçi, konutun, çiftliğin, iş araçlarının sahibi olur; birincisine göre, "emekçi halk" evlerin, fabrikaların ve iş araçlarının ortaklaşa sahipleri olarak kalırlar, onların maliyeti tazmin edilmek sizin en azından geçiş döneminde bireyler ya da birlikleri tarafından kullanılmalarına izin vermezler. Tıpkı, toprak mülkiyetinin ortadan kaldırılması toprak rantının ortadan kardırılması değil, ama daha değişik bir biçimde olmakla birlikte, topluma devredilmesi gibi. Bütün emekçi halk tarafından el konulması, dolayısıyla, hiçbir şekilde kira ilişkisinin alıkonulmasını dışlayamaz.

Genel olarak sorun, iktidara geldi zaman proletaryanın iş araçlarına, hammaddelere ve geçim araçlarına zor kullanarak el koyup koymaması, ya da tazminat ödeyip ödememesi, ya da söz konusu mülkü küçük taksit ödemeleriyle geri satın alıp almaması sorunu değildir. Böylesine bir sorunu önceden, bütün durumlar için yamtlamaya çabalamak ütopyacılık olacaktır; ben bunu başkalarına bırakıyorum.

IV

Mülberger'in çeşitli dolambaç ve dönemeçlerinden geçip, Mülberger'in yanıtmda dikkatle değinmekten kaçındığı doğrusunu bulmak için çok mürekkep ve kağıt tüketmek zorunda kaldı.

Bu makalede Mülberger'in olumlu önerileri nelerdir?

Birincisi: Evin yapım alanının ve benzerinin ilk maliyet bedeliyle mevcut değeri arasında ki fark'ın hak olarak topluma ait olduğudur. Ekonomi terimleri içinde, bu fark, toprak rantı olarak adlandırılmaktadır. Proudhon da Devrimin Genel Fikri adlı yapıtın 1868 baskısının 219. Sayfasında görüleceği gibi bunu topluma mal etmeyi istemektedir.

İkincisi: Konut sorunu çözümü, herkesin kendi konutunun kiracısı değil, sahibi olmasından ibarettir.

Üçüncüsü: Bu çözümün, kira ödemelerini, konutun alım fiyatı üzerinden taksit ödemelerine dönüştüren bir yasanın kabul edilmesiyle uygulamaya konmasıdır. 203. Sayfasında söz konusu yasaya ait bir tasarının hazırlanmış olduğu, Devrim Genel Fikri adlı eserin sayfa 199 ve devamında herkesin görebileceği gibi, iki ve üçüncü maddeler Proudhon'dan alınmıştır.

Dördüncüsü: Sermayenin üretkenliğinin, faiz oranının, ilerde yeni indirimlere bağlı olmak kaydıyla, geçici olarak yüzde bire indiren bir geçici yasa ile boynuzlarından yakalanmasıdır. Bu madde de, ayrıntılı biçimde Genel Fikir'in 182. Ve 186. Sayfalarında okunabileceği gibi, Proudhon'dan alınmıştır. Her madde için Proudhon'da Mülberger kopyasının aslının bulunabileceği bir pasaj gösterdim. Tamamıyla prudoncu görüşleri, sadece prudoncu görüşleri içeren bir makalenin yazarını produncu olarak nitelemekte haklı olup olmadığını soruyorum. Buna karşın, Mülberger, en çok "Proudhon'a özgü birkaç deyime rastladığım" için onu prudoncu olarak

nitelememden yakınmaktadır. Tam tersine. Deyimler tümüyle Mülberger'e içeriği ise Proudhon'a aittir. Ardından, ben bu yazıyı Proudhon ile tamamladığım zaman Mülberger, kendisine Proudhon'un "korkunç görüşlerini" yakıştırmamdan yakınmaktadır.

Bu produncu planı ben nasıl yanıtladım?

Birincisi: Toprak rantının devlete devredilmesi, özel toprak mülkiyetinin ortadan kaldırılmasıyla eş anlamlı olduğudur.

İkincisi: Kiralanmış konutların geri satın alınmasının ve konutlardaki mülkiyet hakkının o zamana kadar kiracı olan tarafa devredilmesi kapitalist üretim tarzını hiçbir şekilde etkilemeyecektir.

Üçüncüsü: Büyük sanayi kentlerinin günümüzdeki gelişmesi karşısında bu önerinin gerici olduğu kadar saçma olduğu, her birey tarafından konutu üzerinde bireysel mülkiyetin yeniden getirilmesinin, geriye doğru bir adım olacaktır.

Dördüncüsü: Sermaye üzerindeki faiz oranının zorunlu olarak indirilmesinin hiçbir şekilde kapitalist üretim biçimine bir saldırı olmayacağı; tam tersine, tefecilik yasalarının tanıtıldığı gibi olanaksız olduğu kadar eskisi de olduğudur.

Beşincisi: Sermaye faizinin ortadan kaldırılmasının hiçbir şekilde kira ödenmesini ortadan kaldıramayacağıdır.

Mülberger, şimdi 2 ve 4 maddeleri kabul etmiştir. Diğer maddelere ise yanıt vermemiştir. Oysa tüm bunlar tartışmanın çevresinde oluştuğu maddelerdir. Ancak Mülberger'in yanıtları bir düzeltme değildir: Belirleyici nitelikte olan tüm ekonomik konularla uğraşmaktan titizlikle kaçınmaktadır. Bu yalnızca bir kişisel yakınmadır. Örneğin, devlet borçları, özel borçlar ve kredi gibi açılanmış çözüm yollarını tahmin ettiğim ve çözümünün konut sorununda olduğu gibi faizin ortadan

kaldırılması, faiz ödemelerinin, sermaye toplamının üzerinden yapılan taksit ödemeleri haline dönüşmesi, ve bedelsiz kredide olduğu gibi her yerde aynı olduğunu söylediğim zaman yakınmaktadır. Genelde Mülberger'in bu makalelerinin gün ışığına çıkarıldığı zaman, esas içeriğinin Proudhon'un Genel Fikri ile çakışacağına bahse girmeye hala hazırım. Konut sorunu üzerine olan makaleleri aynı kitaptan aldığım pasajlarla nasıl çakışıyorsa, kredi de sayfa 182, devlet borçları da sayfa186, özel borçlarda 196 ile öyle çakışmaktadır.

Mülberger, bu fırsattan yararlanarak, şimdi aralarına bir de idari özerklik sorununun katıldığı vergilendirme, devlet borçları, özel borçlar ve kredi gibi sorunların köylü için ve kırsal bölgede propaganda açısından çok büyük önem taşıdığı konusunda beni bilgilendirmektedir. Buna büyük ölçüde katılıyorum, Fakat:

1- Bugüne kadar köylüye ait hiçbir tartışma olamadı.

2- Bütün bu sorunların prudoncu "çözümleri", konut sorununa getirdiği çözümde olduğu gibi, ekonomik açıdan saçma olduğu kadar esas olarak da burjuva niteliktedir.

Mülberger'in köylüleri harekete geçirme gereğini değerlendiremediğim yönündeki imalarına karşı kendimi savunma gereğini duymuyorum. Ancak, onlara bu amaçla pruduncu şarlatanlıkları nasihat etmeyi de aptallık sayarım. Almanya'da hala çok büyük toprak mülkiyeti mevcut. Proudhon'un teorisi uyarınca, mevcut tarımsal teknoloji ile Fransa ve Almanya'nın küçük toprak mülkiyeti ile olan deneyleri karşısında, kesinlikle gerici olacak olan küçük köylü çitliklerine bölünmesi gerekir. Mevcut olan büyük çiftlikler, daha çok bize, (bütün modern kolaylıklardan, makine vb. yararlanabilen tek tarım sistemi olan) tarımın birleşmiş işçiler tarafından büyük ölçekte uygulanması, böylece küçük köylüye birleşme yolu ile bü-

yük ölçekli faaliyette bulunmanın yaralarının gösterilmesi için elverişli bir temel oluşturacaktır. Bu açıdan bütün ötekilerden olan Danimarkalı sosyalistler, bunu çok uzun zaman önce görmüşleri.

(28 Kasım 1820, Barmen (şimdiki Wuppertal) - 5 Ağustos 1895, Londra), 19. yüzyıl Alman politik filozof. Karl Marx'la beraber, Komünist Manifesto'yu (1848) yazarak komünist kuramın geliştirilmesinde önemli bir rol aldı. Karl Marx hayatını kaybettikten sonra Karl Marx'ın en önemli eseri Das Kapital'in son iki cildini tamamladı.

1845 yılında İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu konulu bir makale yayınladı. Aynı yıl, editörlüğünü Paris'teki Karl Marx'ın yaptığı Franco-German Annals adlı dergiye yardım etmeye başladı. Marx Engels ile kişisel olarak tanışmasının ardından onunla kapitalizm üzerine aynı bakış açısına sahip olduklarını fark etti.Marx, Engels'e ve fikirlerine büyük hayranlık duyarak Engels ile birlikte çalışmaya karar verdi. Engels ve Marx birlikte bir broşür yazmaya başladılar. Temelini Engels'in Komünizmin İlkeleri adlı kitabının oluşturduğu bu 12.000 kelimelik broşür altı haftada bitirildi; Engels'in amacı komünizmi kitleler için anlaşılabilir kılmaktı. Komünist Manifesto adı verilen bu broşür 1848 Şubatında yayımlandı.

Engels, 1848 devriminin önderiydi. Ve bu ayaklanma ilk ciddi Sosyalist ayaklanma idi.Ve bu ayaklanma sonra ki komünist ayaklanmaların en büyük ilham kaynağı oldu.

Engels para'nın olmadığı bir dünya istiyordu. Engels'in tüm fikirleri Marx'ı çok büyük bir etki altında bıraktığı gibi bu fikride Marx'ta derin bir etki bıraktı.

Sertifika No: 11483

ISBN: 978-605-4745-54-8

alter